

Förslag till nationell certifiering av naturguider

Arbetsgruppen för nationell certifiering av naturguider

En del av Interreg IIIB-projektet Northern Environment for Sustainable Tourism, Delprojekt
Höga Kusten

2007-03-30

Arbetsgruppen har bestått av:

Hansi Gelter, Guide Natura, Luleå tekniska universitet

Milly Lundstedt, Länsstyrelsen Västernorrland

Gunilla Nilsson Edler, SveGuide

Johan Nyqvist, Ekoturismföreningen, Rutilus ecokonsult AB

Nora Skjerna Hansen, Närnaturguiderna, Enetjärn Natur AB

Bosse Säll, Ekoturismföreningen, Rutilus ecokonsult AB

Lennart Vessberg, Naturinformation

Produktionsinformation

Omslagsfoto: Guidning på Arkeologstigen, Jävre. Hansi Gelter

Publikationen tryckt vid Länsstyrelsen i Västernorrlands län, september 2007.

© NEST-projektet, Länsstyrelsen Västernorrland.

Redigering: Erika Larsson, projektledare för NEST Höga Kusten oktober 2006-december 2007.

Förord

Att vara natur- och kulturguide är nog ett av världens roligaste jobb. Att utifrån sitt eget intresse vistas i den miljö man älskar, att få visa, vägleda, informera, lära, interpretera¹ och levandegöra det man är intresserad av och att få jobba med människor och deras drömmar, upplevelser och äventyr är en privilegierad uppgift. Samtidigt ställs det i dag stora krav på en guide. Vi ska både vara kunniga, entusiastiska, glada, professionella, problemlösare, ledare, entreprenörer, representanter, pedagoger, upplevelseproducent, interpretatör osv. Många vill guida på sin fritid kanske inom en ideell organisation, andra vill ha det som ett yrke antingen i ett eget aktivitetsföretag, som anställd i ett turistföretag eller organisation eller som frilans.

Under begreppet guide ryms dessutom en mängd olika aktiviteter från platsguider på museer och friluftsanläggningar, till buss- och transferguider, reseledare, aktivitetsguider och till bergsguider och expeditionsguider. Kan allt detta rymmas under ett paraply, ett enat begrepp? Går det att kvalitetssäkra guidebegreppet? Och i så fall hur gör man? Vad ligger i guidekompetensen? Vad gör en bra guide? Vad gör en till en professionell Guide? Dessa svåra och intressanta frågor har vi fått i uppdrag att försöka reda ut.

Utifrån våra olika bakgrunder, värderingar och kontaktnät har vi gett oss in på en gemensam resa att utforska dessa frågor. Resan har varit lång, ibland ifrågasatt, inte alltid lätt men alltid mycket givande och lärorik. Vi har lärt oss massor om oss själva som guider, om begreppet guide och om turismens utveckling och behov av guider. Allt detta försöker vi i denna rapport förmedla för att höja status hos och intresset för natur- och kulturguider. Vår förhoppning är denna rapport stimulerar till diskussioner kring guidning, kan bidra till att utveckla våra guider och Svensk turism samt leda fram till en kvalitetssäkring av begreppet Naturguide via ett nationellt certifieringssystem.

¹ Begreppet *interpretation* förklaras i följande texter.

Innehållsförteckning

Förord.....	3
Inledning.....	6
Bakgrund till uppdraget.....	6
Genomförande och metoder.....	8
Arbetsgruppens uppdrag och mandat.....	8
Tidsram.....	8
Finansiering.....	8
Arbetsgång.....	8
Avgränsningar.....	9
Externa kontakter.....	10
Enkätmetodik.....	10
Arbetsgruppens resultat.....	11
Vad är en guide.....	11
Liknande begrepp.....	17
Tolkning/Interpretation.....	17
Naturtolkning.....	21
Naturvägledning.....	22
Ledare, instruktör.....	24
Utomhuspedagog.....	25
Kulturmiljöpedagogik.....	26
Närnaturguider.....	26
Slutsatser av begreppsanalysen – vad är en guide?.....	27
Hur ser guidebranschen ut i dag.....	28
Naturguiders uppgifter, utbildning och arbetsmarknad.....	29
Nuläget och status för naturguider.....	30
Vad säger branschen.....	31
Vad vill marknaden?.....	31
Vad vill gästen/kunden ha?.....	32
Vem är gästen?.....	33
Vad säger forskning om guiden och certifieringssystem för naturguider?.....	34
Vilket certifieringssystem skall vi använda?.....	36
Val av namn på auktoriseringen.....	41
Tidigare försök och andra certifieringssystem.....	42
Tidigare certifieringsförsök eller examineringar från utbildningar.....	42
Liknande certifieringssystem.....	43
Sverige.....	43
Finland.....	45
Norge.....	46
Danmark.....	46
Australien.....	47
USA.....	49
Canada.....	49
Slutsats.....	49
Arbetsgruppens förslag till certifieringssystem.....	51
Val av certifieringssystem.....	52
Antagning.....	52
Teoretiskt prov.....	52
Praktiskt prov.....	52

Certifieringsplats och tillfälle	53
Certifikat	53
Uppföljning	53
Bedömargrupp	53
Certifieringskriterier	53
Natur- och kulturkompetens	54
1 Ekologi och organismkunskap	54
2 Naturgeografi och geologi	55
3 Väder och klimat	55
4 Miljökunskap och naturskydd	56
5 Naturen för avkoppling, hälsa och upplevelser	57
6 Kulturgeografi och kulturlandskapet	57
Guidekompetens	58
1 Kommunikationsförmåga	59
2 Logistik - organisatorisk och planeringsförmåga	60
3 Säkerhetsmanagement	61
4 Ledarkompetens, värdskap och service	63
Arbetsgruppens förslag till organisation för certifiering	65
1 Statlig myndighet som utförare och ägare av certifieringssystemet	65
2 En nybildad organisation för ägandet och valideringsarbetet	66
3 En redan existerande organisation tar hand om naturguiderna och nyttjar en annan part för valideringen	66
Slutsatser	66
Hur går vi vidare	67
Bilagor	68
Bilaga 1 Arbetsgruppens medlemmar	68
Bilaga 2 Arbetsgruppens externa kontakter	70
Bilaga 3 Enkät till branschen	71
Förfrågan beträffande certifiering av naturguider	71
Bilaga 4: Respondenter	73
Bilaga 5 Sammanställning av enkäten	74
Bakgrund	74
Metod	74
Resultat	74
Frågor till verksamma Guider	74
Frågor till verksamma organisationer/företag inom natur och turism	75
Bilaga 6: Lexikal analys av certifieringsbegrepp:	81
Bilaga 7 Näringens behov enl Turistdelegationen 2005	84
Referenser	88

Inledning

Bakgrund till uppdraget

Turism är globalt världens största näringsgren och sysselsätter över 300 miljoner människor i världen¹. Förutom att vara stort med en total omsättning på hela 9.089 miljarder US Dollar under 2003 är turismen även en av de snabbast växande näringarna inom upplevelseindustrin. Det internationella resandet ökade med 5,5 % under 2005 enligt FN-organet World Tourism Organization (WTO). Även den svenska turismen ökar och omsatte år 2005 191 miljarder kronor, hade 14,2 miljoner internationella besökare som spenderade 62,3 miljarder kronor. Svensk turism sysselsatte samma år 138 166 (årsverk) och utgjorde 2,8 % av BNP enligt NUTEK² och ökade därmed från 2004 med hela 10,7 % och under de senaste 10 åren med 57 %. Framtidsutsikterna enligt NUTEK visar på fortsatt ökning av och att turism numera har samma ekonomiska värde som andra basnäringar för vår välfärd.

De turistiska råvaror vi har i Sverige är vår natur och kultur. Här spelar guiden en viktig roll i turistens möte med dessa turistiska råvaror. Guiden har inom svensk inkommande och inhemsk turism fått en undanskymd roll och guidebranschen är outvecklad och oorganiserad. Kompetensnivån är mycket varierad liksom utbildningarna för kompetensförsörjning och kompetensutveckling av guider. Guideyrkets status ifrågasätts ibland på grund av detta, dessutom är det svårt för uppdragsgivare eller kund att bedöma vilken kompetens guiden besitter. I en studie av Turistdelegationen 2005 kring guideutbildningar i Sverige³ blev slutsatsen att det centrala begreppet *guidekunskap* saknar en gemensam definition och att en enhetlig struktur i utbildningssystemet för guider och auktorisering av guider saknas.

Utvecklingen av upplevelsesamhället⁴ där personliga upplevelser och kunden ställs i fokus ställer nya krav på turism. Även utveckling av hållbar turism och det nya miljömedvetandet för jordens framtida utveckling ställer nya krav och den svenska guidebranschen, naturturismbranschen och de ideella föreningarna har behov av personer som på ett professionellt sätt kan förmedla kunskap om och väcka intresse för naturens värde likväl för en hållbar livsstil och vår gemensamma överlevnad på denna jord. Därför behövs duktiga naturguider. I begreppet naturguide ingår även kulturella aspekter och det pedagogiska sättet att förmedla kunskap.

Inrättandet av världsarv såsom Laponia och Höga Husten, avsättande av naturreservat och ekoparker och en ökad efterfråga av naturturism och ekoturism har ökat behovet av naturguider. Även behovet av en hållbar landsbygdsutveckling genom tillväxt och förvaltning av natur- och kulturturism kopplad till skyddade områden kan vinna på en satsning på natur- och kulturguider.

Detta föranledde Länsstyrelsen i Västernorrland 2005 inom ramen för ett Interreg IIIB-projekt "Northern Environment for Sustainable Tourism" (NEST) beställde en förstudie om naturguidning och guidecertifiering⁵ som mynnade i ett mindre möte i Härnösand den 16 februari 2005. Förstudien pekade på stora skillnader i kraven att få benämna sig naturguide. Förstudien liksom Turistdelegationens studie om guideutbildningar pekade på den stora variationen i guideutbildningar och avsaknaden av en sammanhållande kvalitetssäkring av guider. Genom förstudien ville Länsstyrelsen i Västernorrland undersöka om det finns ett behov av ett regionalt eller nationellt kvalitetsmärkningssystem för guider inom kunskapsområdet natur och kultur samt hur ett sådant system skulle kunna se ut.

Härnösandsmötet och förstudien ledde till ett nationellt seminarium på Olivlunden i Nordingrån, Västernorrland den 6-7 september 2005 kring certifieringsfrågan av guider⁶. Under två dagar diskuterade representanter från företag, organisationer, institutioner och myndigheter inom

naturturism, naturskydd och naturvård behovet av en sammanhållen kompetensbedömning och kvalitetsmärkning för personer som guidar inom natur och kultur i Sverige. De 29 deltagare vid seminariet i Nordingrå representerade följande institutioner och företag: Naturvårdsverket, Länsstyrelsen i Östergötland, Länsstyrelsen Västernorrland, Länsstyrelsen i Kalmar, NEST Höga Kustens arbetsgrupp för ekoturism, Högskolan i Kalmar, Linköpings universitet, Luleå tekniska universitet, Jokkmokks kommun, Hållands folkhögskola, Härnösands folkhögskola, Friluftsförbundet Ångermanland, SveGuide, Projekt Närnaturguide, Upplandsstiftelsen, Sveaskog, Skule Naturum, Naturred Dalarna, entré Höga Kusten, AGMA forntid och äventyr, Guide Natura, Kerstins Udde Spa & Turism, Rutilus ecokonsult AB, Naturinformation.

Seminiariets deltagare enades om att det finns ett behov av ett certifieringssystem av naturguider i Sverige och att ett förslag till en sådan skulle tas fram. Tre kunskapsnivåer inom guideyrket identifierades under seminariet. Dessa var generell kunskap för guidning, baskunskaper för naturguider och specialkunskaper. Ett certifieringssystem måste innefatta alla tre delarna.

De positiva effekterna av en satsning på att främja naturguidning sammanfattas kort i tabell 1.

Tabell 1. Positiva effekter av en satsning på naturguidning.

För naturen	För näringen	För den enskilde
Öka naturförståelsen	Skapa arbetstillfällen	Främja folkhälsan
Öka viljan att skydda naturen	Nyttja och öka naturens värde	Möjliggöra natur och kulturupplevelser
Öka hållbart användande av naturen	Öka guidens status	Främja demokratin genom ökad kunskap

En arbetsgrupp (se bilaga 1) utsågs vid mötet vars uppdrag skulle genomföras inom projektet NEST Höga Kusten.

Syftet med arbetsgruppens uppdrag var att ta fram ett underlag för en höjd och jämnare kvalitet för naturguider i Sverige, samt höja statusen för begreppet naturguide till en yrkesnivå genom validering och certifiering av natur och kulturguider.

Arbetet skulle utmynna i:

- Ett förslag på ett certifieringssystem för naturguider i Sverige efter analys av liknande system i Sverige och utomlands. Förutom de erfarenheter och kunskaper som arbetsgruppen besitter skall även utomstående experter konsulteras och en enkätundersökning bland intressenter genomföras. Modellförslaget ska vara av ”valideringskaraktär” och fungera som intresseväckare, höja kompetensen bland guider samt medverka till att öka förståelsen för naturen och värdet av svensk natur.
- Bildandet av en nationell organisation som kan stå som avsändare och eventuellt utförare av certifieringen. Arbetsgruppen skall genom lobbying och marknadsföring av certifieringsidén identifiera möjliga parter i en sådan organisation.

Denna rapport är resultatet från denna arbetsgrupps arbete under 2005-2007 utifrån uppdraget från Nordin grämötet.

Genomförande och metoder

Arbetsgruppens uppdrag och mandat

Arbetsgruppen som tillsattes vid seminariet i Nordingå bestod av följande personer vilka presenteras mer in gående i bilaga 1.

- Gunilla Nilsson Edler, SveGuide
- Hansi Gelter, Guide Natura, Luleå tekniska universitet
- Nora Skjernaa Hansen, Närnaturguiderna, Enetjärn Natur AB
- Milly Lundstedt, Länsstyrelsen Västernorrland
- Johan Nyqvist, Ekoturismföreningen, Rutilus ecokonsult AB
- Bosse Säll, Ekoturismföreningen, Rutilus ecokonsult AB
- Lennart Vessberg, Naturinformation

Tidsram

Vid tillsättandet av arbetsgruppen vid Nordingrå mötet den 6-7/9 2005 sattes en tidsram för uppdraget som skulle vara avslutat juni 2006. På grund av oklarheter med finansiering för arbetsgruppen under inledningsfasen har tidsplanen fått revideras enligt tabell 2.

Tabell 2. Tidsplan för arbetsgruppen.

Aktivitet	Ursprunglig tidsplan	Reviderad tidsplan
Finansieringsfrågan	Okt 05	Feb 06
Marknadsundersökning	Dec 05	Mars 06
"Remiss"	Jan 06	Sept 06
Sammanställning	Mars 06	Dec 06
Slutdokument	Juni 06	Feb 07
Upprop	Juni 06	Maj 07

Uppropet skall utmynna i ett seminarium där:

- arbetsgruppens resultat presenteras: Certifieringsförslag, organisationsförslag
- Organisation bildas av intressenter

Finansiering

Arbetsgruppens projekt har finansierats genom Interreg IIIB NEST Höga Kusten och Statens Naturvårdsverk.

Arbetsgång

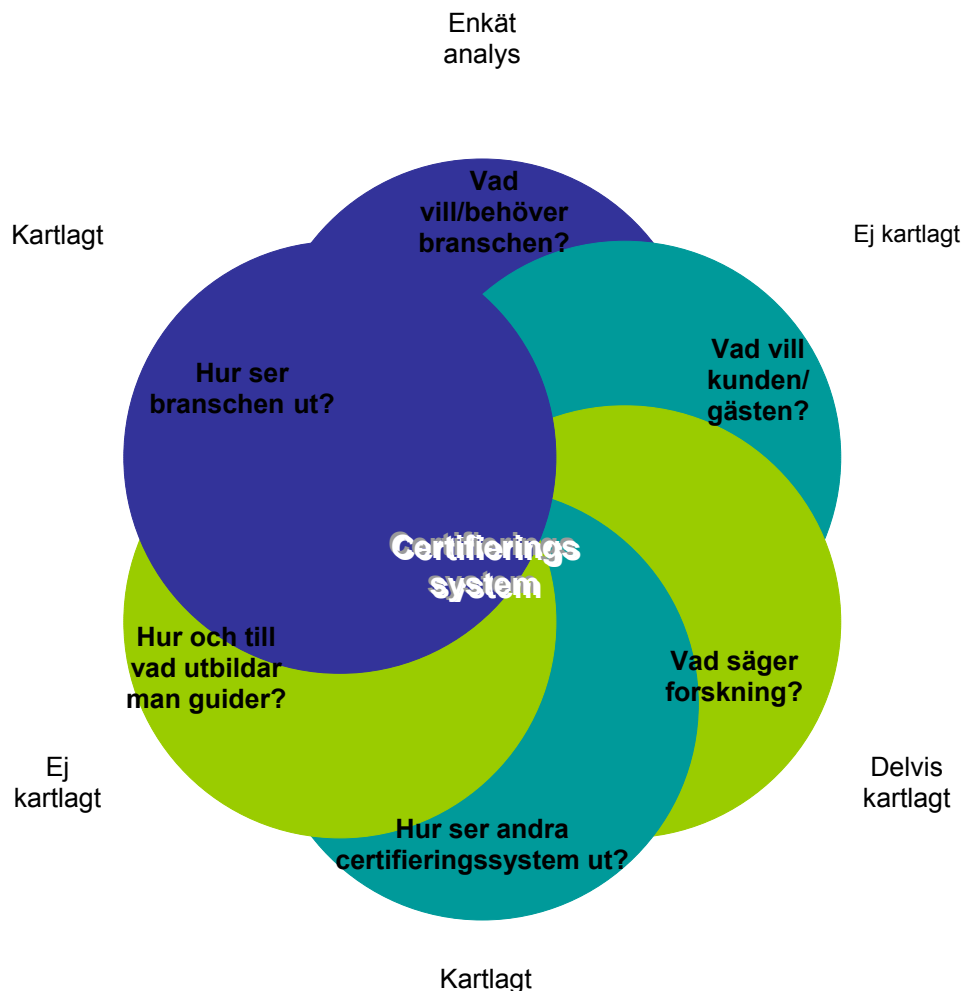
Arbetsgruppen enades om en arbetsgång som följer processen:

Uppdrag ⇒ Research ⇒ Problemformulering ⇒ Branschanalys (enkät) ⇒ Analys ⇒ Problemlösning ⇒ Resultat ⇒ Redovisning.

Processen inleddes med interna diskussioner och insamling av bakgrundsmaterial (research) för att kunna definiera frågeställningarna och problemområdet. Detta ledde till formulering av en enkät som tillsammans med bakgrundsmaterial låg till grund för en analys och "problemlösning" i form av ett utarbetat förslag till certifiering och organisations som sedan formulerades i denna rapport.

Avgränsningar

Figur 1 visar en analyskarta arbetsgruppen utarbetade för att definiera och avgränsa de områden som arbetet omfattar. Arbetsgruppen har avgränsat arbetet till att ej inkludera en analys av guideutbildningar eftersom detta inte ingick i uppdraget. Ej heller gjordes en analys

Figur 1. Analyskarta för rapportens omfattning och avgränsning

av kundens behov och åsikter om guidekompetens och guidecertifiering. Arbetsgruppen anser detta vara en central aspekt av frågeställningen, men varken tid eller ekonomi tillät en kundanalys, utan frågan hänvisas den forskningsöversikt som gjorden och fortsatt forskning inom området. Även forskning om guider och guidecertifiering kunde av ekonomiska resurser bara beröras ytligt. Arbetsgruppen fokuserade därför på en omvärldsanalys av hur andra certifieringssystem ser ut, hur branschen för naturguider ser ut och en analys vad företrädare för myndigheter och branschen anser om guidekompetenser och guidecertifiering.

Ytterligare en avgränsning av uppdraget var att det bara omfattar natur- och kulturguidning som vi samlat under ett begrepp, Naturguide samt guideverksamhet i förstahand inom kommersiella sammanhang.

Externa kontakter

Under arbetsprocessen togs både spontana och planerade kontakter med externa resurspersoner och representanter för myndigheter, organisationer och företag vilka redovisade i bilaga 2. Dessa kontakter kunde vara del i enskilda frågeställningar eller av större övergripande karaktär kring arbetsgruppens uppgift och tillförde värdefulla inspel i arbetsprocessen.

Enkätmetodik

I arbetsgruppens uppdrag ingick att göra en enkätundersökning för att få inspel i processen från organisationer, företag och aktiva guider. En elektronisk enkät (bilaga 3) lades ut på Internet (<http://www.quicksearch.se/s/demo.asp?did=0F1984F8ZAC5E>) bestående av totalt 14 frågor varav sju bundna med svarsalternativ och sju öppna frågor. Tre frågor vände sig till aktiva guider och fem frågor vände sig till organisationer och företag inom natur och turism. Resterande sex frågor vände sig till samtliga respondenter.

I september 2006 sändes ett e-brev med inbjudan ut till totalt 127 personer/organisationer/företag med information om arbetsgruppen och dess syfte, syftet med enkäten samt en länk till själva enkäten. Urvalet var inte avsett att vara representativt för guidebranschen utan kan betraktas som ett ändamålsenligt och stratifierat urval i syfte att vara så brett som möjligt och få med olika grupperingar i anknytning till guidning och naturturism.

Enkäten ifylldes konfidentiellt, dvs svartalternativen kunde inte kopplas till enskild person. Svarande fick även uppge om de önskade vara anonyma eller godtog att de listades som svarande på enkäten. Respondenter som inte önskade vara anonyma listas i bilaga 4. Av totalt 127 e-postutskick svarade 78 den elektroniska enkäten (61 %). En stor del av bortfallet berodde på studsade e-postutskick, dvs inaktuella eller felaktiga e-postadresser. Resultatet av enkäten är sammanställt i bilaga 5 och refereras till i den fortsatta rapporten.

Arbetsgruppens resultat

Vad är en guide

För att kunna arbeta med och avgränsa ett begrepp som guidebegreppet måste vi först reda ut vad begreppet står för. Enligt Nationalencyklopedin är *guide* ett engelskt ord för vägvisare, ciceron, reseledare, en person som demonstrerar sevärdheter för besökare. *Att guida* står för att gå med eller gå före för att leda vägen. Oftast är guiden lokal eller inhemsk till skillnad från reseledare som brukar komma från besöksgruppens hemland. I utvecklade turistländer är guiders utbildning och insatser vanligen reglerade i lag. Utbildade eller ej auktoriserade guider är ofta förbjudna att förevisa större sevärdheter enligt Nationalencyklopedin⁷.

Oxford English Dictionary⁸ (OED) definierar ordet *guide* som en person som (yrkesmässigt) leder och visar vägen speciellt till resande i främmande land, en person som är anställd att åtfölja och föra en turist eller resenär för att visa vägen (t ex över ett berg, genom en skog, genom en stad eller byggnad) samt visa vägen till och berätta om intressanta platser, objekt o d.

Enligt OED kan en guide även vara en vägledande person som genom att råda, vägleda, leda, föra, ledsaga eller anför en persons väg genom en handling eller genom livet i syfte att forma handlingar eller händelser, åsikter och livsstil. Ordet guide används även för tryckt färdbeskrivning med information om sevärdheter, inkvartering och ibland matställen, t ex turistguide, stadsguide, reseguide etc. En av de mest kända och använda guideböckerna är *Guide Michelin* som sedan 1900 utges av den franska bildäckstillverkaren Michelin. Ordet Guide används även i boktitlar med information och instruktioner till noviser och nybörjare inom något område, t ex ”Guide till digitalfotografering”. Vidare förekommer ordet guide för något som stabiliserar eller riktar en rörelse mot eller genom något (t ex inom mekanik och teknik) eller visar kursen eller vägen för fordon, saker eller fysiska händelser, som visar en position eller vägleder ögat mot något. Slutligen används guide i speciella ordkombinationer med olika betydelser såsom *guidehund* (blindhund), *guidefossil* (daterar geologiska strata), *guidelag*, *guidesten* (visar vägen för resenärer), *guideline*, etc.

Det engelska ordet *guide* kommer ursprungligen (etymologiskt) från franskans *guider* ”leda, visa vägen” som är en förändrad form av 1300-talsfranskans *guie* och det besläktade Italienska *guida* och Spanska *guia* med samma betydelse. Franskans *guider* har även rötter i 1300-talets Preussiska som en alternerad form av det äldre *guier* som ursprungligen kommer ur germanska ord besläktade med ordet för veta; *gaj*, *gejd*. Det engelska användandet av ordet *guide* har sitt ursprung från 1805 ur det militära användandet för en militärgeografiskt särskilt utbildad *officersguide* med syfte att vägleda armén vid invasion, ge information om fienden, landet, positioner m m. Inom vissa arméer formades kompanier för guidning och rekognosering. Inom tidiga arméer var *right guide* och *left guide* de två officerare som övervakade ett förflyttande kompani och markerade svängpunkter, formationer m.m. under rörelsen.

I dag används ordet guide inom turism och besöksnäringen både som en personlig guide och som skrivna guider eller mediaguider såsom hemsidor, filmer m.m. för platser och resor. En naturguide kan därför både vara en beskrivning av naturen och sevärdheter för en plats eller en person som guidar i naturen. Den personlige guiden i sin tur kan ha många olika funktioner såsom en bussguide, platsguide eller temaguide till aktivitets- och arrangemangsguider som alla kräver olika kompetenser och kunskaper. En grovt förenklad bild av olika guideroller ges i tabell 3.

Tabell 3. Olika typer av personliga guider utifrån deras huvudsakliga fokusområde.

Fokus logistik	Fokus Information - Kunskap	Fokus Specialkompetens
Reseledare Rundtursguide Bussguide	Naturguide Kulturguide Safariguide Lokalguide Stadsguide Temaguide Platsguide - naturrum - världsarv/NP/reservat - museum	Bergsguide Fjällguide Jaktguide Fiskeguide Skidguide Aktivitetsguide Snöskoterguide Raftingguide Kajak/kanotguide Dykguide Etc.

Ofta är gränsdragningarna flytande och en och samma guide kan ha olika roller, t ex som bussguide under en transfer, som platsguide vid visning av ett naturrum och som aktivitetsguide när sedan gruppen ger sig in i t ex en nationalpark med hjälp av kanoter.

Svenska Guideförbundet SveGuide som är en intresseförening för auktoriserade guider och reseledare i Sverige skiljer i sin tjänstedefinition⁹ på följande guidekategorier:

- **Reseledare** = en person som leder en gruppresa och därvid helt eller delvis svarar för gruppdeltagarnas information och resans praktiska genomförande. Delas in i:
 - **Stationär reseledare** = reseledare som på en destination tar emot flera på varandra följande grupper utan att själv återvända till hemorten.
 - **Route reseledare** = reseledare som följer sin grupp från start till mål, samt åter till hemorten. Växlar ofta reseprogram och är mobil.
- **Färdledare** = person som uppfyller reseledarens villkor med undantag för resans praktiska genomförande.
- **Teknisk färdledare** = person som uppfyller reseledarens villkor med undantag för gruppdeltagarnas information.
- **Resevärd/värdinna** = person som utövar allmänt värdskap.
- **Guide** = bör kallas lokalguide. En person som **endast svarar för information. Visning av viss sevärdhet eller översiktlig visning av en ort.**
- **Lokalrepresentant** = person som i reseledarens frånvaro som kan svara för det praktiska genomförandet och uppläggningsen av information alltifrån gruppens ankomst till dess avresa. Används också som beteckning på en person, som står till reseledarens tjänst för det praktiska genomförandet på orten eller inom ett visst land eller område.
- **Transferguide** = person som svarar för reseledarens insats under färd till och från en förläggningssort.

Vidare har SveGuide olika nivåer av guider. **Lokalguide** guidar på lokal nivå inom det område denne är utbildad. **Regionguide** är en påbyggnadsutbildning för att arbeta över ett större geografiskt område. **Objektsguide** är knuten till ett besöksobjekt, en kyrka, ett slott, ett företag osv.

Guidebegreppet har utvecklats historiskt från en person som visade vägen och kände till platsen till mer att informera om föremål, fenomen och platser och deras historia, kultur etc.

Guidningens huvudsyfte är alltid att visa vägen – till platser och till kunskaper. Traditionellt blir då guidningen en form av envägs kommunikation från guiden till gästerna enligt figur 2.

Vid traditionell guidning är kommunikationen enkelriktad från guidens erfarenheter och kunskaper om platsen till förhoppningsvis intresserade gäster. En dialog uppkommer oftast i form av frågor från gästerna. Guiden har ett mer eller mindre färdigt manus med information och kunskap om platsen att utgå ifrån. Utifrån all den kunskap guiden besitter från egna erfarenheter eller inläsningar gör guiden ett urval om vad som skall kommuniceras. Urvalet kan vara förutbestämd av en producent eller göras av guiden själv i förväg eller direkt på plats. Ofta kan kunskapen paketeras i särskilda script, dvs. i fraser, paket och historier. Detta kan vara ett mer statiska script, t ex vid guidning i ett museum där alltid samma information ges vid ett visst föremål eller ett mer improviserat urval och paketering av kunskapen där framförandet sker beroende på tillfälligheter och omständigheter, t ex vid en skogsguidning.

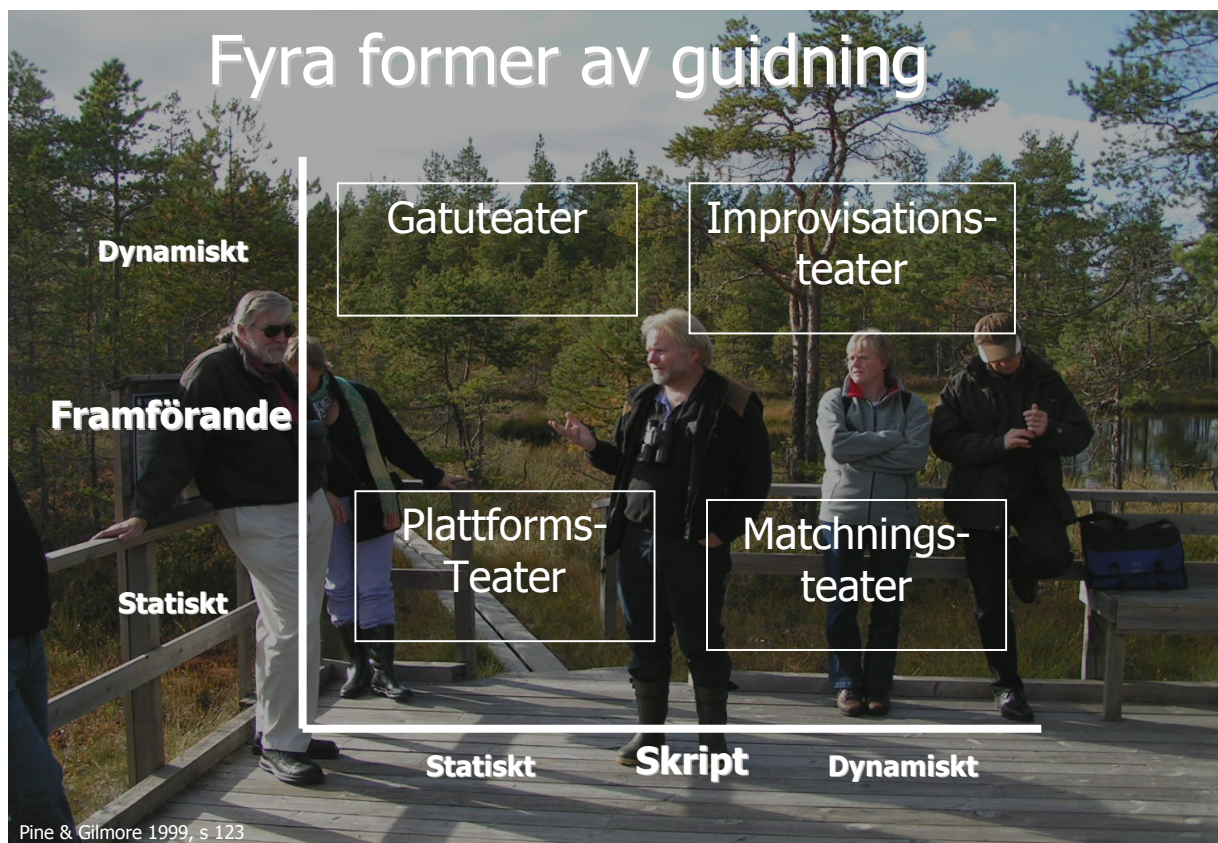

Figur 2 Traditionell guidning som envägs kommunikation utifrån ett urval av information som kan framföras som statiska script eller mer improviserat. Foto: Hansi Gelter

Guidens arbetsmetod kan därför liknas vid olika teatraliska framföranden där guiden har fyra olika teatertyper¹⁰ att utgå ifrån enligt figur 3. Vid ett statiskt framförande och ett statiskt script har guiden en speciell plats där en speciell information skall framföras på ett visst sätt. Detta kan liknas vid ett traditionellt scenframträdande med fasta repliker, en **plattformsteater**. Om scriptet är fast med framförandet är dynamiskt får vi en guidningsform som påminner om **gatuteater** där olika små paket av information framförs beroende på omständigheterna och hanteras utifrån de störningar och avbrott som kan uppkomma i en gatumiljö. Varje paket är väl inövat (statiskt script) men framförs utifrån stundens ingivelse och behov. Detta förekommer ofta när guiden gör sin guidning på nya okända platser. Vid **matchningsteater** plockas olika informationskomponenter ihop utifrån omständigheterna

men framförs på ett statiskt enhetligt sätt. Detta är en parallell till filmklippning där olika tids- och platsklipp sätts ihop till en sammanhållen helhet själva filmen. För guiden är detta aktuellt där samma gäster återkommer och framförandet måste matchas med tidigare och framtida framföranden en kommunikation mellan olika besök som skall ge en sammanhållen upplevelse på samma sätt som en i TV-serie där varje unikt avsnitt bidrar till en sammanhållen helhet.

En helt dynamisk guidning påminner om **improvisationsteater** som är helt spontan, oförutsedd och som handlar om att hitta ett värde i det man råkar springa över, en form av skapande kommunikation utifrån tillfället och platsen där en impuls och idé leder till en annan. Framförandet blir aldrig identiskt och kräver stor kreativitet och nya sätt att framföra informationen och är därför även ett lärande för guiden.

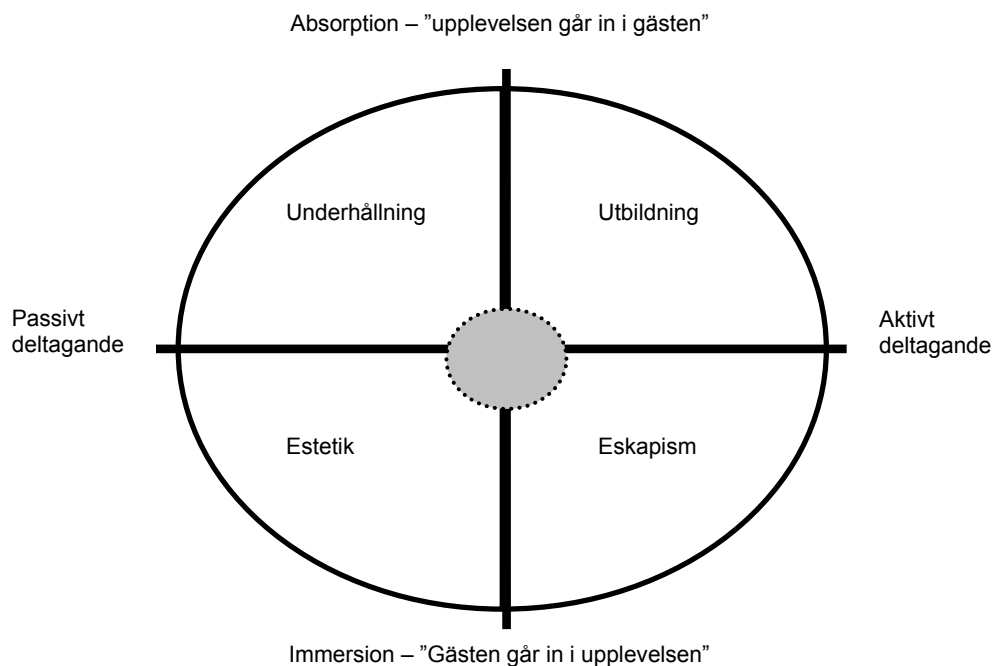
Figur 3 Guiden har fyra teatraliska scener att utgå ifrån beroende på scriptets och framförandets dynamik. Foto: Hansi Gelter

Guiden kan även framföra sin information i olika person enligt figur 4. En guidning i första person innebär att guiden gestaltar det guidningen handlar om t ex guiden *är* och spelar Linné. En andrapersonsguide är utklädd till temat men spelar inte en roll som en gestaltad person, t ex guiden är medeltidsklädd på en borgvisning men pratar *om* de som levde där. En guidning i tredje person är det vanligaste där guidens klädsel och framförande inte anknyter till det tema guiden berättar om.

Figur 4 Guiden kan spela olika roller som första, andra eller tredjepersons guide. Foto: Hansi Gelter

Vid traditionell guidning är det guiden som är aktiv och gästen passiv åhörare. Den mest extrema formen är båt-, flyg- och bussguidning där passageraren sitter och försöker absorbera det guiden säger och det som händer utanför transportmedlet. Även i den historiska guidningen med guiden som vägvisare och informatör om platsen är rollerna tydliga med en aktiv guide, en ledare, och passiva gäster som följer guiden och försöker absorbera information och upplevelser. Inom det nya kunskapsområdet upplevelseproduktion¹¹ klassificerar man gästens involverande och delaktighet i upplevelsen som fyra huvudtyper av upplevelsefält¹² enligt figur 5.

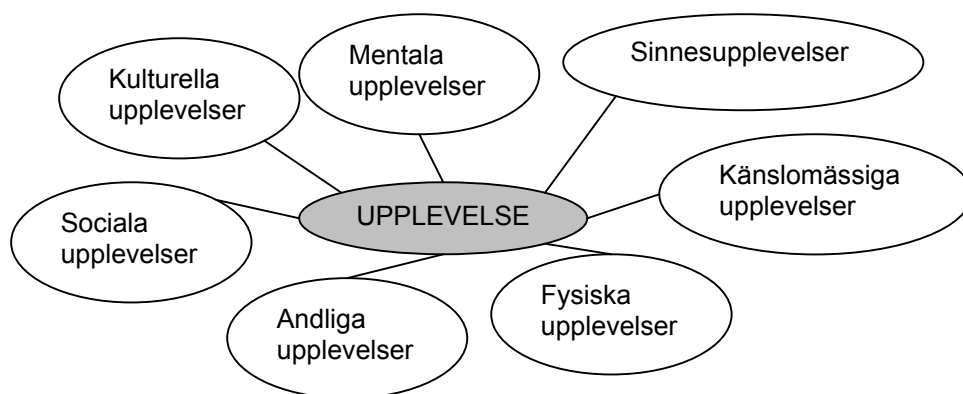
Figur 5 Upplevelsefältets delområden (översättning av Pine & Gilmore 1999, s 30)

En dimension av upplevelsen är gästens deltagande i själva upplevelsen. Den kan vid guidning sträcka sig från passivt lyssnande till guiden i en buss eller båt via en större aktivitet genom egen förflyttning vid en rundvandringsguidning, till stort deltagande via aktivitetsguidningar såsom kajakpaddling, forsränning, skotertur eller klättring. Den extremaste formen av involverande av gäster är självproducerande upplevelser där guiden endast tillhandahåller, platsen, utrustning och ev. instruktioner, t ex vid kajakuthyrning där gästen får kajakutrustning, en karta och vissa instruktioner. En annan dimension av upplevelsen är om upplevelsen går in i gästen, där gästen **absorberar** det som sker runt

omkring, t ex det landskap man passerar i en busstur eller det guiden förklarar vid en plats eller föremål.

På andra ändan av skalan går gästen in eller upp i upplevelsen, när guiden låter platsen direkt påverka gästerna, t ex ett fantastiskt bergslandskap eller en vacker solnedgång. När vi kombinerar dessa två dimensioner av upplevelser får vi fyra upplevelsefält som en guide kan jobba inom. **Underhållning** handlar om passivt absorberande, t ex när guiden underhåller sina gäster med bra historieberättande, en dikt eller sång och musik. Inom fältet **utbildning** absorberar gästen aktivt det som sker, t ex när guiden demonstrerar hur man använder ett visst föremål. Inom upplevelsefältet **eskapism** försjunker gästen aktivt i upplevelsen t ex vid en forsfärd som helt försänker gästen i upplevelsen. Upplevelsefältet **estetik** innebär att gästen passivt försjunker in i upplevelsen, t ex när gästen sitter njuter av en solnedgång över havet.

Genom att medvetet regissera gästens upplevelser utifrån dessa upplevelsefält kan en s k **upplevelseguide** mer medvetet planera och påverka gästens helhetsupplevelse och inte bara den information som ges vid en traditionell guidning (lärandefältet). En upplevelseguide jobbar med att harmonisera alla aspekter av gästens upplevelser som inkluderar förupplevelser (marknadsföring, kundkontakt m m), hela upplevelserummet och upplevelseprocessen samt efterupplevelsorna i form av souvenirer, återkoppling, marknadskommunikation m m. Dessutom måste olika delkomponenter av helhetsupplevelsen, såsom sociala upplevelser, sinnesupplevelser, fysiska upplevelser, mentala upplevelser, känslomässiga upplevelser m fl harmonisera enligt figur 6.

Figur 6 En helhetsupplevelse vid guidning bygger på harmonisering av flera delupplevelser (efter Gelter 2006)

Denna form av Total Experience Management, TEM¹³ är en ny form av guidekompetens som utvecklats ur framväxandet av upplevelsesamhället och dess krav på kvalitativa upplevelser kring all vår konsumtion av både tjänster och produkter. Upplevelseguiden skapar en dramaturgi för sin guidning där dessa fyra upplevelsefält medvetet kombineras och där upplevelserummet¹⁴ med dess komponenter av gästen, andra gäster, guiden, platsen, produkten, souvenirer i kombination med ickemateriella aspekter såsom förväntningar, humör, mening, tidigare erfarenheter och upplevelser samverkar i en totalupplevelse som avgör hur nöjd gästen är med guidningen och upplevelsen. Denna utveckling av guidebegreppet från att ha visat vägen till att ha informerat om platsen till att skapa helhetsupplevelser utgör en spännande bakgrund för att diskutera certifiering och validering av guider likväl som det ställer krav på utbildningar till guider.

Sven-G Hultman menar i en rapport¹⁵ att vi kan förvänta oss en ökad status av detta tänkande med upplevelsen i fokus. Hultman illustrerar detta genom den engelska termen *edutainment*

(*education* och *entertainment*) som slagit igenom vid djurparker och museer utomlands. Edutainment bygger på ett lustfyllt informellt lärande baserat på platsen, medverkan av alla sinnen och eleven som medaktör i upplevelsen för att inte bara förmedla kunskap utan även påverka attityder och beteenden. Hultman menar att detta tänkande kan ha haft svårt att slå igenom i Sverige på grund av vårt tunga linnéanska arv som betonar biologiska faktakunskaper snarare än bredare humanekologiska insikter. Motsvarande erfarenheter har arbetsgruppens Hansi Gelter vid införandet av utomhuspedagogik och ekosofi (djup ekologi) inom lärarutbildningarna – där det lustfyllda upplevelsebaserade lärandet i ett bredare humanekologiskt perspektiv har haft svårt att få acceptans inom utbildningsväsendet.

Upplevelsesamhällets värdegrund med upplevelsen i centrum ersätts dessutom nu gradvis av ett transformationssamhälle¹⁶ där upplevelser tillsammans med mening och lärande är vägen till den nya handelsvaran – förändringar (*make-over*) och transformationer av beteenden, livsstilar, utseende, boende, inredning m m. Detta innebär att det kommer att finnas en växande efterfråga på upplevelser som har mening, ger förändring i beteende och attityder – speciellt med avseende på de globala processer som sker t ex kring multikulturism och global uppvärmning av jorden. Här kommer guiden att spela en viktig roll – inte i att förmedla kunskap om vad som sker utan i att transformera gästerna efter deras önskemål att kunna medverka i de krav som den nya globala världen ställer. En guide i upplevelsesamhället och transformationssamhället behöver nya kompetenser förutom den linnéanska ämneskompetensen.

Denna historiska förändring av guidebegreppets innehåll från vägvisare och informatör till upplevelseproducent och beteende och värdegrundsskapare går parallellt med skolans pedagogiska utveckling från förmedlingspedagogik med överföring av kunskap från lärare till elev till dagens upplevelsebaserad pedagogik som bygger på elevens egenansvar för och deltagande i lärprocesserna. Denna historiska förändring inom både guidedagogik och skolpedagogik har medfört att nya begrepp har tillkommit för att fånga denna förändring. Dessa är bland annat tolkning/interpretation, naturvägledning, ledare/instruktör och utomhuspedagog/friluftspedagog.

Liknande begrepp

Tolkning/Interpretation

USA var först i världen med att avsätta nationalparker och syftet var främst för rekreation och avnjutning av parkernas sceniska kvalitet. Nationalparkerna fick snabbt stora skaror av besökare som kom för att ta del av parkernas estetiska värden och *rangers* började tidigt att även ta hand om gästerna förutom tillsynen av parkerna. Tidigt insåg man även att det krävdes något mer än traditionell guidning, att visa och informera, för att få gästerna engagerade i nationalparkerna och skyddandet av natur. Besökarna ville veta mer om den natur de besökte och möta de människor som arbetade där. Det finns många metoder som används för naturförmedling: foldrar, utställningar, radio, TV, elektroniska medier etc. Men erfarenheterna från de amerikanska nationalparkerna visade att inget kunde ersätta den direkta kontakten med en människa. Tidiga naturskildrare såsom Arnold Leopold¹⁷ John Muir¹⁸ m fl lade grunden till en natursyn som sedan genom Enos Milles¹⁹ och Freeman Tildens²⁰ erfarenheter som guider formulerades till begreppet interpretation.

Centralt i utbildningen av rangers var Freeman Tildens bok från 1957 *Interpreting Our Heritage* som alla nyanställda i nationalparkerna fick ett exemplar av denna bok samtidigt med sitt anställningsbevis. Dess bärande filosofi är enkel: Ge människor goda naturupplevelser i nationalparkerna så kommer man att älska dem – och det man älskar är

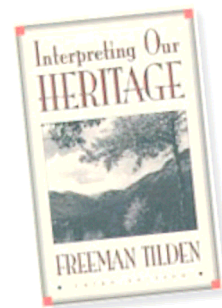
man rädd om. Det centrala i amerikanernas naturförmedling blev en direkt kontakt med personer som har stor kunskap om sitt område, dvs välutbildade rangers som behärskade interpretation.

Interpretation definieras av Oxford English Dictionary som en handling av att förklara, klargöra (explaining), lägga ut (expound), översätta (äldre betydelse), tolka, framställa, förstå, redogöra (exposition) och i passiv mening att bli förklarad, mening (mean), att hitta meningen i ett drama, musikstycke, landskap etc.

Interpretation i guidesammanhang handlar enligt grundaren Freeman Tilden om teorier och metoder för utveckling, tolkning och förmedling av natur- och kulturarvet. Interpretation är själva processen att tolka och förmedla innebörden i natur- och kulturarv, oavsett om dessa handlar om miljöer, enskilda objekt, texter, bilder, arkitektur etc. Processen som beskrivs som en kommunikationsprocess rymmer således både analytiska och pedagogiska delar.

Det förekommer många definitioner av interpretation. Den vanligast citerade definitionen återfinns i Freeman Tildens bok 1957 *Interpreting Our Heritage*:

An educational activity which aims to reveal meanings and relationships through the use of original objects, by firsthand experience, and by illustrative media, rather than simply to communicate factual information.

En modernare definition är:

A communication process designed to REVEAL meanings and relationships of our cultural and natural heritage to the public, through first hand involvement with objects, artifacts, landscapes, and sites.

Interpretation Canada – 1978

Den stora skillnaden mellan information (traditionell guidning) och interpretation är inte vad budskapet eller programmet innehåller - dvs själva informationen – utan hur informationen presenteras. Tildens bok *Interpreting Our Heritage* blev snart en bibel för naturvägledning i den engelskspråkiga världen. I den beskriver han sex principer för interpretation:

1. Interpretation är steril om den inte knyter an till den besökandes erfarenheter, vardag eller personlighet
2. Information är inte interpretation. Interpretation är avslöjande baserad på information.
3. Interpretation är en konstform som kombinerar många kompetenser. Alla konstformer kan till viss del läras
4. Huvudmålet med interpretation är inte undervisning utan utmaning (provokation)
5. Interpretation syftar till att presentera helheter och måste rikta sig till hela människan
6. Interpretation riktad mot barn får inte vara en utspädd version av vad som ges till vuxna, utan ska ha ett helt eget program

Kommunikationsprocessen i interpretation bygger på den amerikanska filosofin att ge folk goda naturupplevelser så följer glädje över och omsorg om naturen på köpet.

Kortfattat bygger kommunikationsprocessen vid interpretation på en process som:

- **Provocerar** (*Provoke*) – nyfikenhet och intresse (för temat och platsen)
- **Relaterar** (*Relate*) – (det upplevda) till besökarens vardagsliv
- **Uppenbarar** (*Reveal*) – avslutet som knyter ihop genom en unikt eller ovanligt perspektiv
- **Adresserar helheten** – allt i processen skall stöder ett större tema eller story
- **Strävar efter enhetligt budskap** – design, detaljer, hjälpmedel passa budskapet och temat

(Baserat på Tilden's *Interpretations Principer* **TIP =PRR**)

En Interpretation byggs upp av:

- Ett tema utifrån tydliga syften och mål
- En provokation (utmaning) som väcker intresse och engagemang för temat
- Maximalt sju stopp (utifrån Millers psykologiska tal 7) – där varje stopp anknyter till temat och gästens vardagsliv
- Använda hjälpmedel; bilder, modeller, ljudinspelningar, statister, förstapersonsguidning etc
- Tidsanpassning – max 45 per program, hellre flera kortare program än ett långt
- Gästanpassat – individuellt bemötande
- Ett tema per tur
- Tydliga mål som skall uppnås med interpretationen; målen skall innefatta:
 - Lärandemål (hjärnan)
 - Känslomässiga mål (hjärtat)
 - Beteendemål (kroppen)

En planering av en interpretation byggs upp efter följande punkter:

1. Tematisera – vad handlar interpretationen om
2. Målformulera - vad ska gästen ha med sig från interpretationen
3. Gästanalys – vem är gästen så att målen kan uppnås
4. Välja rekvisita (engelskans *Props*) – vilka hjälpmedel behövs för att nå målen
5. Implementering (genomförande) - verksamhetsplan, arbetsplan, tidsplan, checklistor m m.
6. Utvärdering - hur utvärderar jag interpretationen så jag vet om jag uppnått målen?

Interpretation har alltså ambitionen att ge en djupare förståelse av samband för att skapa ett äkta engagemang, och särskilt av människans roll i förhållande till naturen. Freeman Tildens andra princip citeras ofta i detta sammanhang:

Information, as such, is not interpretation. Interpretation is revelation based upon information. But they are entirely different things. However, all interpretation includes information.

Principerna och syftet bakom interpretation stämmer bra överens med principen för upplevelseproduktion och transformation – att med hjälp av tematiserade upplevelser som ger mening och engagemang förändra beteende och attityder hos gäster. Både interpretation och tematiserad upplevelseproduktion (t ex edutainment) har högre syften än att bara roa och informera gästen (entertainment).

Interpretation har i USA utvecklats till en egen yrkeskår, *National Association for Interpretation*, *NAI*²¹, verksamma vid natur- och kulturhistoriska sevärdheter (nationalparker, kulturarvsplatser, visitor centers etc) och som skiljer sig från guider anställda vid dessa platser. En guide är oftast en anställd student som utför enklare uppgifter såsom vägvisare, ta inträde, visa gäster till rätta vid anläggningen medan en interpretatör har en längre akademisk utbildning vanligen 3-4 år i interpretation (ofta i kombination med ämneskompetens som biolog/geolog, kulturvefare etc) och som ansvarar för och genomför interpretationsprogram. Dessa kan bestå av personliga guidade interpretationer i anläggningar eller utomhus, interpretationsaktiviteter (t ex för barn) samt planering av skyltade interpretationsstigar, interpretationsutställning osv.

Intresseorganisationen National Association for Interpretation sätter upp riktlinjer för utbildning av interpretatörer och certifierar interpretatörer på olika nivåer.

Förutom i USA förekommer interpretation i Kanada²² och Australien²³. I Europa var Skottland²⁴ tidigt varit ute och har bildat nätverket Scottish Interpretation Network²⁵ liksom England med Association for Heritage Interpretation AHI²⁶ och Spanien²⁷ som tillsammans håller på att bygga ett europeiskt nätverk Interpret Europe – European Network for Heritage Interpretation²⁸. I övriga världen (Asien och Afrika) håller enligt samtal²⁹ med turistföretagare i dessa regioner begreppet just på att etableras.

Den engelska termen *interpretation* är svåröversatt till svenska och flera olika uttryck har använts vid försök att introducera konceptet i Sverige. Interpretation har översatts till *naturinformation*, *naturvägledning* och *naturtolkning*. Men eftersom interpretation inte enbart hänför sig till natur utan även tillämpas på kulturmiljöer, stadsmiljöer, utställningar m.m. så blir dessa svenska översättningar alltför snäva. Att använda natur- och kulturtolkning eller natur- och naturvägledning blir alltför omständligt för att få allmän acceptans för konceptet.

Vi föreslår därför att begreppet interpretation behålls och kan eventuellt kombineras med ett prefix såsom landskapsinterpretation, miljöinterpretation, naturinterpretation, kulturinterpretation osv.

I en utredning utförd på uppdrag av Naturvårdsverket för att definiera begreppet naturvägledning konstaterar Sven-G Hultman³⁰ precis som denna arbetsgrupp att det finns skillnader mellan begreppen *guidning* och *naturguidning* respektive *naturvägledning* eller *tolkning/interpretation*. Hultman menar att naturguiden ägnar sig åt enkelriktad information, dvs en metod, medan naturvägledning handlar om många metoder och dubbelriktad kommunikation och förespråkar begreppet naturvägledning framför naturtolkning eller interpretation. Olika enskilda personer har vid olika tillfällen försökt införa begreppet interpretation i Sverige, främst med anknytning till verksamhet vid museer och naturum men begreppet har inte fått någon större acceptans och i stället har fokus lagts mer på utformandet av byggnader och utställningar än på metodik. Inte ens Hultmans rapport och Naturvårdsverkets engagemang för detta har medfört en större spridning av begreppet. Detta framgår även av vår enkät där begreppet bara omnämns av en enda person, direkt involverad i etablerandet av konceptet i Sverige. De flesta verksamma guider i Sverige är omedvetna om begreppet liksom de flesta guideutbildningarna.

Nu finns dock efter initiativ av den av KK-stiftelsen inrättade Mötesplats Upplevelseindustrin i Hällefors³¹ ett Svenskt nätverk för intresserade av interpretation med en egen hemsida www.interpretation.se. Nätverket som

erbjudit ett antal kortkurser för guider och entreprenörer har fokus i Bergslagen och genom samarbete med Mötesplats för Upplevelseindustrin i Piteå³² även ett nyetablerat intresse bland entreprenörer i Piteå. Nätverket planerar en första utbildning för interpretationsinstruktörer i under 2007. Detta nätverk har beslutat att behålla det engelska begreppet interpretation för att vara kompatibelt med motsvarande utländska nätverk. Utifrån detta Svenska nätverk erbjuder från och med hösten 2007 Luleå tekniska universitet, LTU en 5-poängs distanskurs i interpretation och guidning. Vidare interpretation integrerats i den 4-åriga magisterutbildningen i upplevelseproduktion vid LTU. Den nära kopplingen mellan interpretation och upplevelseproduktion har gjort det naturligt att integrera koncepten och nu vaknar intresset för interpretation som metod inom andra områden såsom för upplevelseproduktion inom spelutveckling vid Blekinge tekniska högskola.

Även Norge och Finland har enligt Sven-G Hultman varit mer inriktade på byggnader och utställningar såsom naturum medan Danmark tidigt mer har fokuserat på kompetensen inom en yrkeskår. Under 2006 har dock även Finland börjat att etablerat ett nätverk för interpretation i samband med högskolornas och universitetens turistnätverk FUNT³³ i Savonlinna, Finland. I Norge har Finnmarkens Højeskola i Alta visat intresse att integrera interpretation i sina guideutbildning. På Island är begreppet i praktiken lika okänt som i Sverige. Danmark ligger dock långt före de övriga nordiska länderna och tog redan för 20 år sedan ett samlat grepp om införandet av interpretation i form av naturvägledning. Det var Skov- og Naturstyrelsen med ansvar för naturvård och skyddade områden, förvaltning av statens mark och vatten och även ansvar för friluftsfrågor som införde konceptet. Man erbjuder en utbildning med diplomering, har ett kansli för utbildning och utveckling av begreppet och som bidrar ekonomiskt för inrättande av naturvägledartjänster. Man driver även egna naturskolor och många "naturvejleder" (se nedan) arbetar som naturskolelärare.

De danska naturvägledarna är starkt influerade av verksamheten vid de Amerikanska nationalparkerna och genomförde gemensamma seminarier³⁴ med Skotska rangers redan på 1980-talet. Dessutom jobbar man nu i Danmark med att utvidga naturvägledarna från att förmedla naturkunskap till en tydligare roll i omställningen till en hållbar utveckling och folkhälsan genom friluftsliv. En mer detaljerad överblick av de Svenska och Nordiska aktiviteterna kring interpretation och naturvägledning ges i Sven-G Hultmans rapport³⁵ där han även förespråkar en nordisk samordning av kurser för metoder av naturvägledning, något som ännu inte skett.

Naturtolkning

På 1980-talet fanns en nationell kommitté för naturinformation vars syfte var att utgöra "en formell stadigvarande kontakt mellan statens naturvårdsverk, riksantikvarieämbetet, skogsstyrelsen, domänverket, Sveriges turistråd och länsstyrelserna". Sekretariatet var förlagt till Naturvårdsverket. I ett PM³⁶ från Naturvårdsbyrån på Statens Naturvårdsverk 1978 föreslog Ekeland begreppet *naturtolkning* som ett försök till översättning av den engelska termen *Environmental interpretation*. Syftet med naturtolkning angavs vara att för en bred allmänhet förklara vad som händer i naturen – och varför det händer. Tolkningen skall ge sammanhang samt öka förståelse och känsla. Naturtolkarna skall hjälpa människor att bättre begripa det för många främmande språk, som naturen talar.

För att tolkningen skall lyckas behövs de rätta pedagogiska greppen. Det bildades därför en "foldergrupp" bestående av representanter från naturvårdsverket, skogsstyrelsen och domänverket som arbetade i många år med en avgränsad del av de pedagogiska hjälpmedel som kan användas vid naturtolkning, främst foldrar och broschyrer för att presentera naturvårdsobjekt. Vid en utvidgning av gruppen och arbetsfältet att vara mer utåtriktad bytte gruppen namn till "Naturtolkningsgruppen" och beslöt att vidga sitt arbetsområde så att det

omfattar all verksamhet som ökar allmänhetens förståelse och känsla för naturen. Denna utvidgade verksamhet ledde till att olika arbetsgrupper inom naturvårdsverket programråd jobbade med att utveckla former för förmedling av vardagsvisdom om naturen. Främst riktade man sig till naturum, naturhörnor, naturstigar, naturtavlor m m, dvs de materiella aspekterna. Detta arbete innefattade dock inte naturguider och guidningspedagogik varför begreppet naturtolkning inte fick någon större spridning utanför Naturvårdsverket och andra naturförvaltande organ.

Naturvägledning

Roger Isberg använder i sin bok *Färd möte människa – natur*³⁷ begreppet **vägledare** för personer som leder människor till naturen och förespråkar att begreppet används för att få gästen bli deltagande i naturen inte enbart en åskådare. Isberg utvecklade därmed en vägledarpedagogik som han tillämpat vid friluftsledarlinjen vid Sjöviks folkhögskola. Vägledning blir därmed ett begrepp för någon som leder vägen men även vägleder in i naturens värld vad gäller kännedom, färdighet och samhörighet.

Begreppet vägledning har även tagits upp av Sven-G Hultman i formen naturvägledning som ett begrepp han rekommenderar Naturvårdsverket i stället för naturtolkning. Redan 1990 rekommenderades i en rapport från Nordiska ministerrådet³⁸ begreppet **naturvägledning** som ett samlat begrepp för naturguidning. Syftet med begreppet är att ha en ”*mycket bred definition och att naturvägledning är ett sammanfattande begrepp för allt som strävar efter att ge information om natur bl a i form av utställningar, utbildning, vägledning i natur, guidning etc.*”

Rapportens definition lyder: *Med naturvägledning menas förmedling av känsla för och kunskaper om naturen. Naturvägledning syftar till att öka förståelsen för de grundläggande ekologiska och kulturella sambanden och för människans roll i naturen. Därigenom förbättras möjligheterna till positiva upplevelser i naturen och till ökad miljömedvetenhet hos den enskilde och i samhället.*

Två viktiga förslag fördes fram i Ministerrådets rapport *Naturvägledning i Norden*:

- 1) Projektgruppen uppmanar de centrala miljövårdsmyndigheterna i varje nordiskt land att vidareutveckla naturvägledning som en integrerad del i miljöarbetet. Myndigheterna bör göra detta i samarbete med de ideella organisationerna, turismnäringen och utbildningsorganen.
- 2) Projektgruppen föreslår att den centrala miljövårdsadministrationen i respektive nordiskt land bör ansvara för utvecklingen av naturvägledningen i landet i fråga. För att ta vara på det stora arbete som sker på olika håll inom ideella organisationer och olika utbildningsorgan bör en rådgivande grupp med representanter för dessa intressen knytas till miljövårdsadministrationen. Därutöver bör företrädare för turistrådet medverka. Utvärdering av pågående verksamhet och forskning om pedagogiska metoder i naturvägledning är väsentliga uppgifter för den centrala gruppen.

Naturvårdsverket har följt upp Ministerrådets rapport med en egen rapport 2005³⁹ kring Naturum och Naturvägledning där man föreslår:

- 1) Utbildningar för naturvägledare är den enskilt viktigaste åtgärden för att utveckla naturumverksamheten.
- 2) Ett nationellt centrum för naturvägledning bör skapas, med statligt stöd. Detta centrum kan ansvara för i vart fall huvuddelen av utbildningarna. Även forskning och utvecklingsarbete bör ske vid detta centrum. Här kan kunskaperna ackumuleras, bland

annat i form av ett speciellt bibliotek. Vidare blir detta centrum en självklar kontaktpunkt för alla med intresse i frågorna.

Rapportern föreslog vidare att i första hand bör Naturvårdsverket ta fram en utbildning för redan yrkesverksamma personer som är knutna till naturumverksamhet. Den bör ha formen av en fortbildning, utsträckt i tiden, och med fokus på kommunikation/information: planering, metoder, utvärdering m m. Den danska utbildningen för naturvejleder är förebild. Utbildningen bör upprepas så länge behov kvarstår. Den bör successivt erbjudas även till andra grupper som arbetar med liknande frågor och på liknande sätt, alltså med information på plats, utomhus, i och om landskapet, med aktiverande metoder. Återigen var Naturvårdsverkets fokus kring naturum och deras informationsverksamhet för skyddade naturområden, medan övrig naturvägledning i form av naturskolor och turistisk verksamhet inte berördes, troligen eftersom dessa låg under andra statliga myndigheter.

Dock har en nyvaknad insikt hos myndigheter om de skyddade naturområdenas betydelse för turism och lokalt näringsliv skett inte bara i Sverige utan även övriga nordiska länder. Intressant är att de första svenska nationalparkerna i Sverige liksom USA avsattes just med turism som huvudmotiv, men medan Amerikanska nationalparker hela tiden varit öppna för och utvecklat den turistiska verksamheten har svenska nationalparker varit stängda för kommersiell turistisk verksamhet. Eftersom nationalparker därmed inte har kunnat bidra till det lokala näringslivet och tillväxt i ofta glesbygdstrakter har dessa skyddade områden inte alltid setts med positiva ögon hos lokalbefolkningen. Vid Fjällmistras sista möte 21 september 2006 i Vilhelmina efterlyste kommunalrådet med uttalad besvikelse just det förväntade entreprenörskapet i form av naturguider i de stora arealer av kommunen som avsatts som skyddad natur. Enligt Sven-G Hultman har det har funnits en viss rädsla från naturvården håll om turismens negativa effekter på naturen. Naturvårdsverkets har dock i ett nytt program för förvaltning av skyddade områden, *Värna-Vårda-Visa*⁴⁰, pekat på bredare insikter och nya synsätt för turistisk verksamhet i nationalparker och skyddad natur och Hultman menar att här kan naturvägledning ha en given roll i en genomtänkt planering av åtgärder för turistisk verksamhet i skyddad natur och nämner goda exempel från Fulufjällets nationalpark, Kristianstad vattenrike och Emåns ekomuseum.

Danmark har kommit längst vad gäller införandet av interpretation och använder sedan många år **naturvejledning**⁴¹ för både offentligt ledd verksamhet som sker genom Skov- og Naturstyrelsen i samverkan med Friluftsrådet, och den verksamhet som bedrivs av den ideella Naturvejlederforeningen. Skov- og Naturstyrelsen ger följande definition och syfte för naturvejledning⁴²:

Naturvägledning ger en täckande beskrivning av ett landskaps eller ett områdes karakteristiska element och sammanhang som genom direkta upplevelser leder till upptäckt av samt kunskap om, respekt för och omsorg om naturen och miljön.

Syftet är att förmedla

- att naturen både utgör en helhet av landskap, hav, klimat, växter, djur, historia och kultur som människan ingår i och är beroende av och påverkar
- att naturen både skall skyddas och utnyttjas
- kunskap om naturgrundlag, om näringarna och friluftslivet i området
- kunskap om de skrivna och oskrivna regler som finns för färd och uppehåll i landskapet
- kunskaper om danska och globala miljöförhållanden och medverkan till en hållbar livsstil
- kunskap om naturen i staden och om sambanden mellan stadsliv och miljön

Den danska varianten av naturvägledning skulle ha ett tredubbelt syfte: hänsyn till naturen, till besökande och till området. Man enades tidigt att använda det egna formulerade begreppet *naturvejleder* istället för utländska benämningar som *rangers* eller *animators*. Vidare skulle verksamheten baseras på danska traditioner för folkbildning och föreningsarbete och ingen enskild myndighet eller organisation skulle ha monopol på framtidens naturvägledning. Vid införandet var motståndet till uniform liknande de amerikanska rangers stort och man enades att det skulle räcka med att bära en lätt igenkännlig logo. Det blev en uggle, den så kallade *Naturvejlederugle*. År 1992 fanns det så många naturvägledare att man bildade en förening, Naturvägledarföreningen som ger ut tidskriften *Naturvejleder* fyra gånger om året.

I Danmark betonas att innebörden av begreppet naturvägledning bör skifta för att passa samhällets krav. Därför diskuteras nu hur naturvägledarna kan anpassa verksamheten för de mer breda frågorna om hållbar utveckling och folkhälsa, istället för att den tidigare mest handlat om att ge kunskap och känsla om natur, om naturvård och om friluftsliv.

På 1990-talet utvecklades därför ett system av **Gröna guider**⁴³ i Danmark. Syftet var det samma som för naturvägledarna: att arbeta för en bättre miljö och en bärkraftig livsstil. Men medan naturvägledarnas utgångspunkt var naturen i ett givet område, så arbetade de Gröna guiderna mest med människorna i t ex ett bostadsområde eller en lokal förening. Guiderna var avlönade från *Den Gröna Fonden*. Tanken var att finansieringen efter en treårsperiod skulle tas över lokalt av andra parter. Det visade sig emellertid svårt att säkra en permanent finansiering för de cirka hundra guiderna.

Ledare, instruktör

Svenska Turistföreningen, STF⁴⁴ som var först ut med att organiserat leda människor ut i naturen använder begreppet **färdledare** för sina guider som

SVENSKA
TURISTFÖRENINGEN

erbjuder ledarledda turer i främst fjällmiljö. Turistföreningen har sedan länge en egen färdledarutbildning för dessa ledare. Även Friluftsrämjandet⁴⁵ har tidigare använt begreppet färdledare för sina fjällturer men använder numera begreppet **fjälledare**. Generellt använder Friluftsrämjandet begreppet **ledare** för alla sina olika ledarledda aktiviteter, såsom långfärdsskridskoledare, kajakledare, mountainbikeledare etc. Friluftsrämjandet har liksom STF sin egen ledarutbildning och examination. Endast skidinstruktörsutbildning och skidlärarexamination sker tillsammans med Sveriges Professionella Skidskolor, SPS. Friluftsrämjandet införde 1998 även begreppet **ÄventyrsGuide**⁴⁶ som en del i sin ledarfortbildning under ett antal år, där ledaren skulle föra gästerna till äventyret, stort som litet, och där äventyret definierades som upplevelser anpassade till deltagarnas ålder och förmåga, och där det finns en balans mellan utmaning och trygghet och mellan avkoppling och fysisk aktivitet. ÄventyrsGuiden skulle ”*stå för kunskap, instruktioner och vägledning till positiva upplevelser*”. Främjandet har dock nu frångått begreppet.

FRILUFTSRÄMJANDET

Andra ideella organisationer som leder människor till naturen är t ex scoutrörelsen, studentföreningar, idrotts- och hälsoföreningar såsom Friskis & Svettis och de flesta har internutbildningar av sina ledare/instruktörer och få använder begreppet guide. Aktiviteter i naturen hos dessa ideella föreningar handlar oftast om att visa vägen, friluftsteknik och säkerhet förutom det grundläggande inom alla föreningar, den sociala gemenskapen. I utbildningarna ingår oftast ledarskap och pedagogik, mer sällan kommunikation och naturvägledning eller naturkunskap, interpretation eller upplevelsekunskap.

Professionella kajakguider och kajakuthyrare har gått samman till en egen guidecertifiering under begreppet **Nordisk Instruktörslicens för Havspaddling, NIL**⁴⁷ för att säkerställa kompetens för kvalitet och säkerhet vid turpaddling som en kvalitetsgaranti för den som anlitar kurs- och färdledare. NIL har två certifieringsnivåer, hjälpinstruktör och instruktör.

Organisationen både utbildar och certifierar kajakinstruktörer. På samma sätt har forsränningsguider gått samman till en ideell förening, **Forsföretagens Riksorganisation i Sverige, FoRS**⁴⁸ som skall säkerställa forsguidernas verksamhet enligt Sjöfartsinspektionens riktlinjer. Organisationen ger även en yrkesutbildning och certifiering av forsränningsguider oavsett farkost som används i forsen. På liknande vis har svenska bergsguider gått samman under en egen organisation **Svenska Bergsguideorganisationen SBO**⁴⁹, med egna utbildningar och certifieringar enligt internationella normer av UIAGM / IVBV / IFMGA⁵⁰ och den Europeiska Guide Kommissionens standard gällande krav och normer för tillträde och utövande av yrket som professionell bergsguide.

Utomhuspedagog

Parallellt med guidens utveckling från vägvisare och förmedlare till upplevelseguide har skolpedagogiken utvecklats från kunskapsförmedlare till kunskapsbyggare genom lustfyllt lärande och upplevelsebaserat lärande. Detta gäller även naturundervisningen som utvecklats från lärarledda och lärarstyrda exkursion till dagens utbud av utomhuspedagogiska metoder. Linköpings universitet introducerade begreppet **"utomhuspedagogik"**⁵¹ vid **"Centrum för miljö- och utomhuspedagogik, CMU"**⁵². Där definierade man utomhuspedagogik enligt:

Utomhuspedagogik är ett förhållningssätt som syftar till lärande i växelspel mellan upplevelse och reflexion grundat på konkreta erfarenheter i autentiska situationer.

Centralt inom utomhuspedagogiken är platsens betydelse för lärandet, växelspelen mellan sinnelig upplevelse och boklig bildning och att lärandets rum har flyttats ut i natur- och kulturlandskapet. Utomhuspedagogiken är mer ett pedagogisk förhållningssätt till lärande i autentiska miljöer än konkreta metoder, vilka vanligen hämtas från mer metodinriktade verksamheter såsom friluftspedagogik, naturskolepedagogik och lägerskoleverksamhet. Utomhuspedagogik har sin huvudsakliga fokus på lärande, främst i skolsammanhang såsom naturskolor, lägerskolor, exkursioner och utomhusverksamhet. På senare tid har dock utomhuspedagogiken även fått en större spridning till aktivitetsföretag inom turism som en metod för naturguidning och naturvägledning. Linköpings universitet utbildar därför även natur och kulturvägledare utifrån ett utomhuspedagogiskt perspektiv.

Inom pedagogiken finns i dag många inriktningar⁵³ kring naturguidning/naturlärande såsom WWF's **Naturväktarna**⁵⁴, Naturskolornas **"Att lära in Ute"**⁵⁵, **Miljöpedagogik**⁵⁶, **Äventyrs och upplevelsebaserat lärande**⁵⁷, Friluftsförbundets **Friluftspedagogik**⁵⁸ (med Mulleskolor, Ur och Skurdagis m m) **Project Wild/För det Vilda**⁵⁹ m fl alla med syfte att skapa positiva upplevelser och lärande kring natur och miljö. Dessa kräver på samma sätt som vid turistisk naturguidning en ledare för verksamheten som i många fall har en lärare/pedagogisk utbildning som grund. Parallellen mellan utomhuspedagog/naturlärare och naturguiden blir än mer tydlig när man i den moderna skolan mer pratar om "guider till lärandet" än om traditionella lärare som kunskapsförmedlare.

Många utbildningar främst på gymnasie-, folkskole- och KY (Kvalificerad Yrkesutbildning)-nivå utbildar olika typer av guider och friluftslärare med en rad olika benämningar såsom till naturguide, äventyrsguide, friluftsguide, friluftslärare, jakt- och fiskeguide, kustguide, vildmarksguide, sportguide, vildmarkslärare, naturskolelärare, utomhuspedagog osv. Turistdelegationen har vid två konferenser om turismutbildningar och i en rapport om guideutbildningar⁶⁰ konstaterat det stora utbudet av utbildningar inom turism och guidning men avsaknad av en gemensam utbildningsstrategi, begreppsvärld, kvalitetssäkring och naturlig progression. Här har ett nationellt certifieringssystem enligt vårt förslag möjlighet att inrikta olika utbildningar till en gemensam plattform och progression.

Kulturmiljöpedagogik

På samma sätt som Naturvårdsverket strävar efter att etablera begreppet naturvägledning strävar Riksantikvarieämbetet efter att utveckla ett eget begrepp, **kulturmiljöpedagogik**⁶¹, för sin verksamhet, som främst riktar sig mot skolor. Dess syfte är allas förståelse, delaktighet och ansvarstagande för kulturmiljön. På uppdrag av Riksantikvarieämbetet genomförde Centrum för kulturforskning vid Växjö Universitet år 2001 en kartläggning av den **kulturmiljöpedagogik** som bedrivs vid landets museer och länsstyrelser, som resulterade i rapporten *Kulturmiljöpedagogik – en kartläggning*.⁶²

Begreppet kulturmiljöpedagogik gavs då följande innebörd:

- En pedagogisk verksamhet som syftar till att öka människors kunskaper om och förståelse för de värden som finns i kulturmiljöer av olika slag. Kulturmiljön är ett mål i sig.
- En pedagogisk verksamhet som äger rum i en kulturmiljö för att levandegöra det förflutna. publiken kan vara elever, barn, vuxna, turister, företagsledare etc. Kulturmiljön är ett medel för att sprida kunskap.

Formerna för den kulturmiljöpedagogiska verksamheten angavs till:

- Skyltning, framtagning av informationsmaterial, föreläsningar och kurser
- Guidningar och visningar av kulturmiljöer
- Upplevelsepedagogik med hantverk, matlagning, drama etc. i kulturmiljön
- Skolundervisning i kulturmiljön

Rapporten konstaterar dock att en gemensam definition av begreppet kulturmiljöpedagogik saknas.

Närnaturguider

För att möta det ökade behovet av friskvård och rekreation i form av friluftsliv inom närnaturmiljön liksom lärande om och för naturen har Svenska Naturskyddsföreningen, SNF, Sveriges Ornitologiska Förening, SOF, och Studieförbundet med stöd av Friluftsrådet 2004 initierat ett projekt ”*Närnaturguide*”. Projektet har fram till 2006 utbildat 370 närnaturguider och på en hemsida⁶³ presenteras naturupplevelser i närnaturen och de guider som kan vägleda till dessa upplevelser. Projektet har även gett ut en guidehandledning⁶⁴ för närnaturguiderna. Närnaturguiderna skall inspirera människor att upptäcka den natur som finns där de bor. Närnaturguiderna ska förmedla kunskap om och känsla för naturen – i naturen. Verksamheten ska ge förutsättningar för ett hälsosammare liv och en förståelse för de ekologiska samband som vi alla är beroende av. Den natur- och folkbildningskompetens som finns i organisationerna utgör basen för projektet.

Projektets och utbildningens innehåll bygger på fyra grundläggande hörnstenar:

- Utomhuspedagogik och guideövningar
- Förmedling av kunskap om företeelser i närnaturen
- Platsens betydelse: bostadsnära natur, parker, stadsskogar, naturreservat
- Näraturens betydelse för hälsa och välfärd

Utbildningen är huvudsakligen inriktad på pedagogiska tips – hur man presenterar saker så att alla ser, hör och förstår. Tyngdpunkten ligger på alla småkryp, fåglar och växter man kan träffa på i närnaturen. Meningen är att allmänheten, myndigheter, skolor och andra organisationer ska kunna ta användning av guiderna. Närnaturguide konceptet kan ses som traditionell guidning med ett större inslag av utomhuspedagogik. Projektet har inte använt sig av metodiken av interpretation/naturvägledning även om syftet överensstämmer med dessa och är väldigt lika syftet med de danska naturvägledarna.

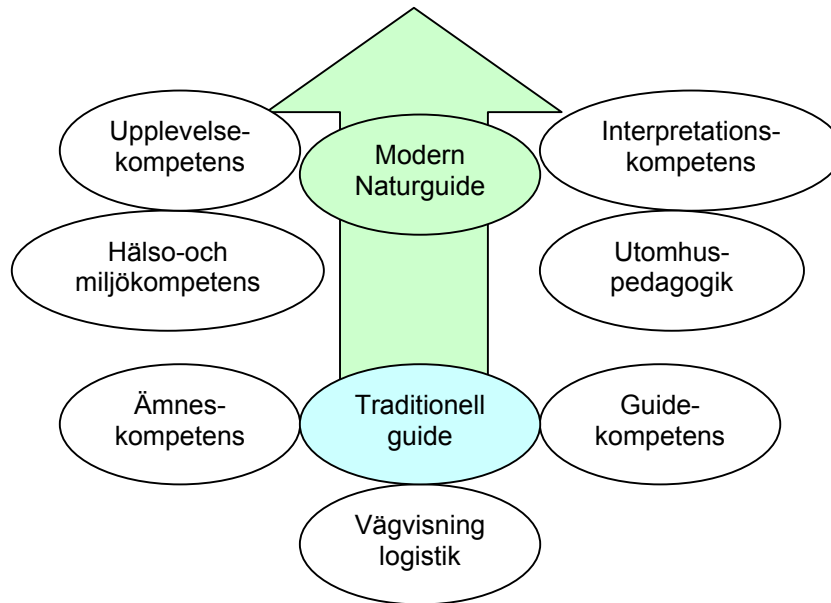
Slutsatser av begreppsanalysen – vad är en guide?

Vi kan från denna begreppsanalys konstatera att det finns flera begrepp som berör ett gemensamt koncept – att vägleda gäster till nya kunskaper, insikter och attityder kring vårt natur- och kulturarv. Inom turism har begreppet *guide* i olika former och i vårt sammanhang *naturguide* blivit väletablerat medan *upplevelseguide* är ännu ett nytt begrepp i intågande. Inom resursförvaltning och verksamhet kring naturrum, information, skyltning m m. har *naturvägledning* etablerat sig. Inom skolvärldens pedagogik har begrepp som *utomhuspedagogik* och *miljöpedagogik* in-tecknat detta koncept. Inom ideella föreningar används oftast begreppen *ledare* och *instruktör* för personer som leder grupper ut i naturen. Internationellt håller begreppet *interpretation* och *interpretator* på att sprida sig från de anglosaxiska länderna ut till övriga världen.

Arbetsgruppen har efter ovanstående analys kommit överens om att behålla nordingråmötets beslut om att använda begreppet ***naturguide*** för den verksamhet som certifiering skall omfatta. Arbetsgruppen vill dock gärna att det i mångas ögon gamla begreppet ***guide*** uppdateras till att inkludera de nya kraven på en modern guide, att inte enbart kunna visa och informera, utan även vägleda till nya insikter, attityder och beteenden med hjälp av engagerande upplevelser, dvs. att transformera gästerna via naturupplevelser.

Utveckling av guidebegreppet från att ha visat vägen till att ha informerat om platsen till att skapa helhetsupplevelser och förändringar hos gästen utgör därför den bakgrund inom vilket ett certifieringskoncept bör utvecklas och som både är aktuellt ur samhällsutvecklingen men ändå kan accepteras av både verksamma guider, guidebeställare och kunder. Arbetsgruppen enades därför om att guidecertifieringen skall ligga i tiden och vara attraktiv att uppnå, vara vägledande för utbildningar och vara en förebild för liknande certifieringssystem. Vi kan illustrera detta med hjälp av figur 7.

I begreppet *naturguide* lägger vi in kompetens i interpretation och upplevelseproduktion som en utveckling av den traditionelle guiden och som en anpassning till det nya upplevelsesamhällets krav på turistisk- och fritidsverksamhet. I en modern naturguide kompetens ligger även kunskap om hälsa/miljö och utomhuspedagogik. I naturguidens verksamhetsområde ligger i vår mening även kompetens om kulturhistoriska fenomen i landskapet, dvs det som kan innefattas inom begreppet kulturmiljöpedagogik. Detta kan lätt ge uppfattningen att en modern naturguide skall besitta kompetenser som är ouppnåeliga att nå. Vi menar att så inte är fallet. Vi menar att en traditionell certifiering av traditionella guider kommer att vara ointressant för de flesta. Däremot ett professionellt certifieringssystem för professionella guider och ger en god kvalitetssäkring av moderna guider kommer att bli eftersträvaransvärt för många guider och guideanlitare (företag och gäster).

Figur 7. Arbetsgruppens förslag på innebörden av ett nytt certifieringssystem för naturguider.

Hur ser guidebranschen ut i dag

Vad innebär det då att i dag kalla sig naturguide? Vad skiljer en fjälledare från en bergsguide, en fiskeguide eller en bussguide? Idag är begreppet vagt och mångtydigt och kan innebära allt från en mindre broschyr, en hemsida på nätet eller en universitetsutbildad akademiker med guidning som yrke eller fritidssysselsättning. Utbildningar och kurser i naturguidning sträcker sig från en eller två dagar till hela program på universitetsnivå. Kunskaps- och erfarenhetsnivån är således varierande och vad som kan vara självklar kunskap för en person är överkurs för en annan. En guide kan också arbeta helt ideellt eller som anställd eller som egen företagare, något som ger olika fokus och krav på den utförda guidningen.

En av de första diskussionerna som kommer upp när man använder sig av begreppet naturguide är vad som skiljer det från andra typer av guider. Det var också den första diskussionen som kom upp under guidekonferensen i Nordingrå 2005. Starkt polariserat kan man säga att den ena åsikten är att de flesta former av guidning kan samlas under begreppet naturguidning, medan vissa förespråkar att kulturguidning helt skiljer sig från annan guidning och att man borde använda sig av formuleringar som "natur- och kulturguider", eller "kultur- och naturguider" etc. Därtill kommer olika särintressen som vill hävda sin ståndpunkt och sina beteckningar såsom fiskenaturguide, blomsternaturguide och järnåldersnaturguide. Utsikterna att bringa reda i begreppsförvirringen genom att införa nya kombinationer kan verka vara mycket små. Resultatet av diskussionen och flera ytterligare blev därför att vi inom arbetsgruppen valde att använda begreppet "naturguide".

I princip all guidning som bedrivs i Sverige idag sker i naturen, undantaget inomhusguidningar och ev. stadsvandringar och vissa bussguidningar. Vare sig man fokuserar på stenåldersboplatser och fågelberg eller klosterruiner eller toppturer befinner sig guiden och dennes gäster i naturen. Vår kultur är så sammankopplad med naturen att det är svårt, för att inte säga omöjligt, att helt skilja den från naturen. Därför ter det sig mindre viktigt att fokusera på vilken typ av formulering man bör använda sig av för att skilja de olika typerna åt, utan snarare försöka förena olika former av samma företeelse för att stärka dess status. Det blev också den övergripande viljan i arbetsgruppens fortsatta strävanden.

I arbetsgruppen enkätundersökning (se bilaga 3 och 4) frågade vi hur man i organisationer använder sig av guider och vad man ser för behov i framtiden. I enkäten representerade 59 av de 70 svarande en organisation eller företag och av dessa anlitar 64 % naturguider i verksamheten och 36 % gör det inte. Den visar också att av endast 46 respondenter som säger sig arbeta som naturguider används 22 olika guidebegrepp. Bland dem kan nämnas vildmarksguide, turistguider, floraguide och svampguide. En konsekvens av den stora spridningen vad gäller innebörden av att vara naturguide är att statusen är låg. Få vet vad det står för och närmast ingen kan veta vilken kunskap och erfarenhet en person som kallar sig det har.

Som yrkesverksam eller ideell naturguide behöver denne kommunicera högt kunnande, erfarenhet och kvalitet för att kunna genomföra guidningar. Detta blir än mer tydligt om guiden är yrkesprofessionell. På frågan "Behövs certifiering av naturguider?" svarade totalt 65 respondenter varav 86 % (56) svarade JA och 14 % (9) svarade NEJ. 67 % av dem som svarade ja menade att en certifiering behövdes för att höja kvaliteten och kompetensen, medan 19 % menade att det var statushöjande. Att begreppet är otydligt gör att många använder sig av andra benämningar och begreppet naturguide blir än mer urvattnat. Detta visar på att man även inom branschen är splittrad. Det finns därför ett behov att samla branschen för att stärka och utveckla den i en riktning som ger natur och kultur ett tydligt värde. Det finns också ett behov att ge möjlighet för dem som vill och kan försörja sig på företagande med naturguidning som affärsområde.

Naturguiders uppgifter, utbildning och arbetsmarknad

Användningen av naturguider inom organisationer och företag varierar. Arbetsuppgifter och funktioner kan vara allt från vägledare till pedagogiska ledare eller säkerhetsansvariga. På frågan vilken typ av guider som organisationen/företaget använder svarade 36 st. Av dessa använder 72 % någon form av utbildad guide, 38 % självlärda guider och 24 % certifierade guider. Utbildning i någon form är alltså vanligt hos aktiva naturguider. Variationen av vad som betecknas som utbildning för en naturguide är som tidigare påtalats stor och kan innebära en ideell helgkurs eller en universitetsutbildning.

Som i många andra branscher så varierar incitamentet för att anställa eller anlita personal och både personlighet, att man sedan tidigare känner personen i fråga, utbildning, intervju etc spelar in. I vår enkät kan vi utläsa att den viktigaste orsaken att anställa en guide är att personen i fråga är *känd sedan tidigare* (43 % av förstahandsrankade) och därefter kommer *utbildning* (29 %). *Gott renommé* och *certifiering/diplomering* kommer på samma plats av förstahandsvalen. Totalt sett verkar *personlig kännedom* ha störst betydelse, följt av *gott renommé* och *utbildning*. *Certifiering* verkar ha något större betydelse än alternativet *intervju*. Slutsatsen är att bland de tillfrågade verkar *certifiering/diplomering* ha en mindre central betydelse för anställning än t ex *utbildning* och *renommé*. Dock anställer få företag i Sverige guider idag och många arbetar då som reseledare/guider utomlands.

Arbetsmarknaden för naturguider och andra naturturismföretag i Sverige spås av många att öka⁶⁵ men består idag främst av fåmansföretag som inte bedriver guide/turistisk verksamhet året om. Det har konstaterats⁶⁶ att "kompetenta guider" finns bland de nyckelfaktorer som identifierats hos framgångsrika destinationer och företag i Sverige eller i länder med liknande förutsättningar som Sverige världen över. Över huvud taget skulle man kunna säga att det finns ett ömsesidigt beroende mellan framgångsrika turistdestinationer och kompetenta guider, oavsett om de är kommersiella eller ideella, då turismföretag ofta bygger en stor del av sin verksamhet runt guider, som i sin tur sällan har chansen att utöva guidningar och vidareutvecklas utan anlitande eller anställande företag.

På den ideella sidan har Svenska Naturskyddsföreningen SNF under senare år drivit ett par projekt som inriktat sig på guidning, kallat Projekt Närnatur med guidning i och kring storstäder, men även på flera andra ställen runt om i landet. Projektet har utbildat personer som vill lära sig mer om guidning och erbjudit subventionerade guidningar i och omkring städer, främst i Stockholm. Intresset har varit relativt stort både från blivande guider och från allmänheten. Även Naturhistoriska museet har arrangerat guidningar av mer ideell karaktär i Stockholm på senare år. I vissa fall har kommersiella arrangörer eller guider höjt röster om snedvriden konkurrens då de ideella guidningarna subventionerats med olika stöd, EU-projekt, statsbidrag och medlemsintäkter.

Nuläget och status för naturguider

Naturguider med olika bakgrund och varierande kompetens verkar idag i Sverige på olika villkor och i skilda miljöer. Vissa arbetar som egna företagare där guidningen är en del av verksamheten. I vissa fall är guidandet kopplat till skötsel- och tillsynsverksamhet av skyddade områden som i Stockholms skärgård (Skärgårdsstiftelsen). I Östergötland, där man har en omfattande naturguideverksamhet, stöds verksamheten (hittills) ekonomiskt genom EU-bidrag och medfinansiering från länsstyrelse och kommuner. Guiderna hör ofta till kategorin biologistuderande.

I Stockholm har SNF riks drivit ett projekt med omfattande guideverksamhet sedan 2003. Huddinge kommun har en anställd naturguide som arbetar en stor del i grundskolan, men även mot besökande turister och företagsgrupper. De flesta naturguidningar torde dock hittills vara av typen hobbyverksamhet, även om det sker mot betalning. För personal som arbetar vid naturum ingår i varierande grad att göra guidade turer. Både Skärgårdsstiftelsen och Stockholm Visitors Board marknadsför *auktoriserade naturguider*.

Ett riksomfattande samarbetsprojekt mellan Studieförbundet, SNF och Sveriges Ornitologiska Förening har utmynnat i, vad man kallar, *auktoriserade närnaturguider*. Projektet har stöttats ekonomiskt av Friluftsrådet. Inom ramarna för ett projekt i Norrbotten för världsarvet Laponias räkning har man haft en utbildning som lett fram till *certifierade laponiaguider*. Trots allt har det varit svårt att generellt sett få svar på frågan vilka kriterierna är eller bör vara för en auktoriserad (eller certifierad) guide med naturen som kompetensområde.

Hittills har det upplevts som svårt att kunna ta betalt för guidning i natur. Kanske är vi bortskämda med gratisarrangemang genom våra ideella organisationer (Friluftsförbundet, STF, SNF m.fl.) och vår långa tradition av gratis friluftsliv⁶⁷. För de som har guidning som en del av en yrkesverksamhet är det knappast någon ekonomi idag att ta ut ”vanliga turister” på en allmän guidning i naturen. Gränsen för vad folk är beredda att betala för två timmars guidning har bedömts ligga på 40 – 50 kronor (Östergötland). Däremot går det möjligen att ta betalt för specifika upplevelser som björnskådning eller till något geografiskt mål som mer eller mindre kräver en vägvisare och som – om det nu behövs – kan förklara det man ser vid framkomsten.

European Tourism Research Institute ETOUR har gjort en studie som bl. a belyser besökarens betalningsvilja beträffande guidning i Fulufjällets nationalpark⁶⁸. På en fråga om intresset att delta i en tre timmar lång guidad tur om områdets historia, kultur och natur var 60 % intresserade, varav en mindre del endast om det var gratis. Det genomsnittliga priset för vad man var beredda att betala låg på 56 kronor/pers. I frågan låg att man hade ett bestämt geografiskt mål för turen, nämligen vattenfallet Njupeskar.

Inom den engelskspråkiga delen av världen, USA, Canada och Storbritannien finns ett stort utbud av utbildningar för guider i naturen i det man kallar *interpretation*. Det syns svårt att

utifrån svenska förhållanden jämföra statusen på guider internationellt. En förklaring till vår relativt låga status kan ju vara just det att vi inte har några enhetliga utbildningar och inte heller någon egentlig yrkesroll i naturguidning.

Vad säger branschen

Vad vill marknaden?

Marknaden för naturguidning utgörs idag av fem huvudsakliga grupper:

1. De aktiva guiderna och företagen som säljer produkter där guidning ingår.
2. Ideella organisationer som verkar för guidning.
3. Organisationer som verkar för kommersiell turism.
4. Offentliga aktörer som av olika anledningar har intressen i naturguidning.
5. De gäster eller kunder som deltar eller vill delta i guidningar.

Idag kan viljan att utveckla ett certifieringssystem för naturguider sägas komma från tre håll inom marknaden. Dessa är aktiva företag och guider, ideella organisationer som verkar för guidning (SNF, STF etc) samt organisationer som verkar för professionell guidning (SEF, Visit Sweden, etc).

Guider och företag, som idag är aktiva antingen som ideella eller professionella utövare har enligt vår enkät uttryckt en vilja att organisera branschen och utjämna de skillnader som tidigare beskrivits i denna rapport vad gäller kunskap och arbetssätt för att få en samsyn och statushöjning av begreppet naturguide och i längden en ökad möjlighet att utöva naturguidning. Detta har även påtalats som strategiskt viktigt i ett flertal andra rapporter och artiklar⁶⁹. Många menar att bristen på formell organisation gör att mindre nogräknade guider inte arbetar på ett professionellt sätt. Detta ger de seriösa guiderna sämre möjligheter att utveckla sin profession och att erbjuda högklassiga natur- och kulturupplevelser med hjälp av guidning. Företag vill, som diskuteras ovan, anställa guider med någon form av certifikat som bevisar deras kunnande, även om andra faktorer spelar större roll, i likhet med att andra faktorer än betyg eller examina ofta har större betydelse när företag anställer för andra tjänster. Däremot ser man vinster i att kunna samordna t.ex. guidepooler och liknande med en guidecertifiering, för att kunna ha en jämn och likvärdig kompetens oavsett vem som anlitas. Likaså efterfrågas garantier för kompetens ofta när utländska turoperatörer köper tjänster av svenska företag. Då är certifieringar som t.ex. Naturens Bästa® en fördel.

Ideella organisationer såsom SNF har också aktivt verkat för att formalisera begreppen i sitt projekt Närnatur. Men där är infallsvinkeln en aning annorlunda än inom turistbranschen, och man beskriver, bl a i boken *Nyfiken Grön*⁷⁰ att det finns många som vill guida andra människor i naturen och att det finns samhällsekonomiska och demokratiska fördelar att vinna på att mer av ett lands innevånare vistas i naturen, parallellt med de miljömässiga. Människor mår bättre av att vistas i naturen, därav samhällsekonomin, människor tar del av skyddade natur- eller kulturobjekt som bekostats av skattemedel och man hävdar också att människor blir mer miljömedvetna av att vistas i naturen. SNF:s resonemang utgår alltså från både viljan att visa människor naturen och guidens kunskap om naturen och den ideologiska och till viss del styrkta uppfattningen att samhället tjänar på att människor vistas i skog och mark. Därtill ser man en möjlighet att på frekventa platser, där slitage kan uppstå, styra hur guider och gäster beter sig med hjälp av certifiering.

Organisationer som verkar för att utveckla kommersiell turism efterfrågar en guidecertifiering. Där ses naturen som en råvara för turism som man kan nyttja på ett mer eller mindre hållbart sätt genom att erbjuda natur- och kulturupplevelser. Svenska

Ekoturistföreningen, SEF,⁷¹ menar att *verkligt kunniga guider är avgörande* och flera⁷² hävdar att för att kunna sälja svensk turism på en internationell marknad måste vi erbjuda produkter med hög kvalitet, vilket i många fall innebär guider med hög kompetens, till skillnad från traditionell inhemsk turism som till stor del saknar guidning över huvud taget.⁷³ Dessa organisationer ser guiden som ett sätt att erbjuda mervärden i en tjänst som grundar sig på en naturresurs och som kan skapa lönsamhet i ett företag och ge arbetstillfällen. För att Sverige ska kunna hävda sig internationellt kan en certifiering vara till hjälp, eftersom det visar på en organiserad och tydlig bransch, preciserade kompetenskrav och därmed vara en sorts garant för att tjänsterna håller en viss kvalitet⁷⁴.

På senare tid har offentliga organ så som Naturvårdsverket, länsstyrelser, Sveaskog, kommuner och andra naturresursförvaltare uppmärksammat frågan om guidning och turism. Hittills har dock få offentliga aktörer visat direkt intresse att utveckla ett nationellt system för certifiering av naturguider. Däremot har önskingar om att ”branschen” borde aktualisera frågan tagits upp vid några tillfällen och ett intresse att använda ett sådant system inom viss förvaltning har behandlats vid flera tillfällen inom bl a forskningsprogrammet Fjällmistra. Här finns det ofta två olika incitament för en certifiering. Ur en synvinkel kan en certifiering öka naturskyddet genom minskat slitage och störning för naturen, dvs en certifiering skulle kunna vara begränsande för guider och därigenom skydda naturen. Den andra synvinkeln, som i vissa fall hävdas stå emot ovan nämnda, är att skyddade områden behöver kompetenta guider för att visas upp på ett bra sätt och att turism är ett sätt att nyttja naturresursen.

De offentliga naturresursförvaltarna liknar alltså både de ideella och de kommersiella organisationerna och kan tyckas ha dubbla roller. Detta behöver dock inte vara sant, om en guidecertifiering behandlar miljöhänsyn och naturskydd och förvaltaren möjliggör för guidning via leder, spänger och annan infrastruktur.

Vad vill gästen/kunden ha?

Vad kunden vill ha är en fråga som inom natur- och kulturupplevelser ibland kan kännas lite diffus och som tidvis behandlats aningen styvmoderligt i Sverige, kanske på grund av vår speciella turismtradition, den relativa närheten till naturen och allemansrätten⁷⁵. Med dessa traditioner har vi sedan länge bedrivit en turism där man ansett att kunder inte är i behov av att köpa tjänster vad gäller natur- och kulturupplevelser och att man nöjer sig med det allra enklaste förhållanden vad gäller exempelvis boende och mat, även om vissa undantag finns, framförallt på jakt- och fiskesidan⁷⁶. Men kundens vilja är nog densamma i denna konsumtion som i all annan konsumtion. Vill man vara generaliserande och lite raljerande kan man säga att kunden vill ha så mycket som möjligt för pengarna, eller åtminstone vad kunden anser sig betalar för, eller en upplevelse som motsvarar förväntningarna och gärna lite till.

Under 1990-talet fanns en stor entusiasm och tilltro till att märkningar och certifieringar skulle hjälpa kunden/gästen att hitta de bästa, nyttigaste, billigaste eller miljöriktigaste produkterna. Dock har det visat sig att märkningarna har mindre betydelse än väntat och att det krävs stora marknadsföringsinsatser, för att få det förtroende som konsumenterna kräver, för att välja en vara av en anledning som inte är huvudsakligen behovstillfredställande⁷⁷. Få människor väljer Naturens Bästa®-märkta resor för att sopsorteringen eller energianvändningen har setts över i miljöhänsyn. De flesta människorna väljer att spendera pengar och ledig tid på den turismprodukt som de kommer att få den största möjliga utdelningen av. Detta gäller naturligtvis upplevelsemässigt, utifrån vad de har för behov och förhoppningar. Detsamma skulle troligen kunna sägas om viljan att använda certifierade guider.

Inom dagens turism väljer oftast inte längre turisten sin guide eller möter erbjudanden från guider. Tidigare skedde många guidningar genom att en privatperson eller en grupp via t ex en orts turistbyrå sammankopplades med en guide. I dag tillhör guider oftast någon typ av organisation eller företag och är en del av en hel produkt, där ofta boende och mat samt upplevelse ingår i tillhandahållandet och presenteras av guiden. De företag eller organisationer som anlitar/anställer guider, och kanske i än större utsträckning de företag som säljer upplevelser, ofta utländska turoperatörer eller svenska incomingoperatörer, söker dock garantier för att deras produkter håller hög kvalitet⁷⁸. Där spelar märkningar och certifieringar större roll och där kommer ett certifieringssystem för naturguider troligtvis ha betydelse och vara till en fördel för de som anskaffar sitt certifikat. En ökad och förbättrad organisation och en starkare naturguidebransch kan i sin tur höja efterfrågan på dess tjänster och öka människors medvetande om yrkeskåren, samtidigt som den kompetenshöjning som förväntas följa av en ökad organisation och införandet av ett certifieringssystem kan göra det lättare för guiderna att kommunicera med omvärlden på ett tydligt sätt

Vem är gästen?

En intressant fråga vid framtagandet av ett certifieringssystem för guider är: *Vem är gästen?* Vem skall dessa certifierade guider guida?

Det finns två huvudkategorier av gäster som skiljer sig rejält åt, den inhemske gästen och den inkommande utländska gästen.

Vi har tidigare nämnt att den inhemska svenska turismen på grund av vår allemansrätt och allmänna erfarenhet av friluftsliv inte har efterfrågat naturguider. Svensken klarar sig av tradition själv i skog och mark. Denna generalisering kan dock vara en överförenkling. Det finns i dag så stora åldersbetonade, kulturbetonade och geografiska skillnader i livsstil och konsumtionsbeteende av fritiden⁷⁹ att vi i dag talar om segmentering inom kundunderlaget.

Det finns inte längre en typ av besökare/turist som guidas på ett visst sätt. Inom upplevelsesamhället handlar det om individanpassade upplevelser, vilket kräver en helt annan kundkompetens än tidigare. I dagens samhälle förekommer en mängd trender⁸⁰ som påverkar människors attityder och beteenden, vilket självfallet ställer stora krav på guiden, som inte längre kan tillhandahålla standardiserade paketlösningar utan måste som i interpretation kunna kommunicera på kundens villkor. Vi har t ex en stor grupp nysvenskar med utländsk bakgrund som ärt nyfikna på vårt natur- och kulturarv. Vi har även en växande andel av befolkningen knuten till storstadsregioner med allt mindre daglig naturkontakt och starkt tidsbrist och vi har nya uppväxande generationer där vistelse och lek i naturen inte längre är självklart. Den ideella satsningen på närnaturguider är ett svar på ett ökat behov från storstadsmänniskor i att få naturkontakt. En certifierad naturguide kommer inte att i första hand jobba mot det ideella segmentet med dålig betalningsvilja, utan främst mot olika segment som kräver stora upplevelser, ofta med stort skrytvärde och imageskapande. För sådana produkter är betalningsviljan betydligt större men även kvalitetskraven.

På samma sätt är de internationella gästerna allt mer segmenterade. Visit Sweden⁸¹ har därför identifierat ett antal prioriterade målgrupper och marknader som Sverige säljs in på. Huvudmålgruppen är ”Den globala resenären”, resvana människor inom vilka dyra delgrupper prioriteras. Dessa är:

- ”Cooperate Meeting” – företagsresenärer på mötes- och incentiveresor som kräver kreativa arrangemang och kringaktivitet och anses ha den största tillväxtpotentialen
- ”Active Families” – den europeiska familjen med ordnad ekonomi som vill ge barnen en trygg semester och har ett aktivt intresse av kultur, naturupplevelser och olika sportupplevelser. en volymgivande grupp

- WHOPs – Wealthy Healthy Older People – vitala äldre par med utflugna barn som har tid och pengar med starkt intresse av kultur och naturupplevelser och nyfikna på nya upplevelser.
- DINKs – Double Income, No Kids – vana resenärer med stora krav på service och tjänster, ofta med tidsbrist, individualister noggranna med sin image där resandet är en del av deras positionering och imageskapande.

Dessa gäster som nu aktivt säljs in till kommer att ställa stora krav på både turistföretag och guider och en kvalitetssäkring av naturguider med förståelse av dessa kunders behov och krav kommer därför att bidra till den satsning som Visit Sweden nu gör.

Huvudtrenderna⁸² inom turism som ett certifieringssystem måste anpassas för kan sammanfattas som:

- Gästernas tidsbrist
- Gästernas säkerhet och hälsa
- Målgruppsdefinierade produkter
- Tydliga paketeringar
- Prisvärt – money talks
- Från konsument till ”procument”
- Från rekreation till skapande
- Från passivt underhållande till aktivt deltagande
- Från massgrupper till individanpassat
- Från standardlösningar till individuella lösningar
- Från upplevelser till identifiering (imageskapande)
- Från kvantitet till kvalitet
- Från materiella till immateriella värden

Av ovanstående analys drar vi slutsatsen att ett modernt certifieringssystem för guider inte kan bygga på äldre föreställningar om turism och guidning, dvs industrisamhällets massturism med stora grupper, standardguidningar eller ”vallning” av grupper av gäster från plats till plats. Marknaden för detta har i princip upphört. Den moderna guiden är mer en upplevelseproducent som klarar av interpretation på gästens villkor och skapar det den moderne gästen efterfrågar.

Vad säger forskning om guiden och certifieringssystem för naturguider?

Forskning kring guidning och guidens kompetens och arbetsfält har varit marginellt och internationellt jämfört med andra delar av turism och fritidsverksamhet. Holloway⁸³ anmärkte för redan 20 år sedan avsaknaden av studier kring guider och mycket har inte hänt sedan dess. Guidning har huvudsakligen varit ett praktiskt område där kunskap och kompetens har utvecklats ur erfarenhet och praktik. I Sverige har Lena Mossberg i en avhandling⁸⁴ tittat på guiden i själva servicemötet vid charterresor. Hennes slutsatser är att ett servicemöte är det möte som sker mellanguiden och turisten och inkluderar kommunikation mellan turisten och guiden. Dessa servicemöten kan vara standardiserade (sådana som återkommer på samma sätt varje gång) och icke standardiserade (kräver individuella lösningar).

Den upplevelse som turisten haft i varje individuellt servicemöte genererar tillsammans den totala upplevelsen av researrangörens service på destinationen för hela perioden. Forskning kring guidens arbetsfält har därför i stor utsträckning handlat om servicemötet. I en av de

väldigt få studier om professionalism av turguider identifierade Ap och Wong⁸⁵ följande aspekter för att professionalisera guideyrket:

- Service kvalitet och professionalism – genom etisk kod, utvärdering av servicekvalitet
- Image och status – anseendet som yrke måst höjas
- Industri rutiner – enhetligare prissättning och undvikande av underprissättning som gett lågt status
- Utbildning - obligatoriska utbildningsprogram och karriärvägar genom påbyggnadsutbildningar
- Certifiering, registrering och licensiering av guider

I deras intervjustudier framkom att guideprofessionalism innefattar:

- Att kunna göra gästen nöjd och lycklig
- Tillfredställa gästens förväntningar så att återbesök uppnås
- Erbjuder kvalitativ service som möter gästernas förväntningar
- Bra produktkunskap
- Bra kommunikationskunskaper inkluderat språkkunskaper
- Rätt attityd till service, respekt, empati och viljan att hjälpa gästerna.

Deras slutsats blir att ett certifieringssystem är nödvändigt för att kvalitetssäkra och professionalisera guideyrket.

Till skillnad från avsaknaden av forskning kring guider och guidning så finns det en mängd forskning kring det amerikanska interpretationen som i USA har en egen forskningstidskrift, *Journal of interpretations research*, och flera universitet t ex Michigan State University erbjuder forskarutbildningar i interpretation. Senaste numret av *Journal of interpretations research* (11/2) handlade huvudsakligen om ursprung och likheter mellan interpretation och miljöundervisning. Miljöundervisning och miljöpedagogik har utforskats länge och ingående⁸⁶. På senare tid har miljöpedagogik fått ett allt större utrymme inom naturturism för att engagera gästerna för ökad förståelse och engagemang för naturen och för att minska gästernas miljöpåverkan⁸⁷. Detta ökande intresse för lärande i samband med hållbar turism är ett utslag av den tidigare omnämnda övergången från upplevelsesamhället till transformationssamhället där mening och lärandet med de turistiska upplevelserna kommer att efterfrågas. Moderna guider måste därför utifrån detta vara goda utomhuspedagoger och interpretatörer förutom kunniga i sitt ämnesområde. Detta återspeglas även den engelska **4E** principen för guider⁸⁸:

- **Education** – kunskap om produkten och omgivande region
- **Environmental awareness** – miljömedvetande om natur, kultur och kulturarvet
- **Etical approach** – etik som skall fostra integritet, ärlighet och respekt
- **Enthusiasm** – en karaktär som skiljer den ordinära guidningen från den excellenta.

Intressant är att i traditionell turislitteratur⁸⁹ berörs oftast inte guidens arbetsfält och betydelse för turism. Även inom litteratur inom ekoturism⁹⁰ finns ofta heller inga kapitel, avsnitt eller omnämnanden av guidens arbetsfält och betydelse. Fokus ligger oftast på planerings- och styrsystem av turism och naturresurser. Inte ens en ny bok om *Ekoturism i Skandinavien* från 2006⁹¹ omnämns guidens betydelse. Däremot skrivs inom litteratur kring natur- och ekoturism⁹² en hel del om interpretation. Detta kan tolkas som att det traditionella guidebegreppet inte längre används utan har ersatts av interpretationsbegreppet. Denna begreppsförändring framstår även tydligt av "Mohonk Agreement" som antogs vid ett symposium; *Ecotourism and Sustainable Tourism Certification Workshop* i November 2000⁹³

där man kom överens om att varje hållbar turism certifieringssystem bör uppfylla följande minimikrav:

- Fokus på de personliga upplevelserna av naturen som skall leda till ökad förståelse och uppskattning
- **Interpretation** och miljömedvetande för natur, lokalsamhället och kulturen
- Positivt och aktivt bidrag till bevarande av naturmiljöer och **biodiversitet**
- Ekonomiskt socialt och kulturellt bidrag till lokalsamhället
- Om möjligt, fostra till samhällsengagemang
- Lokalt tillpassad skala och design av lodger, turer och attraktioner
- Minimal påverkan på och presentation av lokal (ursprunglig) kultur.

Slutsatsen blir att guidens roll och arbetsfält är magert behandlad inom akademisk litteratur och forskning. Däremot har interpretationens roll och betydelse fått ett allt större intresse inom undervisning och forskning kring hållbar turism och ekoturism. Vi måste därför dra slutsatsen att ett modernt certifieringssystem för naturguidning bör spegla denna intresseförändring från den traditionella visa – guidningen till den nya lära och interpretera guidningen.

Vilket certifieringssystem skall vi använda?

Den teoretiska betydelsen av ordet certifiering är att tredje part visar tillräcklig tilltro att en produkt, tjänst eller process överensstämmer med en standard eller regelverk. Certifikat visar att man uppnått en ställning eller kompetens som ger rätt att utöva viss verksamhet. Enligt Honey⁹⁴ finns det i dag tillräckligt med teoretiska analyser och praktiska erfarenheter för att formulera grundläggande principer för hur trovärdiga och hållbara certifieringar skall utföras. Certifiering har använts inom akademien för att mäta huruvida en person vet en viss mängd kunskap och inom turism som en process för att tillförsäkra sig att en anläggning, styr- och ledningssystem, tjänster och produkter möter vissa bestämda krav, nivåer, normer eller standards. Som belöning om man uppnår dessa krav erhålls ett certifikat eller en logotyp som kvalitetsmarkör. Honey visar att enligt forskning finns det bakom alla certifieringssystem ett behov att tillfredställa tre grundkrav hos resenären för att göra denne nöjd med den turistiska upplevelsen, dessa är:

- **Kvalitet** – som skall uppfylla behov och förväntningar hos gästen
- **Hälsa, hygien och säkerhet** – brister påverkar direkt helhetsupplevelsen
- **Hållbarhet** – den erfarna och medvetna besökaren vill att deras miljöpåverkan inte negativt påverkar den lokala miljön och ekonomin.

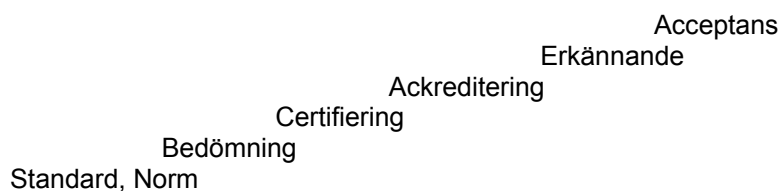
Trots forskning och praktisk erfarenhet kring certifieringssystem inom turism så finns några olösta diskussionsområden att ta hänsyn till vid utvecklandet av nya certifieringssystem. Dessa är:

- **Kundens behov.** Framgången av ett certifieringssystem bygger på att konsumenterna köper certifierade produkter eller tjänster. Det finns motsägande bevis huruvida allmänheten väljer certifierade produkter, speciellt om de är dyrare.
- **Kundens medvetenhet och förvirring:** Undersökningar visar att resenärer är både ovetande över många certifieringsprogram och förvirrade av alla olika märksystem, speciellt i Europa. Kommer ytterligare certifieringssystem att underlätta för kunden?
- **Vem ska certifieras:** De flesta certifieringssystemen inom turism är för boende och anläggningar och utvidgning till andra delar av turism har visat sig vara svårt. Diskussionen handlar om huruvida stora aktörer såsom flygbolag och kryssningsfartyg

skall miljöcertifieras eller mindre företag som opererar i känsliga ekosystem, såsom naturguider och operatörer i nationalparker. Debatten går även om en hel destination, en hotellkedja, enskilda turistföretag eller enskilda tjänster bör certifieras.

- **Marknadsföring:** Alla certifieringssystem måste marknadsföras åt två håll: till turismindustrin för att få företag att certifiera sig och till resenärerna för att använda de certifierade produkterna. Båda är tidskrävande och kostsamma.
- **Finansiell hållbarhet:** Många experter rekommenderar att certifieringssystem skall administreras av en känd, oberoende, respekterad, icke-profit organisation. Frågan är hur man gör dessa certifieringsprogram ekonomiskt självbärande är den enskilt största utmaningen vid införande av nya certifieringssystem. Det gäller att skapa ett kostnadseffektivt program som inte är beroende av dyra internationella konsulter och bedömare utan kan använda t ex. universitet och andra lokala resurser.
- **Privat versus myndighet:** Industridrivna program har ibland kritiserats för att sakna robusta standards och förtroende hos andra intressenter. På många platser såsom Costa Rica, Australien, Sydafrika och i EU hjälper regeringar till med finansiellt, med personal och marknadsföring av industridrivna certifieringssystemet. Det finns en ökande samförstånd att certifieringssystem skall varken vara helt privata eller regeringsskötta, men den bästa mixen är under debatt.

Principen för en certifiering bygger på en process för att utvärdera överensstämmelse mot en specificerad norm eller standard. Hela processen kallas enligt World Trade Organization för *Conformity Assessment CA*, eller *överensstämmelse bedömning*: enligt figur 8.

Figur 8. *Conformity Assessment* process vid certifiering enligt World Trade Organisation

CA-process syftar till att en certifiering verifierar att en produkt eller tjänst möter specifik nivå av kvalitet, egenskaper eller säkerhet och därmed tillhandahåller information om produktens karaktärer. CA kan öka en köparens säkerhet i bedömningen av produkten eller tjänsten genom att ge användbar information till köparen och därmed underlätta leverantörens försäljning av produkten. Ett vanligt fel enligt Honey vid utvecklandet av certifieringssystem är att helt fokusera på själva certifieringsmomentet och lägga mindre vikt på övriga delar i processen (enligt figur 8) med risk att certifieringen inte får den genomslagskraft man eftersträvat. Vi ska därför kortfattat titta på hela CA-systemet med hänsyn till införandet av ett certifieringssystem för naturguider.

Standard, norm

CA-processen börjar med att bestämma en **norm eller standard** mot vilken bedömningen skall ske. Standarden eller normen visar på de krav, mål eller egenskaper som måste uppfyllas och oftast visas även hur överensstämmelsen mot dessa skall mätas. Det finns i dag tusentals standards som kan användas inom turism. De äldsta kända är från 1800 f Kr *Code of Hammurabi* som satte standard för hur byggmaterial skulle framställas. Det finns i dag tre typer av standards för certifieringar:

Normativ standard: beskriver sättet som kraven skall uppnås genom att föreskriva hur en produkt skall göras och användas eller hur en process skall fulländas. Vanligen finns ingen test på slutprodukten så länge de föreskrivna komponenterna följs eller används. Hela byggbranschen följer sådana standards. Inom turismindustrin är denna standardtyp mindre vanlig.

Prestationsstandards bygger på en uppsättning av externa fastställda kriterier som tillämpas enhetligt på alla företag som söker certifieringen. Kriterierna beskriver vilka funktionella egenskaper som skall uppnås men inte hur de uppnås. Prestationsstandards används vid nivåkontrollerande certifieringssystem för validering och godkännande av kompetens eller kunskapsnivå, t ex Naturens Bästa®, och KRAV®⁹⁵. Här görs en kontroll utifrån kriterier som en organisation eller annan utomstående part satt upp. Kraven möjliggör därför olika alternativa lösningar för att uppnå målen. Nackdelen är bedömningarna ofta är kvalitativa, subjektiva och därmed oprecisa och svåra att mäta och denna brist på precision inbjuder lätt till diskussion och debatt om värderingen. Därför krävs en effektiv kommunikation till både bedömare och ansökare så att kraven kan anses tolkade på ett officiellt sätt. Dessa kriteriesystem är vanligast hos små och medelstora företag eftersom de är relativt lätta och billiga att utföra och fungerar bra på nationell eller regional nivå. Eftersom det idag bland guider finns många olika utbildningar och erfarenhet är denna form lämpligast. På det sättet kan guiden bli godkänd och certifierad tack vare sin kompetens, oavsett hur man har fått den.

Ledningssystemstandards använder internt framtagna ledningssystem för att generera förbättringsprocesser och praxis och som jämförs mot en modell av ledningssystem för att uppnå specifika förbättringsmål. Sådana standards specificerar själva processen och inte hur specifika egenskaper uppnås. Man går in och kontrollerar att verksamheten har tydliga och dokumenterade tankar kring vilka mål man har och hur de skall uppfyllas. De vanligast förekommande standardmärkningarna för styrsystem är ISO 9000 för kvalitet och ISO 14000 för miljöstyrning⁹⁶.

Alla processbaserade program inom turism är variationer av miljöstyrningssystem (Environmental Management Systems, EMS). Det finns flera typer av EMS t ex ISO 14001, Eco-Management, Audit Systems (EMAS), life cycle assessment eller The Natural Step. Den mest kända är ISO 14001, en standard inom ISO 14000-familjen som innehåller specifikationen för EMS mot vilken företag oavsett storlek, produkt, service eller sektor blir certifierad. Certifiering enligt ISO 14001 innebär att företagets miljöledningssystem formas efter specifikationer som värderas av en granskningsprocess. För certifiering av guider är ett ledningssystem standard mindre lämpligt och svårt att genomföra eftersom varje guide då måste sätt upp egna utvecklingsmål och dokumentera sin egen utveckling som guide.

Standards kan vara frivilliga eller obligatoriska. Frivilliga standards är vanliga inom branschorganisationer medan obligatoriska oftast är utlysta av myndigheter för att reglera efter vissa normer, t ex sjöfartsinspektionens krav för turistisk båttrafik eller för forsguider. Certifieringskriterier kan antingen byggas på prestation eller process, eller en blandning av båda. Vi har inom arbetsgruppen utgått ifrån flera olika nationella och internationella standards och normer för certifiering vid framtagning av kriterier för certifiering av Naturguider som baseras på prestations standards. Dessa redovisas i nästa avsnitt.

Bedömning

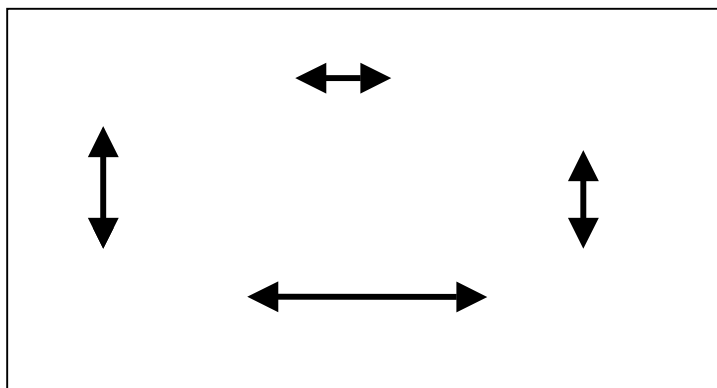
Alla certifieringssystem stora svårighet är att bedöma en sökande mot den standard eller de kriterier och normer som skall uppnås. Svårigheten ligger dels i de metoder som skall användas för granskning, graden av granskning, korrektheten i granskningen samt kompetensen och professionalism hos bedömarna. Det finns tre typer a bedömningar: **Förstapartsbedömning** är en självvärderingsprocess där leverantören av varor eller tjänster,

dvs här guiden själv, själv deklarerar att han/hon överensstämmer med en visa kriterier eller standards. **Andrapartbedömning** utgörs oftast av en köp- eller säljorganisation som vill säkerställa underleverantörer och är vanlig inom massturism som domineras av stora turoperatörer som säljare. **Tredjepartsbedömning** utförs av part som är oberoende av säljare eller köpare, t ex en myndighet.

Vid bedömning av guider och deras kompetens anser vi att det är fråga om en form av kompetensvalidering. Med det menas⁹⁷: ”Validering är en process som innebär en strukturerad bedömning, värdering, dokumentation och erkännande av kunskaper och kompetens som en person besitter oberoende av hur de förvärvats.” Det kan avse lärande som skett i det formella utbildningsväsendet, men det kan likväl innebära ett synliggörande av icke-formellt och informellt lärande. Med icke-formellt lärande avses bland annat personalutbildningar och andra utbildningar utanför det formella utbildningsväsendet och med informellt lärande det lärande som sker som lärande i arbetslivet och i vardags- och föreningslivet. Det informella lärandet skiljer sig åt från de övriga eftersom det inte behöver vara ett avsiktligt lärande.

I ett bedömningsperspektiv finns två huvudsakliga syften med validering:

1. att för individen få ett erkännande av sina kunskaper och kompetenser gentemot en formell standard som ett utbildningsväsende eller certifieringssystem
2. att för individen få erkännande av sina kunskaper och kompetenser gentemot arbetslivet, det vill säga yrkesinriktad validering

Figur 9. Modell för olika kompetenser som grund för validering och certifiering

Figur 9 visar en modell av Tydén och Andersson⁹⁸ för kompetenser som kan tillämpas för bedömning i en certifieringsprocess. I modellen kan **kompetens** betraktas som en individs potentiella handlingsförmåga och inrymmer bl a manuella färdigheter, kunskaper och intellektuella färdigheter, viljemässiga och känslomässiga förutsättningar, personlighetsmässiga förutsättningar och sociala färdigheter. Denna definition omfattar den **faktiska kompetensen**. Den beskriver vad man *kan* göra och går förlorad om den inte används. **Utnyttjad kompetens** är den som används för att utföra arbetet. Den formella kompetensen kan mätas, bedömas och avläsas i betyg etc. och används oftast vid rekrytering. Den **efterfrågade kompetensen** relateras till marknadskrafterna i form av utbudet av en formell kompetens och vad marknaden anser sig efterfråga. Den efterfrågade kompetensen behöver inte vara relaterad till **den kompetens som arbetet kräver**. Den faktiska kompetens som arbetet kräver har man oftast ingen bra mätmetoder för, därför använder man sig oftast av den formella kompetensen vid rekrytering.

Den enklaste formen av kompetensvalidering vid en guidecertifiering är därför att bedöma den formella kompetensen. Vi anser dock att en certifiering som vill ha erkännande och acceptans måste kunna validera den faktiska kompetensen utifrån normer som täcker in både efterfråga kompetens och kompetens som krävs. Dessa två kompetenser har vi sett att de inte alltid överensstämmer. Aktörer som anställer och efterfrågar guidekompetens kan pga branschomognad kanske inte efterfråga den kompetens som i dag behövs i en global konkurrensutsatt bransch såsom turismbranschen. T ex är det väldigt få i Sverige som i dag efterfrågar interpretationskompetens hos guiderna trots att det internationellt nästan har blivit en grundnorm för natur- och kulturguider.

Certifiering

Certifiering är själva den process när bedömare jämför sökandes kvaliteter med de kriterier och normer som ställts upp av certifieringssystemet. Världens första certifieringssystem inom turism var Michellin som i början av 1900-talet vid bilismens framväxt började gradera hotell och restauranger i en reseguide längs vägarna. Michelin Red Guides publicerades första gången 1900 och sedan 1945 har man på plats-inspektioner för att bedöma kvalitet. De följdes snart av en mängd andra organisationer för certifiering av olika turistiska resurser, oftast boende och ätande. I Australien och Kanada används termen ackreditering istället för certifiering för att gradera produkter såsom boende, turer och attraktioner.

Certifieringen kan utföras enligt olika modeller. Den enklaste modellen är att den sökande utför ett muntligt och/eller skriftligt prov. Detta tillämpas t ex för laponiaguider. En något mer avancerad varianten som tillämpas av NAI i USA för certifiering av interpretatorer är att den sökande skickar in arbetsprov i form av videofilmer, framtagna interpretationsprogram m m förutom att genomgå ett skriftligt prov. En mer påkostad certifiering är när sökande gör en skarp guidning inför bedömare så som det tillämpas av många guideförbund t ex SveGuide. Den sökande får genomföra en guidning som bedöms av ett antal granskare på plats. Ofta kombineras detta med muntliga och skriftliga kunskapsprov.

Vi bedömer inom arbetsgruppen den sista certifieringsmodellen som den mest seriösa som vi rekommenderar för en nationell certifiering av naturguider.

Ackreditering

Enligt Honey avser ackreditering proceduren genom vilken en erkänd gruppering eller organisation formellt erkänner att en certifierare är kompetent att utföra specifika bedömningsuppgifter. Vid ackreditering certifieras certifierarna. Även här måste normer och standards sättas upp för bedömarna och eventuellt någon form av certifieringsprocess för sökande. Ofta väljs bedömare utifrån deras formella kompetens utan att någon ytterligare test görs, t ex erkända utövare från branschen, erkända utbildare osv. Ackrediteringen har stor betydelse för certifieringsprocessens erkännande och förtroende.

Erkännande

Det yttersta målet med certifieringsprocessen är att certifieringssystemet får ett erkännande både inom branschen men även bland kunderna. Acceptans och erkännande nås på basis av trovärdigheten och anseendet hos certifierarna. Framstående organisationer eller myndigheter på regional, nationell eller internationell nivå får mer naturlig ett sådant erkännande. Processen att förankra ett certifieringssystem inom branschen kan oftast vara mer betydelsefullt än själva certifieringsproceduren i sig. För en nationell certifiering av naturguider i Sverige måste därför viktiga aktörer inom turismbranschen ställa sig bakom det föreslagna certifieringssystemet för att det skall få ett brett erkännande.

Acceptans

Certifieringssystem som berör säkerhet och hälsa och har myndighetserkännande får automatiskt en acceptans av alla berörda parter och oftast monopol inom området, t ex forspaddlarnas certifiering. Ett erkännande av ett certifieringssystem medför inte automatiskt en acceptans. Både leverantörer och köpare måste övertygas om nyttan de får av certifieringssystemet vilket innebär att båda måste i någon form informeras och utbildas om systemet och dess fördelar. Framgångsrika certifieringsprogram måste därför bygga på flera faktorer som kan motivera leverantörerna att certifiera sig. Det måste helt enkelt löna sig att certifiera sig. Det kan antingen vara genom att uppnå viss status inom branschen, t ex som för *Naturens Bästa*®, eller att det direkt ger ökad omsättning och inkomst, t ex som vid många hotell och restaurangcertifieringar. Acceptansen kan ökas om en myndighet samverkar i någon form i certifieringen.

Val av namn på auktoriseringen

CA-processer inom i olika industrisektorer har lett till en mängd olika oftast synonyma begrepp såsom registrerad, listad, kvalificerad, validerad, verifierad, godkänd, beprövad, godtagen, graderad, accepterad, klassificerad, ackrediterad, licenserad eller certifierad. För själva prövningsprocessen finns en motsvarande flora av begrepp såsom utvärdering, bedömning, granskning, revidering, inspektion, utvärdering, validering, prövning och analys.

För att hitta ett enhetligt och allmänt använt begrepp som kan gälla över hela landet för naturguider som uppfyller vissa uppsatta kriterier, så gjorde vi en lexikal analys av gängse begrepp som användas i liknande fall (för mer detaljer se bilaga 6). Vi identifierade följande använda begrepp:

Ackreditering – att få fullmakt, bekräftar att en organisation eller företag besitter erforderlig kompetens, t ex att certifiera, besiktiga.

Auktorisering - fullmakt eller godkännande av person.

Certifiering – tredje part visar tillräcklig tilltro att en produkt, tjänst eller process överensstämmer med en standard eller regelverk. Certifikat visar att man uppnått en ställning eller kompetens som ger rätt att utöva viss verksamhet. Kvalitetsutmärkelse.

Diplomering – visar att man genomgått utbildning eller uppnått viss värdighet, informell belöning.

Legitimering – erkännande som laglig, behörig att utöva viss verksamhet eller visst yrke efter viss formell och reglerad utbildning.

Examinerad – genomgått (formell) utbildning och underkastad formell examination, ofta visa att grad, titel eller liknande uppnåts.

Licensierad – särskilt tillstånd till viss verksamhet som normalt inte är tillåten, utfärdad av myndighet.

Dessutom använder Svenska Ekoturismföreningen ”**märkning**” av arrangemang som uppfyller kraven för ”**kvalitetsmärkning**” till *Naturens Bästa*®⁹⁹. Att kvalitetsmärka en guide låter dock lite som om någon satt en OK-stämpel i pannan på guiden. Det är inte guiden som har en viss kvalitet utan dennes utförda arbete. Svenska Hotell- och Restaurangföreningen, SHR¹⁰⁰ kvalitetssäkrar hotell med stjärnor (1-5) och använder begreppet **kriterier** för klassificeringen. Vi har inom arbetsgruppen diskuterat en liknande gradering och sådan skulle eventuellt kunna användas för olika grader av guidekompetens dock inte för en generell certifiering.

Vår slutsats blir att endast två begrepp är lämpliga: Auktoriserad och certifierad. Sveriges Guideförbund SveGuide¹⁰¹ som både utbildar och certifierar guider och reseledare, främst lokal och objektsguider, använder begreppet auktorisation av guider. Utbildningen till laponiaguider liksom till närnaturguider har valt begreppet certifiering. Vi kan konstatera att begreppet certifiering är ett starkare bevis för kvalitetskontroll eftersom en auktorisering inte lika lätt kan återkallas som en certifiering – ett certifikat kan alltid dras in eller vara tidsbegränsat. Certifiering är även det internationellt vanligast använda begreppet för kvalitetskontroll inom turism.¹⁰²

Vår rekommendation är därför att vi kallar vår kvalitetskontroll för **Certifierad NaturGuide** som ger rätt att bära ett certifikat och gärna en varumärkesskyddad logotype. Certifikatet måste aktualiseras med lämplig tidsintervall. Certifiering sker mot en specificerad standard/kravlista. Fördel med ett certifikat är att om en guide bryter mot lagstiftning eller eventuell utvecklad etisk yrkeskod för naturguider så kan certifikat återkallas (gäller t ex safariguider i Tanzania).

Tidigare försök och andra certifieringssystem

Tidigare certifieringsförsök eller examineringar från utbildningar

När vi söker efter liknande certifieringssystem eller tidigare försök till certifieringssystem ser man att det i princip alltid handlar om en certifiering/auktorisering som är knuten till en specifik utbildning. Detta leder till att det finns ett flertal guidebenämningar utan att någon gäller för flera utbildningar eller generellt över landet. En av effekterna av detta är att benämningen auktoriserad naturguide betyder olika saker beroende på vem som har godkänt guiden. Det finns i dag inga gemensamma kriterier för en naturguide.

Smålands Turistråd torde 1986 ha hört till de första arrangörerna för utbildning av naturguider i Sverige. Både i Småland och i bl a Västernorrland med Länsstyrelsen som drivande genomfördes därefter (1988, 1989-90) naturguideutbildningar både på kommun- och på länsnivå. Från Naturvårdsverkets sida drevs vid samma tid kampanjen "Nära till naturen" i syfte att få ut fler människor i naturen och särskilt i naturreservat och nationalparker. Som ett led i detta initierades kurser vid högskolorna i Kalmar ("Naturguidning", 20 poäng) och Linköping ("Kultur- och miljötolkning", 20 poäng). Genom Nordiska ministerrådets försorg genomfördes under åren 1987-90 ett projekt "Naturvägledning i Norden"¹⁰³ med syfte till att stimulera utvecklandet av naturguidning i Norden.

Med erfarenhet av de utbildningar av naturguider på olika nivåer som bedrivits och bedrevs på olika håll i Sverige utformade en arbetsgrupp genom Studieförbundet en kursplan till naturguideutbildning som var klar i december 1988. I januari 1990 samlades ett tjugotal utbildare vid en Naturguidekonferens i Linköping där man diskuterade auktorisation av naturguider. En arbetsgrupp tillsattes och några kontaktpersoner utsågs att söka pengar hos Naturvårdsverket och Turistrådet för att driva frågorna vidare. Arbetsgruppen träffades därefter i april 1990. Vid detta möte skissades ett upplägg för utbildning och auktorisation av naturguider samt även ett framtida huvudmannaskap och organisation. Arbetsgruppen nådde aldrig fram till målet.

Två konferenser hölls (1988 och 1990) i Linköping för att diskutera hur auktorisation av naturguider skulle kunna se ut. Där medverkade även Sveriges Guideförbund. Man kunde då inte enas om något konkret förslag. En förberedande auktorisationskurs hölls i Norrköping i oktober 1990. Men något förslag till nationell plan för auktorisation kom aldrig fram. Däremot gjordes lokala auktorisationer i bl a Småland och Östergötland. Idag finns auktoriserade naturguider i Stockholm och möjligen på andra platser.

Ingen myndighet eller annan nationell aktör har hittills varit beredd att svara för ett certifieringsförfarande, än mindre för någon form av organisation bakom det hela.

Liknande certifieringssystem

Synen på att arbeta som guide varierar en hel del runt om i världen. Innebörden varierar också beroende på var man är på vår jord. I de engelskspråkiga delarna gör man t ex skillnad på om man är guide eller om man är interpretatör och därmed har en gedigen utbildning på ca fyra år, på andra ställen kan i princip vem som helst kalla sig guide och man har där inte vidare specificerat vad det innebär. Denna variation avspeglar sig även på om det finns enhetliga certifieringar eller om det florerar olika begrepp. Runt om i världen finns det dock certifieringssystem som är mycket kompetenta och väl fungerande. Det är därför av intresse att titta på olika länders system när man arbetar med att utveckla ett certifieringssystem. Det är dock viktigt att tänka på att varje lands kultur, geografi, turistisk historia och liknande finns med då ett system skapas. Man kan se att om landet har någon typ av allemansrätt, såsom Sverige och Norge minskar behovet och efterfrågan av naturguider. Om landet dock helt saknar allemansrätt ses det mer som en självklarhet att man skall ha guide om man skall ut i naturen och det finns därmed en efterfrågan på ett samlat certifieringssystem. Som en form av benchmarking och grund för vårt föreslagna certifieringssystem presenterar vi här kort några olika nationella och internationella certifieringssystem vi har tittat på i vårt arbete.

Sverige

Sveriges Guideförbund SveGuide både utbildar och certifierar själva sina guider och reseledare. Minimåldern är 20 år och sökande skall ha minst gymnasiekompetens eller motsvarande med betyget G i relevanta ämnen. Sökande skall även kunna visa på goda språkkunskaper. Antagningen sker genom:

- Intervju – där sökandes lämplighet för arbetet fastställs. Representanter för lokal turismverksamhet deltar.
- Teoriprov – för att säkerställa den sökandes kunskapsnivå
- Språkprov – för att säkerställa att den sökande verkligen har erforderliga kunskaper och kan arbeta praktiskt på det/de språk som skall ingå i auktorisationen.
- Muntlig framställan – för att säkerställa att den sökande kan presentera sina kunskaper på ett för resenären intressant och engagerande sätt.

SveGuide anger följande förutsättningar för reseledar/guideskapet:

- Utpräglat sinne för den mänskliga samlevnadens villkor
- Kunnighet
- Personlighet
- Karaktär
- Fysisk trim
- Ekonomisk noggrannhet
- Fantasi – associationsförmåga

Grundutbildningen till lokalguide omfattar följande rubriker:

- Ortens historia
- Ortens geografi
- Samhällsstruktur
- Industri och näringsliv
- Natur/miljö

- Kultur
- Politisk styrning
- Religion
- Allmän Baskunskap (Hur fungerar Sverige)
- Rese och Turismindustrin
- Presentation
- Arbeta i Buss Ekonomi och företagande

Det är SveGuides medlemsföreningar som ansvarar inom sitt område för att examination och förnyelse av auktorisation genomförs i samarbete med lokal eller regional guidenämnd och turistorganisation. Examinationen utförs av en s k guidenämnd som omfattar minst fyra personer bestående av representant från loka/regional turismnäring, en representant för utbildningsanordnare, representant för SveGuide eller annan förening och i förekommande fall språkcensorer.

Examinationsförfarandet har följande delar:

- 1) Teoretiskt prov med faktakunskaper och multiple-choice frågor
- 2) Korta skriftliga redovisningar av något speciellt objekt, byggnad, känd person eller liknande
- 3) Språkprov - muntlig presentation. Bedöms två gånger
- 4) Guidning i buss eller t ex genom stadspromenad. Färdvägen kan vara känd eller okänd

Bedömningen sker i termer av godkänt/Icke Godkänt och utgår från ett protokoll för guidning där följande moment bedöms:

- Klädsel och personlig framtoning
- Presentation
- Personlighet, humor, egna kommentarer m m
- Språkbehandling och ordval
- Val av färdväg
- Val av objekt
- Faktakunskap
- Timing
- Flyt i presentationen
- Mikrofonteknik
- Volym - njutbarhet

Laponiaguide. En stor del av den ekoturismsatsning som görs i världsarvet Laponia utgörs av utbildningen och certifieringen av laponiaguidar. Målet för utbildningen och certifieringen är att laponiaguiden skall kunna arbeta med professionella guidningar och arrangörsuppdrag i världsarvet Laponia. Antagningskriteriet är:

- Allmän kunskap om världsarvet Laponia
- Känsla för service och kvalitet
- Skall ha fyllt 20 år
- Bedrivit eller kommer att bedriva kommersiell turismverksamhet i eller i anslutning till världsarvet Laponia

Certifieringspanelen består av representanter för olika myndigheter och organisationer som ska bevaka de olika kompetensområdena som legat till grunden för utbildningen.

Dessa är:

- Regelverk och förvaltningskompetens
- Pedagogik och Laponiakompetens
- Samisk kompetens
- Ekoturismkompetens

Certifieringen tillgår så att varje sökande genomgår ett certifieringssamtal om 20 minuter med bedömargruppen samt utför ett skriftligt prov i form av en hemtentamen.

Fjällsäkerhetsrådets norm för examination av fjälledare. Naturvårdsverkets Fjällsäkerhetsråd¹⁰⁴ har efter ett antal ledarledda olyckor i fjällen 2001 tagit fram en frivillig norm för utbildning och examination av fjälledare. Syftet är att kvalitetssäkra utbildningar inom fjällverksamhet. Syftet med normen är att fastställa en nationellt lägsta kompetensnivå för dem som i kommersiella sammanhang ska leda andra människor i fjällmiljö. Målsättningen för den enskilde fjälledaren är att professionellt och säkert handleda människor i svensk fjällmiljö. Normen innehåller 16 utbildnings- och examinationsmoment och omfattar minst 26 utbildningsdagar. Normen kräver dessutom 60 dagar loggbokförd personlig färdighetsträning i fjällterräng med minst 20 övernattningar.

Normens utbildnings- och examinationsmoment genomförs av lokal utbildningsanordnare med hjälp av kvalificerad utbildare/lärare. Samverkan med Fjällsäkerhetsrådet skall ske fortlöpande under utbildning/examination. Följande moment ingår i examinationen:

- Ledarskap och kunskapsvägledning
- Fysisk prestationsförmåga
- Första hjälpen
- Orientering och förflyttning
- Strömmande vatten
- Utrustning
- Väder
- Snö- och lavinkunskap
- Iskunskap
- Bivack och nödbivack
- Fjällräddning
- Sambandstjänst
- Helikoptersamverkan
- Naturvård
- Rättsliga aspekter

Ytterligare certifieringssystem beskrivna av Turistdelegationen 2005 redovisas i bilaga 7.

Finland

I Finland har Utbildningsstyrelsen fastställt grunder för utbildning och examinationen av både reseledare¹⁰⁵ och för vildmarks- och naturguide¹⁰⁶. Yrkesexaminationen är fristående från utbildningsanordnare som dock måste inrikta sina utbildningar och läroplaner efter den fastställda examinationens innehåll och omfattning. Examinationen kan ske fristående från utbildningar och kan därför betraktas som en yrkesvalidering. Examinationen bedömer examinandens yrkesmässiga och arbetsrelaterade färdigheter som jämförs med de i examensgrunderna fastställda kraven på yrkesskicklighet och bedömningskriterierna. Tyngdpunkten på bedömningen ligger på det praktiska arbetet och arbetsmetoderna.

Yrkesproven genomförs i realistiska miljöer och bedömningarna grundar sig på iakttagelser, intervjuer, frågor och portföljer samt självbedömning och gruppbedömning. Mål för bedömningarna anger de kompetensområden som anses som centrala färdigheter för yrket. Examinanden bedöms om denne behärskar den teori som ligger till grund för arbetet samt de arbetsmetoder, arbetsutrustning, material och arbetsprocesser.

Yrkesexamen för vildmarks- och naturguide består av fyra obligatoriska examinationsdelar som omfattar följande moment:

- 1) Kundbetjäning och interaktionsfärdigheter
- 2) Vildmarksfärdigheter och säkerhet
- 3) Naturkännedom och miljökunskap
- 4) Yrkesutövning och företagsamhet

Vid examinationen bedöms dessa fyra moment utifrån tre kriterier

- 1) **Krav på yrkesskicklighet** – baserade på uppgifts- och färdighetsområden i arbetslivet.
- 2) **Mål och kriterier för bedömning** – ger uttryck för de områden eller funktioner som är centrala med tanke på yrkesskicklighet och skall uppmärksammas vid bedömningen. Bedömningskriterierna uttrycker på vilket sätt examinanderna skall kunna klara av sitt arbete.
- 3) **Sätt att påvisa yrkesskicklighet** – utgör krav i anslutning till fristående yrkesprov som bedömer förmågan att tillämpa kunskaper och färdigheter i form av rätt utfört arbete i varierande situationer.

För varje examinand som avlägger ett yrkesprov upprättas en individuell plan för yrkesprovet utifrån grunderna i yrkesexamen. Material från yrkesproven insamlas och bedöms kvalitativt.

Vid ett bedömningsmöte där representanter för arbetsgivare, arbetstagare eller självständig yrkesutövare samt lärare närvarar.

Krav, mål och kriterier är mycket detaljerade för yrkesexamen till vildmarks- och naturguide. I examinationen ingår en artlista som examinanden skall kunna bestående av 39 svamparter, 13 lavar, 6 mossor, 136 växter, 35 däggdjur (med krav på spåridentifiering), 103 fågelarter (varav 44 skall kunna identifieras av läten), 7 krä- och groddjur, 21 fiskarter samt 40 insektsgrupper.

Norge

I Norge har Norges Guideforbund NGF som motsvarar det svenska SveGuide tagit fram liknande föreskrifter¹⁰⁷ för utbildning och certifiering av lokalguider som SveGuide. Även i Norge är det lokala guideföreningar eller enskilda destinationer som i samverkan med NGF utbildar och certifierar guider. Utbildningen omfattar en generell del om 100 timmar och en lokal och regional del om 50 timmar. Upplägg och innehåll överensstämmer i stort med SveGuide. Examinationen sker genom skriftligt prov, praktiskt prov och muntligt prov. En examenskommission utarbetar examensuppgifterna. Proven värderas av två personer, en examiner och en sensor som kan vara NGF representant eller extern fackperson. Avklarat prov leder till ett ”auktoriserad guide”-bevis.

Danmark

Vi har redan tidigare visat på Danmarks tidiga satsning på *Naturvægledare*¹⁰⁸ efter den nordamerikanska förebilden av interpretation. Utbildningen till naturvægledare som ges sedan 1989 hålls av centralt Skov

& Landskab vid Köpenhamns universitet som inte leder till någon uttalad certifiering utan personer som genomgått utbildningen får benämna sig naturvägledare och bära logotypen.

För att få söka till naturvejlederutbildningen krävs att man har en anställning där naturvägledning är en betydande del av arbetet. De flesta har en naturvetenskaplig utbildning som biolog, geolog eller liknande. Här rör det sig alltså om en utbildning som skall vidareutveckla naturvägledarnas kompetens till:

1. att genomföra ett arrangemang där man förmedlar saklig och relevant kunskap samtidigt som man stöttar och stimulerar gästen/deltagarnas lärande. Deltagaren skall ges möjligheter att öka upplevelsen, förståelsen och engagemang i situationer som är kopplade till natur och miljö.
2. självständigt och tillsammans med andra välja ut och beskriva arbetets mål, innehåll och form.
3. kritiskt kunna granska och värdera de val som görs inför och under turen, detta inom de utgångspunkter som ges i form av deltagarnas förutsättningar och vad arrangemanget skall handla om.
4. att genom egna erfarenheter från olika arrangemang med deltagarnas lärande, olika experiment och samarbete med kollegor utveckla nya former och metoder för att göra bra arrangemang och möta nya behov.

Den sökande skall alltså redan innan utbildningen ha kunskaper och kompetenser inom sitt ämnesområde. Naturvägledaren skall skaffa sig en ingående kunskap om natur- och kulturmiljön i sitt område, och utgående därifrån formulera en serie relevanta budskap och berättelser. Han/hon måste också skaffa sig en ingående kunskap om sin målgrupp, dvs kunskap om gruppens bakgrund, erfarenheter och kunskaper och t ex ålder och kulturella särdrag. Vidare måste en effektiv förmedlingsteknik användas, vilket innebär att ha ett klart mål med aktiviteten, organisera varje program och aktivitet kring en relevant och central idé, planera det hela och utvärdera. Det är också viktigt att deltagarna får olika möjligheter att hitta samband mellan budskapen och deras dagliga liv, så att de stimuleras att reflektera över sin egen livsstil. Förmedlaren skall vara medveten om att det ofta är inspiration och upplevelser med flera sinnen som får människor att gå från tanke till handling.

Australien

Australien lyfts ofta fram som en föregångare på certifieringssystem för både ekoturism och guider inom naturturism. Deras system för certifiering av ekoturismguider heter ***Australia Ecoguide Certification program***¹⁰⁹. Detta system verkar parallellt med Nature and Ecotourism Accreditation Program (NEAP II). Vilket är Australiens program för kvalitetsmärkning av Natur- och Ekoturismprodukter. Dessa två system skall verka för att på nationell nivå öka tillgängligheten på kvalitativa turismarrangemang i naturen samt bidra med en utveckling av dessa.

Australia Ecoguide Certification program är frivilligt och sköts av turismindustrin. Det är även utvecklat av turismbranschen tillsammans med andra berörda intressenter såsom exempelvis naturskyddsmyndigheter, utbildare inom turism och natur, delägare av större turistanläggningar etc. Syftet är att certifiera de bästa guiderna som arbetar med natur och ekoturism.

Det australiensiska certifieringssystemet är ett system för validering av guidens kompetens. För att man skall kunna söka till Ecoguide Australia ställs vissa krav. Man beskriver två specifika krav där minst ett av dessa måste uppfyllas.

- Guiden skall ha minst 12 månaders (1600 timmar) relevant arbetslivserfarenhet som turguide.
- Guiden skall ha någon av de nationellt erkända guidecertifikat såsom Certification III Tourism, Certification IV in tourism, alternativt likvärdig ekoturismbaserad kvalifikation. Därtill skall guiden även ha minst tre månaders (450 timmar) erfarenhet som guide.

Man ställer inga specifika krav på att guiden skall ha genomgått någon speciell utbildning utan man har utformat systemet så att man skall hitta relevant kompetens hos den sökande, detta kallar man *Recognition of Current Competence* (RCC).

Certifieringsprocessen går till så att man som sökande själv skall samla på sig bevis på att man uppnår den nivå som systemet kräver. Här får man hjälp av kvalificerad personal. De arbetar med att handleda den sökande så att hon/han visar på sin **färdighet, kunskap, attityd** och **beteende** som eko- eller naturguide. Eftersom man räknar med att guider tillskansar sig sin kompetens och lämplighet på många olika sätt, inser man också att bevismaterialet ser olika ut från guide till guide. Förutom den del där den sökande beskriver sin kompetens och visar på t ex utlåtande från andra, skall det ingå en granskning på arbetsplatsen. Här finns tre olika scenarier man kan tänka sig.

- Verklig granskning på arbetsplatsen vid skarpt läge
- Fingerad grupp på den riktiga arbetsplatsen
- Videoupptagning från den verkliga arbetsplatsen

Själva certifieringsprocessen är en relativt grannlaga uppgift som ställer krav på guidens förmåga att förutom guida, göra en interpretation även dennes kompetens att samla relevant information om sig själv och hur man utför arbetet.

Certifieringen bekostas av guiden själv och kostnaderna består av två huvuddelar. En engångsavgift som betalas vid certifieringsarbetet, denna är ca 1800 SEK, och en återkommande avgift som även innebär förnyelse av certifieringen, ca 850 SEK. Den sökande bekostar även resor och boende för kontrollanten.

I Australien finns även ett nätverk för professionella turguider inom natur- och kulturturism i den norra tropiska Savannaregionen av Australien. Dessa **Savannah Guides**¹¹⁰ är kopplade till ett icke-vinstdrivande företag *Savannah Guides Ltd* vars syfte är att erbjuda turister tillgång till naturområden på ett sätt som skyddar regionens natur och kulturtillgångar. Organisationen verkar för hög standard inom:

- Interpretation och allmän utbildning
- Träning och guidningsledarskap
- Natur och kulturresursförvaltning.

Detta uppnås genom ekologiskt hållbar turism, stödja lokala samhället och bevara natur och kulturresurser. Man lägger stor vikt vid antagningen av guider till nätverket. Nyantagna skall ha grundläggande kommunikationsfärdigheter, kunskaper i guideteknik och ett starkt engagemang för nätverkets grundfilosofi. Utbildningen sker vid **Savannah Guide Schools** som bygger på natur- och kulturinterpretation och stöd, mentorskap och utvärdering av kolleger som leder till en ackreditering till *Savannah Guide*. Certifieringen sker genom en

grupp guider som utför bedömning och godkännande där några har en nationell standardcertifiering för arbetsplatsutbildning och bedömning.

USA

National Association for Interpretation, NAI certifierar **interpretatörer**. NAI erbjuder utbildningsworkshops och det finns akademiska utbildningar till interpretatör. NAI certifierar följande kategorier:

- Certified Interpretive Manager, CMI
- Certified Interpretive Planner, CIP
- Certified Heritage Interpreter, CHI
- Certified Interpretive Trainer, CIT – för personer som utbildar i Interpretation på universitet, som freelans m.m.
- Certified Interpretive Guide, CIG - för anställda som utför interpretationer men ej har tidigare utbildning i interpretation
- Certified Interpretive Host, CIH.- för nyanställda, frivilliga, underhållsarbetare, receptionister, m fl., om har gästkontakt men ej utför presentationer.

Certifieringen genomförs genom att sökande skickar in följande material för bedömning:

- Examination 1 bestående av 50 korta frågor
- Examination 2 bestående av 4-6 uppsatser
- Bevis för kompetens i utförande i form av:
 - Videofilm av en utförd personlig interpretation
 - Material som skapats för en icke-personlig interpretation i form av broschyr, poster, bok, utställning, film, skyltning, etc. tillsammans med en interpretationsbeskrivning

Insänt material bedöms av en *Certification Review Board* och en certifiering är giltig i 4 år, därefter måste en återcertifiering göras.

Canada

En av de mest kända guideutbildningarna i Canada är “**Canada Adventure Diploma**”¹¹¹ från Thompson River University i British Colombia. De påstår själva att *The Adventure Diploma is the best known guide training program in the world.*

Det är en tvåårig universitetsutbildning med fokus på olika typer av upplevelsearrangemang inom friluftsliv och äventyr. Under utbildningen är det mycket praktisk erfarenhet och möjligheter att testa olika aktiviteter. Fyrtio procent är teori och inne på skolbänken medan de resterande sextio procenten är i fält på olika sätt. Hela skolan arbetar med turismutbildning av något slag, man har exempelvis utbildningar till äventyrsguide och magisterexamen i tourism management. Förutom TRU diplom får deltagarna industricertifikat för en rad olika äventyrssporter såsom *ski guide, rock guide, sea kayaking guide, river rafting licence, canoe instructor* m fl.

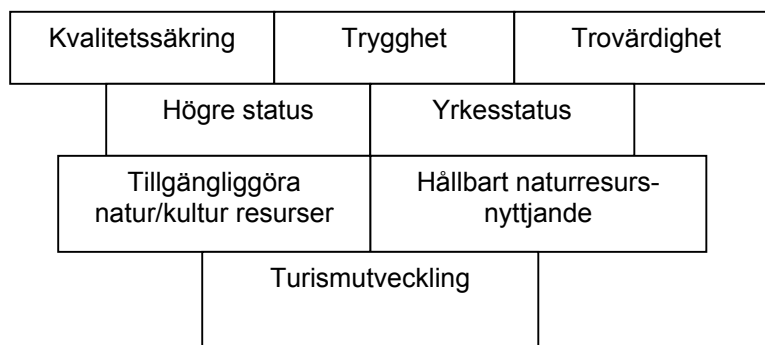
Slutsats

Av ovanstående exempel på nationellt och internationellt guidecertifieringar kan vi dra slutsatsen att det inte finns någon enhetlig modell för certifieringsprocessen eller vilka kompetenser som bedöms. Varje certifieringssystem beroende på certifieringsorganisation, målgrupp m m har utvecklat sig egen norm och modell för validering och bedömning. Ur denna förvirrande mångfald av system och normer måste ett svenskt nationellt system utkristalliseras som är anpassat för de behov, förutsättningar och intressenter som finns i

Sverige och som skapar efterfråga både hos branschen och kunder och vinner acceptans bland berörda intressenter.

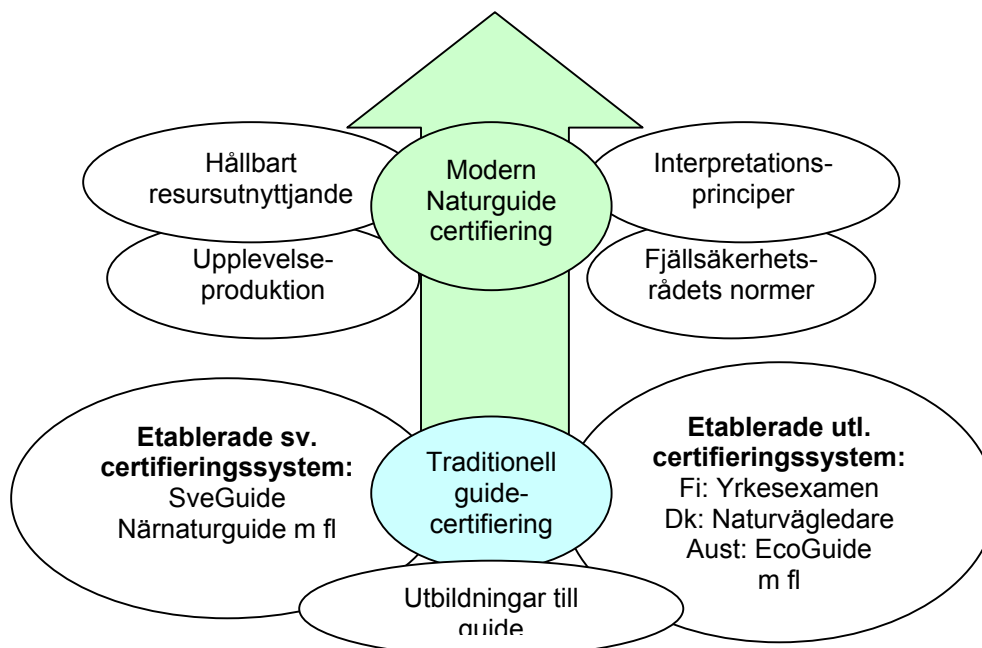
Arbetsgruppens förslag till certifieringssystem

Utifrån det bakgrundsmaterial vi samlat in, egna erfarenheter inom arbetsgruppen och det branschkontakter, både direkta och indirekta via enkäten som ligger till grund för detta arbete vill vi här presentera ett *Nationellt Certifieringssystem för Naturguider*, kallat NCNG. Syftet är att ta fram ett förslag till ett certifieringssystem som fångar upp både idag aktiva guider samt att ge guideutbildningarna en riktning att arbeta emot på samma sätt som Fjällsäkerhetsrådet norm för fjällguider. Syftet med certifieringssystemet utifrån Nordingrå-mötet och våra resultat sammanfattas i figur 10.

Figur 10. Identifierat syfte med ett nationellt certifieringssystem för naturguider.

Ett huvudmål är att NCNG skall vara en modern och attraktiv certifiering på samma sätt som *Naturens Bästa*® märkningen fört naturturismbranschen framåt i Sverige. Vi vill därför inte rakt av modifiera ett redan existerande certifieringssystem såsom t ex Finlands yrkesexamen för vildmarks- och naturguider eller NAI certifieringar till interpretatör. För att få en attraktiv modern certifiering har vi bedömt att vi måste utgå från redan etablerade guidecertifieringar som vidareutvecklas till att även täcka in interpretation, upplevelseproduktion, säkerhetstänk och hållbar natur- och kulturturism enligt figur 11.

Figur 11. Modell för framtagande av en modern certifiering av naturguider.

Val av certifieringssystem

Vi har identifierat två huvudkompetenser som karakteriserar kvaliteten på en guide, vad man kan och hur man använder detta. Denna dubbelkompetens är en parallell till lärarens ämneskompetens och didaktiska/pedagogiska kompetens. För guiden kallar vi detta för ämneskompetens och guidekompetens. Guidekompetensen är en gemensam kompetens som alla guider bör ha och ämneskompetensen är plats- och temaspecifik. Alla guidecertifieringar vi tittat på bedömer båda dessa kompetenser. Med dessa två områden som grund rekommenderar vi att NCNG-certifieringen innehåller både en teoretisk/skriftlig del och en praktisk del där både ämnes- och guidekompetensen bedöms.

Antagning

Vi rekommenderar att certifieringsorganisationen inte har några förkunskapskrav utan den sökande bedöms och valideras oavsett utbildningsformer eller vägar till uppnådd kompetens. Det är därför viktigt att som många certifieringssystem, såsom SveGuide och NAI att certifieringsnormerna och certifieringsprocessen kommuniceras tydligt och finns lättillgängliga så att sökande kan avgöra huruvida en certifiering är lämplig. Ett krav bör dock ställas att den sökande skall ha sådan fysik och hälsa att den sökande kan genomföra en guidning i naturen.

Teoretiskt prov

Den teoretiska delen av certifieringen, som bör vara både skriftlig eller muntlig, har till uppgift att validera kunskapsnivån hos guiden. Kunskaper som tests redovisas nedan och berör både ämneskunskaper och guidekunskaper. Här kommer det att röra sig om frågor kring natur och kultur på en faktanivå, lagar och regler om hur man får bete sig i områden osv. I det teoretiska provet ingår även en uppgift i att visa färdigheter och kunskaper i att från ett förutbestämt tema planera en guidning/interpretation för ett specifikt område. Den skriftliga delen av det teoretiska provet har även till uppgift att ge en bild av guidens förmåga att uttrycka sig i skrift och kunna uttrycka sig i text att beskriva ett guidat arrangemang. Det är inget språktest för det skrivna ordet, utan avser att bedöma förmågan att omvandla tankar till skrivna ord. Den muntliga delen skall visa på verbal uttrycksförmåga. Vi rekommenderar att det teoretiska provet utförs i samband med ett praktiskt prov vid ett speciellt certifieringstillfälle.

Praktiskt prov

Det praktiska provet skall utgöras av guidning för en grupp som består av både examinatorer och därutöver ett antal gäster för att skapa ett så skarpt läge som möjligt. Den praktiska guidningen skall göras i två olika moment.

1. Från ett förutbestämt tema där guiden har haft möjlighet att förbereda sig och lägga upp sin guidning på förhand. Denna uppgift skall bland annat visa examinandens förmåga att förbereda sig, arbeta som interpretatör, visa sitt värdskap och andra förmågor som är förknippade med guidekompetens.
2. Examinanden får ett ämne på plats och skall utifrån detta göra en spontan guidning i det ämne som han/hon fått. Denna övning har till syfte att validera guidens förmåga att vara flexibel, tillämpa sina kunskaper i nya situationer och improvisera och visa att han/hon kan arbeta efter någon annans instruktioner.

Det praktiska provet har även till syfte att ge en bild av examinandens förmåga att kommunicera med gästerna inte bara i form av scenvana och uttryck i tal och kroppsspråk utan även i den sociala kommunikationen genom värdskapet gentemot gästerna.

De olika ingående delarna i både det teoretiska och praktiska provet av valideringsprocessen bedöms var för sig och samtliga måste vara godkända för en certifiering. Det inte går att kompensera vissa delar med bättre resultat i andra.

Certifieringsplats och tillfälle

Vi rekommenderar att det praktiska provet genomförs på i förhand utsedda platser dit de sökande reser för en certifiering. En uppsökande certifiering blir allt för kostsam. Platser väljs så att de täcker in behoven av certifiering i ett nord-syd perspektiv och att lämpliga natur- och kulturmiljöer finns tillhanda. Beroende på omfattningen av certifieringssystemet kan antal tillfällen anpassas efter behovet från enstaka tillfällen till flera per år. Platser och tillfällen väljs därför så att man optimerar tillgängligheten till certifieringen. Varje certifiering skall ha ett pris, ca 5000 SEK, detta för att skapa ett tydligt värde på certifieringen så att de sökande lägger ner arbete på att bli godkända, vilket i sin tur bidrar till höjd status på både certifiering och guideyrket.

Certifikat

En godkänd bedömning och godkända prov skall leda till ett skriftligt certifikat (diplom) som certifierad naturguide samt rätten att bära en särskilt framtagen logotyp.

Uppföljning

Vi rekommenderar att certifieringen skall vara tidsbegränsad och att en ny bedömning görs för att få en förlängning av certifikatet till Certifierad naturguide. Uppföljningsbedömningen kan göras utifrån både en loggbok av utförda guideuppdrag och en enklare variant av ”uppguidning” och bedömning. Certifikatet kan även upphöra att gälla om innehavaren av någon anledning inte kan arbeta och verka enligt de normer som uppsatts för en certifierad naturguide.

Bedömargrupp

Bedömargruppen vid certifieringen har en nyckelroll för certifieringens tilltro och acceptans och vi rekommenderar någon form ackreditering, dvs certifiering av bedömare som ingår i en bedömarpool för certifiering av naturguider. Vidare rekommenderar vi en tredjepartsbedömning av oberoende bedömare. Vid varje enskild certifiering rekommenderar vi ett minimum av tre bedömare som representerar följande kategorier:

- Branschrepresentant – erkända yrkesverksamma guider eller guideföretag
- Ämnesrepresentant – från akademi eller utbildning av guider
- Organisationsrepresentant – från den organisation/myndighet som organiserar certifieringen

Vid ackreditering av bedömargruppen tillses att certifieringens grundkompetenser såsom interpretation finns representerade bland bedömarna.

Certifieringskriterier

Kriterierna som bedömningen sker mot är den standard eller kunskaps- och kompetensnorm som certifieringsprocessen utgår ifrån. Certifieringen bör utgå ifrån en process för prestationsbedömning av tydligt uppsatta kriterier. Dessa kriterier skall liksom bedömningsprocessen vara lätt tillgängliga liksom den ev. litteratur som ligger till grund för bedömningarna. I detta ingår även de specifika uppgifter som rör examinationsövningar som kräver förberedelser. För att kriterierna skall ha god och erkänd nivå i samhället måste de revideras regelbundet. Lämpligt intervall kan här vara efter 3-5 år.

Certifieringskriterierna kan antingen preciseras ingående med exakta bedömningsmallar och checklistor inklusive artlistor för ämneskompetens enligt flera guidecertifieringssystem, eller mer målrelaterade kriterier enligt Fjällsäkerhetsrådets normer för fjälledare där sedan bedömarna utifrån sina kompetenser bedömer om den sökande uppnår kriteriernas kompetensmål. Vi förespråkar den senare modellen av målkriterier eftersom detaljerade artlistor och checklistor inbjuder till ändlösa diskussioner om innehållet.

Natur- och kulturkompetens

Till grund för all guidning ligger en ämneskompetens som kommuniceras till gästerna med hjälp av guidekompetensen. För en naturguide är den naturkunskap den självklara grundkompetensen. En guidning, vare sig den fokuserar på natur, kultur eller upplevelser av annat slag står i någon relation till den omgivande naturen. En certifierad naturguide skall därför kunna uppvisa fördjupad naturkunskap i jämförelse med andra guidekategorier. Med detta menar vi att en naturguide behöver kunskaper **om** naturen: Vad vi finner i naturen, hur de olika delarna relaterar till varandra och varför mönster, processer och fenomen förekommer som de gör. En modern naturguide har även kunskaper **för** naturen: Kunskaper om människans påverkan på naturen och naturliga system och kunskaper om hur denna mänskliga påverkan kan styras och minimeras. Ytterligare en allt mer efterfrågad kompetens är kunskaper **genom** naturen: Hur naturen påverkar människan, hur vi genom naturen kan må bra och få avkoppling och rehabilitering, naturen som andrum och väg till hälsa i ett modernt samhälle. Vidare behövs en förståelse av samverkan natur och kultur, hur människans kulturyttringar har påverkats av naturen och hur naturen har påverkats av människans verksamhet och kultur. Detta innebär att en naturguide inte endast behöver lokal vägvisarkompetens i att finna väg i natur och kulturlandskapet utan skall även kunna tolka de natur- och kulturyttringar som påträffas.

Vi har därför identifierat följande centrala kompetensområden för en certifierad naturguide som bedöms vid certifiering:

1. Ekologi och organismkunskap
2. Naturgeografi och geologi
3. Väder och klimat
4. Miljökunskap och naturskydd
5. Naturen för avkoppling och hälsa och upplevelser
6. Kulturgeografi och kulturlandskapet

1 Ekologi och organismkunskap

Vi anser att en certifierad naturguide skall kunna känna igen och redogöra för de flesta organismer och naturfenomen som påträffas under en guidning. En naturguide behöver därför en grundlig kunskap om Sveriges natur utöver lekmannens nivå.

Syfte med examinationen:

Examinanden ska

- Kunna identifiera, presentera och interpretera de organismer som karakteriserar olika miljöer i Svensk natur
- Kunna presentera och interpretera de grundläggande ekologiska samband som karakteriserar olika miljöer i Svensk natur

Exempel på examinationens innehåll:

Examinanden bör

- ha grundläggande kunskap om Sveriges natur i relation till andra delar av världen
- ha grundläggande kunskap om arter som karaktäriserar olika miljöer i svensk natur
- ha grundläggande ekologisk kunskap om de naturmiljöer som förekommer i svensk natur

Möjlig litteratur som kunskapsgrund:

- Hjort, I. 2002. Ekologi – för miljöns skull. Liber AB.
- Mossberg, B., Nilsson, S., Persson, O. 1999. Svampar i naturen, kulturen, köket. W & W Förlag.
- SGU. 1998. Sveriges Nationalatlas: Växter och djur, Skogen, Hav och kust, Berg och jord.
- Brügge, B., Glantz, M. & Sandell, K. 2002. Friluftslivets pedagogik. Liber.
- Allmänt förekommande populärvetenskaplig bestämningslitteratur för olika organismgrupper.

2 Naturgeografi och geologi

Förutom de organismer som förekommer i en miljö bör naturguiden kunna tolka, beskriva och interpretera den naturgeografi och geologi som har format landskapet.

Syfte med examinationen:

Examinanden ska

- Kunna identifiera, presentera och interpretera de landskapsformer som karaktäriserar olika miljöer i svensk natur.
- Kunna presentera och interpretera de grundläggande geologiska processer som karaktäriserar olika miljöer i svensk natur.

Exempel på examinationens innehåll:

Examinanden

- skall ha grundläggande kunskap om Sveriges naturgeografi i relation till andra delar av världen.
- skall ha grundläggande kunskap om geologi och landskapsformer som karaktäriserar olika svenska naturtyper.

Möjlig litteratur som kunskapsgrund:

- Hjort, I. 2002. Ekologi – för miljöns skull. Liber AB.
- SGU. 1998. Sveriges Nationalatlas: Berg och jord, Sveriges geografi, Miljön.
- Königsson, L-K. m fl 1988. Jord, berg, luft, vatten. Utbildningsradion.
- Allmänt förekommande populärvetenskaplig litteratur i geologi

3 Väder och klimat

En naturguide bör vara bekant med och kunna tolka alla de vädersituationer som kan påträffas inom Sverige och agera utifrån informationen om nuvarande och kommande vädersituation.

Syfte med examinationen:

Examinanden ska

- Kunna identifiera, presentera och interpretiera de väder och klimatfenomen som kan påträffas olika miljöer i svensk natur.
- Kunna inhämta väderprognoser och omsätta informationen till konsekvenser för de planerade guideaktiviteterna.
- Kunna redogöra för och interpretiera klimatförhållanden i Sverige och dess betydelse för natur och människor.

Exempel på examinationens innehåll:

Examinanden

- skall ha grundläggande kunskap om Sveriges metrologi och vädertyper.
- skall ha grundläggande kunskap i att tolka aktuella vädersituationer och väderfenomen.

Möjlig litteratur som kunskapsgrund:

- Bernes, C., Holmgren, P. 2006. Meteorologernas väderbok. Medströms Bokförlag.
- Hjort, I. 2002. Ekologi – för miljöns skull. Liber AB.
- Grundsten C. & Palmgren G. 2001. Fjällboken. Prisma.
- SGU. 1998. Sveriges Nationalatlas: Klimat, sjöar och vattendrag.
- Liknande populärvetenskaplig litteratur om väder och klimat.

4 Miljökunskap och naturskydd

En naturguide skall förstå, kunna tolka, presentera och interpretiera de mänskliga miljöprocesser som påverkar svenska naturtyper och dess konsekvenser. En naturguide skall även känna till de lagar och förordningar som reglerar guidens verksamhet i naturen samt kunna skapa ett intresse och engagemang för miljöfrågor och hållbar samhällsutveckling enligt Agenda21.

Syfte med examinationen:

Examinanden ska

- Kunna identifiera, presentera och interpretiera den miljöpåverkan som mänsklig aktivitet medfört i olika miljöer i svensk natur.
- Ha kännedom om möjligheter och begränsningar samt rättsliga föreskrifter för turism i oskyddad och skyddad natur.

Exempel på examinationens innehåll:

Examinanden bör

- ha grundläggande kunskap om Sveriges miljövard och naturskydd.
- ha ingående kunskaper om allemansrätten.
- ha kunskap om ansvarsfrågor, lagar och bestämmelser kring turism och friluftsliv.
- ha kunskap om särskilda villkor i skyddade och regerade områden.

Möjlig litteratur som kunskapsgrund:

- Hjort, I. 2002.. Ekologi – för miljöns skull. Liber AB.
- De Jong, J. 1999. Grönare skog. Skogsstyrelsens Förlag.
- Brunner, W. 12996. Solvagnen – visioner till din miljöundervisning. Liber.
- Person, T. 1999. Miljökunskap. Studentlitteratur.
- Brügge, B., Glantz, M. & Sandell, K. 2002. Friluftslivets pedagogik. Liber.
- SGU. 1998. Sveriges Nationalatlas: Miljön.
- Material från Naturvårdsverket.

5 Naturen för avkoppling, hälsa och upplevelser

En modern naturguide bör ha förståelse för och kunskaper om hur naturen kan leda till avkoppling och ro och därmed både fysisk och psykisk hälsa. Naturguiden bör känna till metoder hur naturen används som spännande upplevelserum för avkoppling, hälsa och upplevelser.

Syfte med examinationen:

Examinanden ska

- Kunna leda människor till avkopplande och rogivande upplevelser i naturen.
- Kunna förmedla naturupplevelser som ökar människors förståelse för hur naturen påverkar människans välbefinnande och hälsan.

Exempel på examinationens innehåll:

Examinanden bör

- ha kunskap om naturens påverkan på människans välbefinnande och hälsa för avkoppling, rekreation och rehabilitering.
- ha kunskaper om metoder till avkoppling och sinnesro i naturen.
- ha kunskaper om hur enkla naturupplevelser berikar människors liv.

Möjlig litteratur som kunskapsgrund:

- Olsson T. et al.1998. Människans Natur. Det grönas betydelse för vårt välbefinnande. Byggeforskningsrådet.
- Conell, J. 1994. Journey to the heart of Nature. DAWN.
- Andersson, R. & Rydberg, D. 2005. Naturen och hälsan. Skogsstyrelsens förlag.
- Bertilsson, C. & Larsson, P. 2006. Nyfiken grön – handbok för naturguider. SNF.
- Ikunn1998. Guide till tystnaden. Södra Årefjällen.
- Brügge, B., Glantz, M. & Sandell, K. 2002. Friluftslivets pedagogik. Liber.

6 Kulturgeografi och kulturlandskapet

På de allra flesta håll i Sverige kan man finna spår av hur människan präglat landskapet. Människan har från forntid till nutid brukat i princip all natur på något sätt, från rena jordbrukslandskap till fjällens samiska kulturlandskap. En ren naturguidning kan därför inte

skiljas från en kulturguidning och det är vid all natur- och kulturguidning viktigt att klargöra samspelet mellan natur och kultur och hur de har format varandra.

Syfte med examinationen:

Examinanden ska

- Kunna identifiera, presentera och interpretara de kulturyttringar som återfinns i landskapet i svensk natur.
- Kunna presentera och interpretara de grundläggande kulturhistoriska förlopp och processer som karakteriserar olika miljöer i svensk natur.

Exempel på examinationens innehåll:

Examinanden bör

- ha grundläggande kunskap om Sveriges kulturhistoria.
- ha grundläggande kunskap om de kulturlämningar och spår som hittas i natur- och kulturlandskapet.
- ha kunskaper i de mänskliga processer som har format och formar natur- och kulturlandskapet.

Möjlig litteratur som kunskapsgrund:

- Hjort, I. 2002. Ekologi – för miljöns skull. Liber AB.
- SGU. 1998. SVERIGES NATIONALATLAS. SGU. (lämpliga band inom området).
- Ekeland, K. 1997. Fäbodskog och fäbodbruk. Jordbruksverket.
- Kjellström, R. 2000. Samernas liv. Carlssons Bokförlag.
- Olsson, A. et al, 2003. Kulturmiljövård i skogen. VI:e uppl, Skogsstyrelsens Förlag.
- Rosander, G. 1977. Nordiskt Fäbodväsen. Nordiska museet.
- SGU. 1998. Sveriges Nationalatlas: Kulturlandskapet och bebyggelsen, Kulturminnen och Kulturmiljövård.
- Brügge, B., Glantz, M. & Sandell, K. 2002. Friluftslivets pedagogik. Liber.

Guidekompetens

”Uppgiften är inte att direkt förmedla kunskap, utan snarare väcka en känsla och nyfikenhet för naturen. Kunskap om naturen bör bygga på en upplevelse.”

Friedrich Fröbel (1782-1852)

Redan Fröbel fångade som pedagog kärnan i guidning/interpretation. För att uppnå detta krävs både ämnesspecifika kunskaper enligt ovan och förmågan att skapa förutsättningar för gästen att få en minnesvärd upplevelse i naturen. Denna förmåga att berika gästen benämner vi guidekompetens. Här ligger många olika delkompetenser och kunskaper och önskelistan på den ideala guiden kan göras mycket lång. Många guideegenskaper är personlighetskaraktärer medan andra är professionella verktyg för att kunna leverera kvalitativa upplevelser till gästen. Båda, personliga egenskaper och de professionella verktygen är vilka viktiga vid leverand av kvalitativa upplevelser till gäster och kan övas upp via utbildning och praktisk erfarenhet. Båda bör därför ingå i en validering av guidekompetensen.

Vi föreslår en modell för bedömning av guidekompetens som har som huvudsyfte att bedöma guidens förmåga att leverera kvalitativa upplevelser. Många andra aspekter kan bedömas såsom lokalkännedom (destinationer, besöksmål), allmänskunskap (historia, politik), kännedom om informationskällor, marknadsföring, branschkunskap (turism, ekoturism, upplevelseindustrin, branschorganisationer, myndigheter), friluftskunskap, personlig kondition och hälsa, ekonomi, bokföring, marknadskunskap, omvärldskunskap (trender, liknande verksamhet, internationell marknad), språkkunskaper osv. Vi har dock valt att begränsa valideringen till fem kompetensområden som är centrala för den professionelle guiden och som bedöms både genom teoretiska prov och praktiska guidesituationer. Dessa återfinns i de flesta certifieringssystem med lite olika benämningar:

1. Kommunikationsförmåga
2. Logistik - organisatorisk och planeringsförmåga
3. Säkerhetsmanagement
4. Ledarskap, värdskap och service

1 Kommunikationsförmåga

Den mest grundläggande guidekompetensen är att kunna kommunicera det budskap, den känsla, den information och den interpretation som guideprogrammet avser. Guidens kommunikation med gästen utgör därför grund för gästens upplevelse av platsen eller temat och hela guidningen. Guidens kommunikationsförmåga är dessutom den kanal som baskomliggande företag eller organisations kan utnyttja för att påverka gästens upplevelse av guidningen. En gäst som anlitar en guide förväntar sig, antingen medvetet eller omedvetet, en god och minnesvärd upplevelse. Det ligger på guiden att skapa möjligheter för gästen att få denna upplevelse. Upplevelsen skapas i/hos gästen och är därför alltid unik för varje gäst. En duktig guide har förmågan och kunskapen om hur man ger gästen möjlighet att få en kvalitativ upplevelse, dvs guiden besitter en grundläggande upplevelsekunskap i att leverera positiva upplevelser. I kommunikation ligger även empati och genuint intresse för gästen och dennes behov och upplevelser och förståelsen av att varje gäst alltid är unik och har olika behov och förväntningar.

Ett viktigt verktyg för guiden är det sätt man uttrycker sig på och vad man säger, m a o retorik och språklig färdighet. I detta ligger även guidens personliga utstrålning och uppträdande, klädsel och kroppsspråk, placering, interaktion med gästerna, dvs guidens scenframställan. I kommunikationsförmågan ligger även att förmågan att välja kommunikationsform, t ex de olika sceniska framträdandeformerna enligt figur 3 där guiden väljer hur han/hon jobbar med manus, skript och improvisation utifrån olika framställningsformer. Kommunikationskompetensen handlar därför om *vad* som skall sägas, *varför* det skall sägas, *hur* det skall sägas, i *vilken* situation det sägs, till *vem* det sägs och *när* det sägs.

Till kommunikationsförmågan kan även räknas guidepedagogik, dvs *hur* informationen presenteras. Här finns olika metoder såsom utomhuspedagogik med dess olika former av didaktiska inriktningar, storytelling med olika typer av dramaturgi och interpretationen som ett kraftfullt verktyg. En professionell naturguide bör besitta en verktygslåda med olika pedagogiska metoder att kunna presentera sitt program och skapa goda naturupplevelser och kunna anpassa rätt verktyg efter olika gäster och deras behov och förväntningar.

Syfte med examinationen:

Examinanden ska

- kunna kommunicera det budskap, den känsla, den information och den interpretation guideprogrammet syftar till.
- kunna kommunicera sina syften och mål med guidningen med fokus på gästens personliga upplevelse.
- kunna kommunicera genom att aktivt och målmedvetet använda sitt språk, retorik, kroppsspråk, klädsel, placering och interaktion med gästen.
- På ett personligt, intresseväckande och underhållande kunna använda olika kommunikationsmetoder såsom information, interpretation, storytelling och sceniska framställningsformer.

Exempel på examinationens innehåll:

Examinanden bör

- visa hur guiden skapar positiva upplevelser hos gästerna genom att kunna visa intresse och empati för gästerna och skapa en genuin kommunikation.
- vara bekant med begreppet interpretation och kunna omsätta det i handling.
- kunna utnyttja olika kommunikationsmetoder anpassat efter gästens förutsättningar och behov.
- känna till och kunna visa på retorikens och språkets betydelse för upplevelsen.
- aktivt kunna nyttja kroppsspråk, placering, klädsel och interaktion med gästen.
- kunna nyttja sina röstresurser för att göra sig hörd, kunna mikrofonteknik.
- kunna vara mentalt närvarande och fokuserad på arbetsuppgiften.

Möjlig litteratur som kunskapsgrund:

- Alm, U. Guiden för naturguiden. Studieförbundet
- Pond, K.L. 1993. The Professional Guide. John Wiley & Sons Inc.
- Ward, C.W. & Wilkinson, A.E. 2006. Conducting Meaningful Interpretation. A Field Guide for Success. Fulcrum Publ.

2 Logistik - organisatorisk och planeringsförmåga

Lika viktigt för gästens upplevelse som guidens kommunikativa förmåga är guidens förmåga att genomföra guideprogrammet. I detta ligger logistisk planering, organisation och ledning av gruppen och planeringsförmåga av förutsedda och oförutsedda händelser under programmet. Guidens förmåga att vara väl förberedd genom tidsplaner, aktivitetsplaner, checklistor och utrustningslistor liksom guidens förmåga att leverera utlovade upplevelser, att följa uppsatta tidsramar är centrala för gästens upplevelse.

I förberedelserna ligger även att guiden har rekognoserat vägval och alternativa vägval vid oförutsedda händelser, identifierat intressanta ”värden” inom området, hur dessa presenteras, förstå miljökonsekvenserna av gruppens närvaro i miljön och ha kunskap om den utrustning, teknik och hjälpmedel som används under guidningen. Vidare ligger i planeringen att kunna anpassa guideprogrammet till olika gästgrupper och till olika fysisk kapacitet hos gästerna. I förberedelserna ligger även hur logistiskinformation hanteras och presenteras, t ex möjlighet till toaletter, tidsramar, vägval, vad som händer vid borttappade gäster osv.

I logistiken ligger även förmågan att handskas med mat och dryck under guideprogrammet i vilket ingår kunskap om regler för mathantering, hygien, upplägg och hantering av matrester. I genomförandekompetensen av ett guideprogram ligger även kunskap om orientering och hjälpmedel för detta samt eventuell logistik för transporter till och från guidningen. Vidare måste guiden känna till de regelverk och lagar som berör guidens verksamhet.

Syfte med examinationen:

Examinanden ska

- kunna planera och leda guidad verksamhet i Sveriges alla naturmiljöer.
- visa på att guiden genom professionella förberedelser har full kontroll på guideprogrammet och kan hantera eventuella oförutsedda händelser som uppkommer under guidningen.
- Känna till de lagar och förordningar som styr guideverksamheten.

Exempel på examinationens innehåll:

Examinanden bör

- redan i förväg ha förberett sig på vad som kan vara värt att visa på i området.
- kunna lägga upp en färdväg med reservalternativ.
- kunna lägga fram lämpliga teman för turen.
- kunna visa att lagar och ordningar och allmän hänsyn till området visas.
- kunna visa att guideverksamheten planerats utifrån allmänna och lokala miljöhänsyn.
- kunna redogöra för eller i handling lösa oförberedda situationer som kan uppstå.
- kunna lägga upp tidsplan och hålla den.
- kunna visa att utrusning, tekniska hjälpmedel m m behärskas.
- att logistisk information presenteras för gästerna på ett effektivt och korrekt sätt
- Kunna visa att guiden tagit hänsyn till gästens behov av mat och dryck under guideprogrammet och att vid eventuella mat- och dryckspauser lämpliga åtgärder vidtas att även dessa bidrar positivt till helhetsupplevelsen genom platsval, mathantering, hygien etc.

Möjlig litteratur som kunskapsgrund:

- Brügge, B., Glantz, M. & Sandell, K. 2002. Friluftslivets pedagogik. Liber.
- Pond, K.L. 1993. The Professional Guide. John Wiley & Sons Inc.
- Ward, C.W. & Wilkinson, A.E. 2006. Conducting Meaningful Interpretation. A Field Guide for Success. Fulcrum Publ.

3 Säkerhetsmanagement

För gästens totalupplevelse är upplevelsen av säkerhet och trygghet genom hela guideprogrammet avgörande. Gästen skall ha tillit till guidens kompetens att leda gruppen, lösa problem och ta hand om gästen vid eventuella tillbud. Inga aktiviteter får genomföras som allvarligt äventyrar gästernas liv och hälsa. Vid äventyrliga guideuppdrag måste guiden skilja på och arbeta med den *apparenta* (upplevda risken) och den *reella* risken. Den apparenta risken är det som gästen köper vid t ex en forsfärd, klättertur, kajaktur eller vildmarksvandring och skall av guiden maximeras i förhållande till gästens förväntningar och upplevelser. Upplevd risk är inte i direkt proportion till reell risk. En helt säker aktivitet kan

upplevas som livsfarlig för gästen. Den reella risken skall alltid minimeras och i praktiken vara så nära noll som möjligt. Guiden säkerhetskompetens är helt avgörande vid äventyrliga guideprogram och många sådana aktiviteter har redan egna certifieringssystem för att säkerställa säkerheten. Vid enklare skogs- och kulturlandskapsguidningar kan de reella riskerna verka små, men olycksrisk finns alltid närvarande vid gruppaktiviteter utomhus och måste därmed förberedas för, minimeras och eventuella konsekvenser minimeras.

Gästens förtroende för guiden framkommer redan i hur guiden informerar och hanterar risksituationer, t ex vid bäckövergångar och branter. Ännu mer avgörande för gästens helhetsupplevelse är guidens agerande vid tillbud och olyckor. En guide skall alltid vara utbildad i förstahjälpen och LHR och ha kompetens att tolka och åtgärda vanligt förekommande allmänna sjukdomstillstånd såsom epilepsi, diabetes och andra sjukdomar. Guiden skall oavsett situation kunna agera lugnt och förtroendeingivande både gentemot den skadade och övriga gäster. Guiden skall alltid ha en räddnings- och evakueringsplan vid vistelse med grupp inom mer svårtillgängliga platser, dvs hur man larmar, vem man larmar, varifrån eventuell ambulans- eller helikoptertransport kan ske. Guiden bör även känna till hjälporganisationer såsom fjällräddning, sjöräddning och polis.

I säkerhetsmanagement ingår att guiden försäkrar sig om korrekt vägval, har nödvändiga orienteringshjälpmedel, har alternativa vägval och förberedda evakueringsvägar ut ur ett område. Guiden skall även kunna bedöma vädersituationen för att avgöra gruppens säkerhet.

Syfte med examinationen:

Examinanden ska

- Kunna göra korrekta bedömningar av apparenta och reella risker för olika aktiviteter och vägval inom guideprogrammet.
- Kunna göra skade- och tillståndsbedömningar samt vidta korrekta åtgärder vid olycksfall inklusive korrekt omhändertagande.
- Känna till de ansvarsfrågor som gäller vid första hjälpen.
- Kunna leda förflyttning effektivt och under säkra former till ett mål i okänd terräng.
- Kunna bruka vanligt förekommande sambandsmedel.

Exempel på examinationens innehåll:

Examinanden bör

- Inneha ABC och HLR-utbildning (eller motsvarande SLAOs Olycksfall utomhus 3 dgr) ej äldre än 3 år.
- Kunna uppträda lugnande och förtroendeingivande innan och under ett olyckstillbud.
- veta hur man agerar som ledare vid olycksfall för att förhindra oordning på olycksplatsen.
- innan turen ha gjort riskanalys med lämpliga alternativa vägval och evakueringsvägar.
- veta hur man snabbast kan kalla på hjälp av räddningstjänst om så skulle behövas.
- kunna neka en gäst att bli med på turen eller att fortsätta turen om gästen genom sin medverkan sätter sig själv eller andra i fara.
- kunna hantera lämplig orienteringsutrustning (karta, kompass, GPS).
- kunna bedöma vädersituationen ur ett säkerhetsperspektiv.

Möjlig litteratur som kunskapsgrund:

- Malmsten, C.L. & Bomkvist, R. Du kan rädda liv: en handbok om första hjälpen.
- Wiseman, J. 1995. Överlevnadshandboken. Forum.
- Merry, W. 1994. Official Wilderness First-Aid Guide. McClelland – Stemark Inc.

4 Ledarkompetens, värdskap och service

I all guidning utövar guiden ett ledarskap. Eftersom all gott ledarskap bygger på förtroende till ledaren bygger professionell guidning på ett förtroendebyggande. Grunderna till detta är dels guidens kompetens inom både ämneskompetens och guidekompetens, samt guidens personliga förmåga och agerande vid problemlösning, både externa problem såsom tillbud och olyckor och interna inom gruppen. Ett gott ledarskap innebär därmed god kompetens i gruppdynamik och gruppsykologi. I detta ingår intrapersonell kompetens, dvs förmågan att förstå sina egna värderingar, attityder, uppträdande och känslor, och dels intrapersonell kompetens, dvs att tolka, förstå, respektera, lyssna till, visa intresse för och bedöma andra personer. Dessutom ingår i modernt ledarskap emotionell intelligens (EQ) i att kunna läsa och förstå sina egna och andras känslor, visa respekt, empati, tillit för andra. I en god ledare ligger även förmågan till stresshantering, att oavsett situation kunna bibehålla ett professionellt lugn för att systematiskt kunna lösa problem. I detta ligger även förmågan till konflikthantering, dels mellan gäster men även mellan gäst och guide.

En central del av gästens helhetsupplevelse utifrån guidens agerande är det värdskap¹¹² som guiden bjuder på. Ett gott värdskap innebär att gästen känner sig sedd, uppskattad och värdefull och inbjuden att dela upplevelsen med guiden. I ett gott värdskap är guiden inte en leverantör utan en personlig värd som bjuder in och därmed tjänar sina gäster till god service följer alltid av ett gott värdskap medan ett gott värdskap inte alltid följer av god service, eftersom god service kan vara opersonlig till skillnad mot värdskap som alltid bygger på en personlig relation.

En grund för gott värdskap och därmed god service och ledarskap som guide ligger förmågan att bedöma både gruppens och den enskilde gästens kulturella tillhörighet. Grupper kan vara både kulturellt homogena och heterogena. Den förstnämnda kategorin är grupper som kan utgöras av ett förutbestämt sällskap exempelvis en arbetsplats, ett kompisgäng eller liknande. Viktigt att komma ihåg är dock att en grupp så gott som aldrig blir homogen eftersom var och en av deltagarna har sin egen personlighet. Den andra kategorin, heterogen grupp, är grupper som bildas på plats, dvs om man exempelvis har fasta avgångar och folk kommer dit och anmäler sig. En av de största skillnaderna mellan dessa kategorier är guidens möjlighet att anpassa guidningen till gruppen och hur gruppen hanteras. Här är det en mycket stor fördel att ha många upplägg att ta till.

Syfte med examinationen:

Examinanden ska

- Tillämpa ett situationsanpassat ledarskap som främjar en trivsam stämning under aktiviteten.
- Visa på förmåga att bedöma gruppens möjligheter att klara av aktiviteten utifrån rådande förhållanden.
- Visa på förmåga att ge deltagaren en fysiskt och psykiskt positiv upplevelse genom aktiviteten och ett gott värdskap.
- Kunna genomföra ett arrangemang på ett sätt som inte stör andra människor eller natur och kulturmiljöer mer än obetydligt.

Exempel på examinationens innehåll:

Examinanden bör

- vara medveten om olika ledarstilar och grundläggande gruppdynamiska modeller.
- kunna anpassa sitt ledarskap utifrån gruppens struktur och sammansättning.
- kunna ta hänsyn och anpassa turen utifrån gruppens/individerna i gruppens förutsättningar.
- kunna förvalta sin plats som ledare och behålla initiativet turen igenom.
- lyssna på gästernas eventuella förväntningar och önskemål och om möjligt ge plats för dessa under turen.
- känna till några strategier för att hantera en problematisk gäst.
- kunna genomföra en kvalitativ tur oavsett yttre omständigheter.

Möjlig litteratur som kunskapsgrund:

- Pond, K.L. 1993. The Professional Guide. John Wiley & Sons Inc.
- Isberg, R. 1995. Färd: möte – människa – natur. Sjöviks folkhögskola.
- Alm, U. Guiden för naturguiden. Studieförbundet.
- Hanefors, M. & Mossberg, L. 1995. Färdledaren. Liber.
- Ward, C.W. & Wilkinson, A.E. 2006. Conducting Meaningful Interpretation. A Field Guide for Success. Fulcrum Publ.
- Gunnarsson, J. & Blohm, O. 2002. Det goda Värdskapet. Konsten att få människor att känna sig välkomna. Dialogos Förlag.
- Gunnarsson, J. & Blohm, O. 2004. Den tjänande ledaren. Konsten att skapa välkomnande företag och platser. Dialogos Förlag.

Arbetsgruppens förslag till organisation för certifiering

Viktigt att komma ihåg är att detta arbete skall ligga till grund för en certifiering. För att den skall komma till stånd måste det finnas en organisation som utformar själva certifieringen och som står som avsändare till certifieringen. Utan organisation finns ingen certifiering.

För att ett certifieringssystem skall vara trovärdigt krävs att det är tydligt vilken eller vilka som står bakom. Eftersom det i det här fallet delvis gäller att certifiera guider som arbetar kommersiellt, kommer det att behövas en tydlig opartiskhet och objektivitet eftersom certifieringen ofta tas upp som säljargument i form av kvalitetssäkring för kommersiella guider (se vår enkätundersökning, bilaga 5). Förutom att det krävs en trovärdig organisation som avsändare av certifieringen måste det finnas en verksamhet som sköter det praktiska och bygger själva certifieringen så att den blir praktiskt genomförbar och följer den riktning som detta arbete tagit fram.

På frågan i enkätundersökningen om det behövs någon form av central organisation för utbildade guider svarade totalt 64 st varav 78 % svarade ja och 22 % nej. Detta rör en organisation som sammanför de aktiva guiderna och i framtiden de certifierade. De tillfrågade och arbetsgruppen har nämnt och diskuterat vilka möjligheter som finns idag och det har handlat om både ideella organisationer och statliga myndigheter.

Ett av syftena med detta arbete är att höja guidens status till en yrkesnivå. Genom att bilda en organisation som representerar just den gruppen, skapas en tydligare bild av en samlad yrkeskår. Viktigt vid bildandet av en gemensam organisation för certifierade naturguider, oavsett form, är att man har samma mål som guiderna. Om man gör jämförelsen med turistorganisationer säger Grängsjö (2006) att det är relativt vanligt att turistorganisationen har ett mål medan medlemsföretagen har ett annat vilket ställer till problem för organisationens trovärdighet och framgång.

Enkätundersökningen och resonemanget i arbetsgruppen har givit vid handen tre olika scenarier för bildandet av en organisation. Dessa redovisas utan inbördes värdering.

1. En statlig myndighet, såsom Statens Naturvårdsverk står som central ägare till certifieringssystemet, t ex genom Centrum för Naturvägledning.
2. En ny organisation skapas för att äga systemet och sköta valideringen.
3. En redan befintlig ideell organisation exempelvis Sveguide och där Svenska ekoturismföreningen ansvarar för valideringsarbetet.

1 Statlig myndighet som utförare och ägare av certifieringssystemet

Enligt samtal med personal på Naturvårdsverket kommer det att bildas en avdelning inom myndigheten som skall ansvara för frågor kring naturvägledning av olika slag, kallat Centrum för naturvägledning (Eriksson. A. muntlig kommunikation). En sådan myndighet kunde vara en naturlig instans för ansvar och organisation av ett certifieringssystem för naturguider. Certifieringssystemet skulle få en hög trovärdighet och därmed även acceptans.

En negativ effekt av att en statlig myndighet äger certifieringssystemet är att man skapar en form av statliga guider med risk att på samma sätt som Grekland eller Thailand, där det alltid skall vara en statlig guide med vid ett arrangemang oavsett om arrangörens egna guider är bättre eller inte. Ytterligare en risk är att statliga guider anställda av offentliga organisationer kan utgöra en ofördelaktig konkurrenssituation mot entreprenöriella guider. En statligt ägd organisation leder heller inte till en intresseorganisation för certifierade guider. Vår analys visar att en ren myndighetsorganisation varken rekommenderas av forskning och inte heller är vanligt förekommande.

2 En nybildad organisation för ägandet och valideringsarbetet

Som ofta skett förut då det funnits ett gemensamt intresse men ingen sammanhållande funktion, kan man bilda en ny förening för att tillvarata certifierade naturguiders intresse och sköta certifieringssystemet. Exempel på detta är Svenska EkoturismFöreningen och deras kvalitetsmärkningssystem *Naturens Bästa®*. I det fallet har man ökat trovärdigheten genom att samarbeta med andra stora organisationer som är med som avsändare av märkningssystemet såsom SNF och STF. I detta scenario kan vi därför tänka oss att både enskilda verksamma guider, guideutbildningar och olika typer av föreningar och organisationer ställer sig bakom bildandet av en ny förening för certifierade naturguider. Organisationen blir till skillnad från Svenska EkoturismFöreningen en intresseorganisation för en yrkeskår, och kommer därmed att delvis överlappa med SveGuides funktion.

Ett negativt argument mot detta scenario är att om det hade funnits behov av en specifik förening för detta ändamål så kan man ju ställa sig frågan varför en sådan inte finns. Ett problem med lanserandet av detta scenario är att det finns en mängd olika guidetyper utifrån både verksamhet och bakgrund avseende utbildning och bakomliggande uppdragsgivare. Intressenterna blir därför många som måste enas kring en gemensam organisation. Processen att etablera en organisation och certifieringssystemet kan därför bli komplicerat om inte någon eller några intressenter såsom föreningar eller organisationer tar på sig en ledande roll i bildandet av en certifierings- och intresseorganisation. Internationellt sett är dock denna modell den vanligaste, och i många fall uppbackad av en statlig myndighet för att ge organisationen erkännande och acceptans.

3 En redan existerande organisation tar hand om naturguiderna och nyttjar en annan part för valideringen

Idag finns det ett antal föreningar som skulle kunna vara lämpliga att ta tag i detta system exempelvis SveGuide eller Svenska EkoturismFöreningen. I dessa föreningar finns redan strukturen färdig. Vad som behövs är att det bildas en sektion eller avdelning som tillvaratar naturguidernas intresse och ansvarar för certifieringssystemet. Man skulle spara mycket arbete på att nyttja en redan befintlig ideell förening. I SveGuides fall är dessutom namnet förknippat med guideverksamhet. Skulle natur- och kulturguider kopplas till denna organisation tillsammans med aktivitetsguider, skulle man dessutom bredda begreppet guide till att innefatta alla som arbetar med guidning. Vi skulle då ha en organisation som representerar alla guider i Sverige. I detta scenario skulle organisationen, exempelvis SveGuide, knyta en annan organisation till sig för att sköta själva valideringen vid certifieringen, t ex ett universitet, Centrum för naturvägledning eller en annan förening såsom Svenska EkoturismFöreningen. Ett system med extern valideringsgrupp skulle öka erkännandet och acceptansen av att en enskild förening äger certifieringssystemet.

En nackdel med detta scenario är att föreningar såsom SveGuide och Svenska EkoturismFöreningen i dag inte har de personella och ekonomiska resurserna för att på egen hand lansera en certifieringsorganisation enligt vårt förslag.

Slutsatser

Vi har visat att det både från turismbranschen och andra intressenter liksom från en omvärldsanalys finns ett behov för ett nationellt certifieringssystem för naturguider, och att certifieringen bygger på moderna tankar kring guidning och interpretation. Vi har föreslagit struktur och innehåll för ett sådant certifieringssystem samt föreslagit tre scenarios för en organisation bakom detta. Våra slutsatser är att det i dag finns större förutsättningar än någonsin för etablering av ett certifieringssystem för naturguider och att vårt föreslagna

system relativt lätt kan införas och etableras med god acceptans och erkännande. Även organisationsfrågan bör ur de tre föreslagna scenarier kunna lösas.

Hur går vi vidare

Vår arbetsgrupps resultat utgörs av denna rapport samt en populärt skriven sammanfattning med de centrala slutsatserna av arbetet. Detta material ska nu spridas till berörda intressenter genom både uppdragsgivarna bakom arbetsgruppen och andra intressenter med syftet att arbetsgruppens arbete tas tillvara och förs vidare till någon form av organisation och utvecklat certifieringssystem. Detta material bör därför omgående spridas till de aktuella myndigheter, föreningar och guidenätverk som finns.

Det har framförts önskemål om att detta arbete skall presenteras under ett seminarium om naturguidning. Vi rekommenderar att vid ett sådant seminarium eller workshop utgör första steget till etablering av en organisation för certifieringssystemet. Workshopen bör därför enas kring vilket scenario för organisation som skall ansvara för certifieringen samt säkerställa att bildandet av denna organisation startas upp.

Det är av största vikt, både med hänsyn av tidigare försök att etablera certifieringssystem, de resurser som har investerats genom NEST Höga Kusten i detta projekt och den omvärldsutveckling som sker gällande professionalisering av turism och speciellt eko- och naturturism, att Sverige hänger med i utvecklingen och lyckas etablera ett nationellt certifieringssystem. Ett alternativ är att den gruppering som initierade denna arbetsgrupp tar ansvar för att driva processen vidare, t ex genom föreslagna workshop. Alternativ kan Naturvårdsverkets avdelning Centrum för naturvägledning ta över stafettpippen och bjuda in lämpliga aktörer för fortsatt arbete.

För att det framtida arbetet skall ha goda förutsättningar bör det vara brett förankrat hos de olika intressenterna och målet skall vara väldigt tydligt för det fortsatta arbetet – att etablera ett nationellt certifieringssystem och en organisation för detta.

Bilagor

Bilaga 1 Arbetsgruppens medlemmar

Gunilla Nilsson Edler har arbetat med turism och guidning i många år, bl a i den svenska fjällvärlden, Kenya och Thailand. De senaste tjugo åren har fokus legat på lokalguidning i Jämtland, bussresor i Skandinavien och kontinenten. Gunilla har varit aktiv i SveGuide i tio år där hon jobbat med guideutbildning och auktorisation. Hon representerar SveGuide i projektet. Gunilla har undervisat på ett flertal utbildningar inom turismsektorn och medverkat vid auktorisationstillfällen. Numera är Jämtli en arena för Gunilla där hon visar utställningar samt agerar som historisk aktör på Historieland.

Hansi Gelter är lektor i biologi vid Luleå tekniska universitet där han har undervisar i biologi, utomhuspedagogik och ekosofi. Han har lett exkursioner till Lofoten och kurser för lärare med trekking i Nepal. Han är nu programkoordinator för programmet Upplevelseproduktion 160p med inriktning på upplevelseproduktion inom turism och besöksnäring, speciellt natur- och kulturlandskapet. Här har Hansi introducerat den amerikanska guidepedagogiken *Interpretation* och medverkat i bildandet av ett svenskt nätverk för interpretation. Hansi har även varit reseledare på TEMA-resor med guidningar på Madeira, Cypern, Grekland, Alpvandringar i Österrike, Trekking i Nepal och storsafari i Tanzania. Hansi är utbildad inom ett flertal av Friluftsförbundets kurser, t ex skidinstruktör, klätterinstruktör och äventyrsguide samt har tagit fram utbildningsplaner för fjälledare. Sedan 2000 driver Hansi företaget Guide Natura för guidning och upplevelser och är involverad i internordiska projekt för en guideutbildnings- och certifiering. www.guide-natura.com

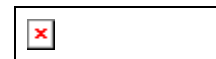
Nora Skjerna Hansen är utbildad jägmästare i Danmark inom tätortsnära skog och landskap och jobbar på Enetjärn Natur AB utanför Umeå. Företaget verkar i gränssnittet naturvård/samhällsplanering och arbetet omfattar exkursioner och guidningar för många olika grupper i samhället. Nora representerar Projekt Närnaturguide i arbetsgruppen för certifiering. Nora är utbildad närnaturguide och leder ett projekt i Umeå om integration genom friluftsliv och naturupplevelser. Projekt Närnaturguide är ett samarbete mellan SNF, Studieförbundet och SOF. Nora har varit ledare i scoutrörelsen genom många år. Nora har även varit viceordförande för en internationell förening för skogsstudenter, där planering och genomförande av exkursioner/guidningar var en viktig del av verksamheten. www.enetjarnnatur.se

Milly Lundstedt är biolog på Länsstyrelsen i Västernorrland, Kultur- och naturavdelningens naturvårdssektion. Arbetet omfattar tillsyn och skötsel av länets naturreservat och projektledning för NEST Höga Kusten. Milly har guideerfarenhet från svenska fjällvärlden där hon har guidat bland fjäll och flora men även jobbat som på olika eventföretag. Uppdragen har varierat från kajakpaddling och grottkrypning till längre resor som t ex till Island. Via klätterintresset har Milly kommit i kontakt med olika auktorisationssystem. Bl a Klätterförbundets, som används när de utbildar instruktörer. Milly representerar Länsstyrelsen i Västernorrland i projektet. På grund av föräldraledighet ersattes Milly fr om november 2006 av **Erika Larsson** som representant för NEST och Länsstyrelsen i Västernorrland. Erika är utbildad vid Mittuniversitetet och har en magisterexamen i tjänstemarknadsföring för besöksnäring, har jobbat med regional turismutveckling och marknadsföring under tio år, är reseledarutbildad samt har en bred erfarenhet från besöksnäringens olika delar. www.y.lst.se

Johan Nyqvist är ekolog och eko-ingenjör och driver tillsammans med **Bosse Säll** Rutilus ekokonsult AB. Med fokus på miljö, ekologi och eko-turism arbetar de med utbildning och kvalitetshöjning hos naturturismföretag samt blivande turismentreprenörer i bl a Sverige och Finland. De är aktiva i Svenska EkoturismFöreningen, vilka hade även representerar i projektet. Johan och Bosse är granskare och rådgivare för kvalitetsmärkningen Naturens Bästa®, Johan sitter i SEF:s valberedning och har mångårig erfarenhet av servicebranschen t ex inom restaurang- och turismindustrin, som guide på Inlandsbanan, barchef i Storbritannien och Grekland etc. Johan är kontaktperson i Västerbotten för LRF:s turismprojekt *Upplev Landet i Norr* och involverad som naturturismresurs och produktutvecklare i ett flertal projekt. Bosse är ekoingengör med mångårig erfarenhet från turismbranschen främst som guide. Johan fungerar som extern kontaktperson och projektledare i projektet. www.rutilus.se

Bosse Säll är västgöten som för 20 år sedan flydde Göteborgs urusla vintrar och blev jämte **Johan Nyqvist** driver han nu företaget Rutilus ekokonsult AB. Med fokus på miljö, ekologi och ekoturism arbetar Bosse med utbildning och kvalitetshöjning hos naturturismföretag samt blivande turismentreprenörer i Sverige och Finland. Han är aktiv i Svenska Ekoturismföreningen (SEF), vilka han även representerar i projektet Bosse är granskare och rådgivare för kvalitetsmärkningen. Förutom att Bosse är miljövetare med examen från Mittuniversitetet har han lång erfarenhet från turistbranschen, då främst som guide. Bosse har både haft anställning som fiskeguide och drivet eget inom området. Forsränning och hundspann är andra områden som han har jobbat inom. I fyra år har han suttit som ordförande i Krokoms kretsen i Svenska Naturskyddsföreningen. Hjärtefrågor är förutom hållbar utveckling att höja guidesysslan till en yrkesstatus, "Guide är ett yrke precis som plåtslagare och snickare" säger Bosse. www.rutilus.se.

SEF
EKOTURISM
FÖRENINGEN

Lennart Vessberg har i utredningar/projekteringar, genom utbildningar och genomförande arbetat med utvecklingsprojekt inom turismen, framförallt i glesbygd. Han har suttit med som Länsstyrelsernas representant i en arbetsgrupp på SNV för framtagande av en bok om naturstigar. Lennart har även genomfört lokala och länsomfattande utbildningar av naturguider. Han är själv verksam som naturguide, tidigare bl a på Stora Karlsö, men nu framförallt i Ångermanland. Han har på uppdrag av länsstyrelsen i Västernorrland gjort förstudien för certifiering av naturguider som detta projekt utgår ifrån. Lennarts företag Naturinformation arbetar främst med natur- och kulturturism, guideutbildningar, informatörer, entreprenörer inom natur- och kulturbaserad besöksnäring samt naturpedagogik i skolan för lärare/elever från förskola till gymnasiet. Lennart fungerar som sammankallande i projektet. www.naturi.se

Information om projektet NEST/Höga Kusten

Länsstyrelsen i Västernorrlands län är part i ett internationellt projekt NEST; Northern Environment for Sustainable Tourism. Projektet ligger inom ramen för EU:s Norra Periferiprogram Interreg 3b.

NEST är ett samarbetsprojekt med andra regioner i norra Europa och bygger på utbyte av erfarenheter och att pröva nya lösningar och metoder på gemensamma problem. Projektet handlar bl a om hur man på ett hållbart sätt kan använda och utnyttja de skyddade områdena i Höga Kusten och framförallt världsarvet för turistiska ändamål.

Förutom Västernorrland medverkar tre regioner i norra Europa i projektet det är Wester Ross/Skottland, Vatnajökull/Island och Koli Nationalpark/Finland.

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTERNORRLAND

Arbetet i projektet är indelat i 4 temaområden:

- **Nätverk** - utveckla och stärka nätverk som har koppling till Höga Kusten.
- **Affärsmöjligheter** - uppmuntra företagare att se nya möjligheter kopplat till skyddad natur.
- **Ekoturism och kvalitetsmärkning** (under detta tema ligger arbetet med guidecertifiering) - stärka intresset för en hållbar turismnäring samt öka intresset för kvalitetsmärkt turism.
- **Naturskoleverksamhet och geologisk utställning** - utveckla naturskoleverksamhet kopplat till skyddade område samt sprida kunskap om det geologiska arvet.

Totalt omsluter projektet ca 9 miljoner kr varav hälften i Västernorrland. Projektiden sträcker sig från januari 2005 till december 2007.

Projektledare för NEST/Höga Kusten är Milly Lundstedt och hon arbetar på Länsstyrelsen i Västernorrland på Kultur- och Naturavdelningen.

Bilaga 2 Arbetsgruppens externa kontakter

Under projektets gång har olika representanter för myndigheter, organisationer och näringsliv kontaktats för att diskutera aspekter av arbetsgruppens uppgift. Följande kontakter har bokförts av arbetsgruppen:

- **Anders Arnell**, SOF (HG)
- **Anders Eriksson**, (LV)
- **Annica Ideström**, Naturvårdsverket (LV)
- **Britt-Louise Backman Nyman**, Stämningssrum i Norr, Piteå (HG)
- **Curt Matzon**, Tyresta nationalpark (LV)
- **Dan Jonasson** – dåvarande ordförande, Svenska Ekoturismföreningen (JN) (LV)
- **Erik Hellberg** Mångkulturkonsulent och utomhuspedagog på Jamtli i Östersund, STF-guide nyligen godkänd enligt de nya säkerhetskriterierna (BS)
- **Eva Carron**, kulturmiljösektionen, länsstyrelsen i Västernorrlands län (LV)
- **Eva Gunnare**, projektledare samisk turismutveckling, Laponia (LV)
- **Eva Lindberg** – projektledare, Svenska Naturskyddsföreningen (JN)
- **Gunilla Åström J:sson**, SveGuide (LV, HG)
- **Ingrid Inga**, Jokkmokks kommun, kommunens kontaktperson för Laponiafrågor (LV)
- **Isak Isaksson** – projektledare, Svenska Naturskyddsföreningen (JN)
- **Jan A G Lundqvist**, Upplandsstiftelsen (LV)
- **Johan Ahlbom**, Skärgårdsstift (LV)
- **Lalle Bergenholtz** – incomingoperatör, Travel Education & Production (JN)
- **Maria Kjellström**, Sv. Ekoturismföreningen (LV)
- **Mariann Hedman**, SveGuide (LV)
- **Niklas Sundin (Nisu)** egen företagare som Naturguide och Upplevelseguide (BS)
- **Ola Fransson**, tillförordnad guideansvarig samt guide på Vålådalens Naturum. Ola är en av de första utbildade ekoguiderna i Sverige (BS)
- **Ole Kristiansson** Grundare av Åreguiderna och guide sedan 20 år tillbaka (BS)
- **Olle Melander**, dåvarande Turistdelegationen (HG)
- **Pella Larsson**, projektledare Svenska Naturskyddsföreningen (LV)
- **Pelle Andersson** – informationschef, Svenska Turistföreningen (JN)
- **Per Jiborn** – Märkningsansvarig, Naturens Bästa® (JN) (LV)
- **Per Sander**, länsstyrelsen i Västernorrlands län (LV)
- **Per Wallsten**, tidigare SNV (LV)
- **Rickard Engberg**, Furudals bruk. Arbetar med scenframställan i guideollen och är skådespelare. (BS)
- **Staffan Widstrand** – naturfotograf, författare & dåvarande styrelseledamot, Svenska Ekoturismföreningen (JN)
- **Sven G Hultman**, Upplandsstiftelsen (LV)
- **Thomas Bergenfeldt** – styrelseledamot, Äventyrsresor (JN)
- **Ulrika Carlsson**, Ombergs Naturum (LV)

(BS) Bosse Säll, (HG) Hansi Gelter, (JN) Johan Nykvist, (LV) Lennart Vessberg

Projektgruppens medlemmar har också hämtat information vid nationella och internationella konferenser:

- ”Svenska naturreservat och nationalparker – en outnyttjad resurs”, Linköping 14-15 februari (Lennart, Nora, Milly, Bosse)
- NORCE Wildlife Watching Seminar, Hvammstangi, Island 11-13/5 2006 (Hansi)
- ISSRM konferens Global Challenges Local Responses, Vancouver 3-8/6 2006 (Hansi)
- 2nd Australian Wildlife Tourism Conference 13-15/8 2006 Perth, Australien (Hansi)
- Närnaturguidmöte Stockholm 22/9 2006 (Hansi, Milly, Lennart, Nora, Bosse, Johan)

Erfarenheter och omvärldsanalys från dessa konferenser utgjorde ett värdefullt bidrag till arbetsprocessen.

Bilaga 3 Enkät till branschen

Förfrågan beträffande certifiering av naturguider

Arbetsgruppen för nationell certifiering av naturguider arbetar med att höja statusen för begreppet naturguide till en yrkesnivå genom utarbetandet av ett nationellt validerings- och certifieringssystem. Arbetsgruppen utgör ett pilotprojekt inom Interreg IIIb projektet NEST Northern Environment for Sustainable Tourism. Arbetet består av dels framtagning av en grund för ett certifieringssystem för naturguider i Sverige och dels arbete för bildande av en nationell organisation som står som avsändare för certifieringen.

Följande frågor till intressenter är enbart underlag för arbetsgruppens arbete. Materialet kommer att behandlas konfidentiellt inom arbetsgruppen, dina synpunkter kommer inte att spridas till tredje person, och ingen koppling mellan uppgiftslämnare och enskilda svar kommer att redovisas, dvs. svaren redovisas anonymt.

Svarslämnare kommer dock att redovisas i listform utan koppling till svarsalternativen. Om du önskar att vara anonym i redovisningen (ej vara med på listan över tillfrågade) var god kryssa här:

☐

Ditt namn:

Om du representerar en organisation/företag, vilket/vilka:

Dess huvudsakliga verksamhet:

Till verksamma eller tidigare verksamma guider:

- 1) Om du **själv är guide**, guidar du i naturen på: ☐ kommersiell basis
☐ ideell basis
☐ båda

- 2) Vilken bakgrund har du som guide? ☐ Sjävlärd ☐ Utbildad ☐ Certifierad/diplomerad

- 3) Vilken/a inriktning/ar har du som guide (blomguide, fiskeguide, jaktguide, närnaturguide, etc)?
(gå vidare till fråga 8)

Till organisationer/företag inom natur och turism:

- 4) Om du representerar **organisation/företag** inom natur och turism, använder ni naturguider i er verksamhet?

Ja ☐

Nej ☐

- 5) Om ja, vilken typ av naturguider (inriktning, utbildning, certifiering, etc.):

- 6) Vilka är de främsta orsakerna att ni anlitar just denna/dessa guider? ☐ Känner sedan tidigare
☐ Gott renommé
☐ Utbildning
☐ Certifiering/diplomering
☐ Intervju

7) Skulle er verksamhet tjäna på att anlita/anställa certifierade naturguider? Ja ☐ Nej ☐

Varför?

Till samtliga:

8) Behövs en certifiering av naturguider? Ja ☐ Nej ☐

Om ja, varför?/Om nej, varför inte?

9) Vilken "naturkompetens" anser du/ni att man kan kräva av en certifierad naturguide?

10) Vilken "guidekompetens" anser du/ni att man kan kräva av en certifierad naturguide?

11) Behövs det en central organisation för utbildade naturguider? Ja ☐ Nej ☐

12) Om, ja, hur bör den organiseras? Om nej, varför inte?

Tack för ditt bidrag. Ytterligare synpunkter tas tacksamt emot.

Svar till: Hans.Gelter@ltu.se

Bilaga 4: Respondenter

Respondenter som angett sin bakgrund i enkäten:

Namn	Om du representerar en organisation/företag, vilket/vilka	Dess huvudsakliga verksamhet
1) Olle Melander		Skärgård/friluftsliv
2) Göran Wallin	Fritidsförvaltningen, Luleå kommun	koordination, information
3) Charlotta Sanell	Världssarvskontoret i Gammelstads kyrkstad	Affärsutveckling/Jakt- och fisketurism
4) Håkan Landström	Hushållningssällskapet i Norrbotten	Naturbaserad turism, äventyr samt DMC
5) Love Rynbäck	CreActive Adventure AB	Stödja besöksnäringen i Norrbotten
6) Jan-Erik Jaensson	Norrbotten Lappland ek för	Naturinformation, turistisk utveckling
7) Thomas Öberg	Natur i Norr	Paketering och marknadsföring inom turism i Höga Kusten
8) Ingegerd Östberg	Höga Kusten Turistföretagare ek förening	Eko turism i Kenya och Svalbard
9) Klas Wallin	Basecamp Travel	förvaltning av skyddade omr mm
10) Per Sander	Länsstyrelse	Natur- och miljö konsult
11) Anders Granér	Granér Natur & Miljö	Guidning
12) Anders Elmfors	AE Naturtema	Turismforskning
13) Dieter Müller	Umeå universitet	ekolog
14) Peter Lundström	Skellefteå kommun	Upplevelseindustrin
15) Tomas Carlsson	Hällefors kommun	verka för en bättre koppling mellan turismutbildninga på samtliga utbildningsnivåer
16) FRT Föreningen	Rese- och ideell organisation för lärare inom svenska Turismutbildare	arbetslivet inom rese- och turistindustrin och utbildare
17) Eva Kätting	Linköpings Universitet	Undervisning, Utomhuspedagogik
18) Åsa Backevall		
19) Eva Lindberg	Projekt Närnaturguider, samarbete mellan SNF, SOF och Studieförbundet	Utbildning och fortbildning av närnaturguider
20) La Fransson	Naturum Vålådalen	
21) Christian Persson	Ce Kompetens	Utbildningsfrågor
22) B-O Johansson	Guide B-O	Forsrättning/Kanot Slädhundar/Snöskor
23) Sven-G Hultman	Utomhuset HB	Jakt/Fiske – Utbildningar
24) Christer Foghagen	Högskolan i Kalmar	Natur och hälsa, friluftsliv, naturvägledning
25) Margareta Hamberg	Naturum Skuleberget	Utbildning & Forskning
26) Ulrika Karlsson	folkbildning	information om nationalpark och Naturreservat
27) Britta Persson	Service Management, Lunds universitet	
28) Ellen Hultman	Ombergs Naturum	Utbilda service management ekonomer
29) Staffan Widstrand	Ekoturismföreningen	Guidning i naturen samt i Naturums
30) Eva Sandberg	Naturskyddsföreningen i Stockholms län	Utställning
31) Jan Lundqvist	Upplandsstiftelsen	Utveckling av högkvalitativ turism i naturen i och från Sverige
32) Lalle Bergenholtz	Nordic Experience & Holidays AB	Vi arbetar bland mycket annat med en verksamhet med naturguidningar regelbundet i Stockholmsregionen. Se www.utinaturen.nu
33) Gunilla Åström Jansson	Sveriges Guideförbund	Naturvård, friluftsliv i Uppsala län
34) Erika Åberg	Naturskolan i Umeå	Incoming och utveckling av turistdestinationer och produkter
35) Mikael Kivijärvi	Hushållningssällskapet i Norrbotten	intresseförening för guider
36) Per Jiborn	Ekoturismföreningen	Fortbildning av skolpersonal
37) Lars Nyberg	Mittuniversitetet	Produkt och affärsutveckling inom turism
38) Pella Larsson	Projekt Närnaturguider	
39) Ann-Margrethe Iseklint	:SNF Västerbotten	Utbildning
40) Jan Wijkmark Tyréns,	VERNA, TEMA-resor	utbilda guider till tätortsnära natur
41) Tomas Bergefält	Äventyrsresor AB	Natur/ skogsfrågor
42) Stämningsrum i Norr	Natur & Kulturupplevelser	
43) Henrik Waldenström	Strömma Turism & Sjöfart AB	Ekoturistresor i Sverige och utomlands
44) Mats Wåhlin	Skärgårdsstiftelsen	sightseeing till lands och sjöss, samt Turtrafik
45) Dag Eriksen	Tornedalens folkhögskola	Naturvård
46) Håkan Hising	Jämtland Härjedalen Turism	Naturguideutbildningen
47) Dennis Bederoff	Nutek	Reg. turistorganisation med 800 ägare myndighet

Bilaga 5 Sammanställning av enkäten

Av Hansi Gelter/Guide Natura 2006-10-16

Bakgrund

För att få ett arbetsunderlag till diskussioner och förslag på certifieringssystem för naturguider genomförde arbetsgruppen en enkätförfrågan till ett urval av representanter för myndigheter, organisationer, föreningar och aktiva naturguider. Syftet var att få in synpunkter på certifieringsproblematiken och en eventuell organisation för detta. Liksom arbetsgruppens uppdrag så syftade enkäten inte att beröra utbildningsfrågor kring naturguider.

Metod

Enkäten (bilaga 1) bestod av totalt 14 frågor varav 7 bundna med svarsalternativ och 7 öppna frågor. Tre (2 bundna en öppen) vände sig till aktiva guider och 5 (3 bundna 2 öppna) frågor vände sig till organisationer och företag inom natur och turism. Resterande 6 frågor (2 bundna och 4 öppna) vände sig till samtliga.

Enkäten sändes till totalt 127 personer/organisationer/företag. Urvalet är ej avsett att vara representativt för Guidebranschen utan kan betraktas som ett "ändamålsenligt" och "stratifierat urval" i syfte att vara så brett som möjligt och få med olika grupperingar i anknytning till guidning och naturturism.

Enkäten utformades som en webbaserad enkät där utvalda meddelades med ett introducerande e-post om arbetsgruppen och dess syfte och syfte med enkäten och länk till enkäten. Enkäten ifylldes konfidentiellt, dvs svartalternativen kunde inte kopplas till enskild person. Svarande fick även uppgö om de önskade vara anonyma eller godtog att de listades som svarande på enkäten (bilaga 2).

Resultat

Svarsfrekvensen av totalt 127 utskickade förfrågningar svarade 78 enkäten, dvs. 61%. Svarsfrekvensen är godtagbart även om svarsfrekvenser under 70% bör betraktas med viss tvekan (Ejvegård, R. 2003. Vetenskaplig metod, Studentlitteratur), men eftersom detta ej är ett statistiskt representativt urval, så är svarsfrekvensen 61% tillfredsställande. Reliabilitet och validitet kommer ej att diskuteras här.

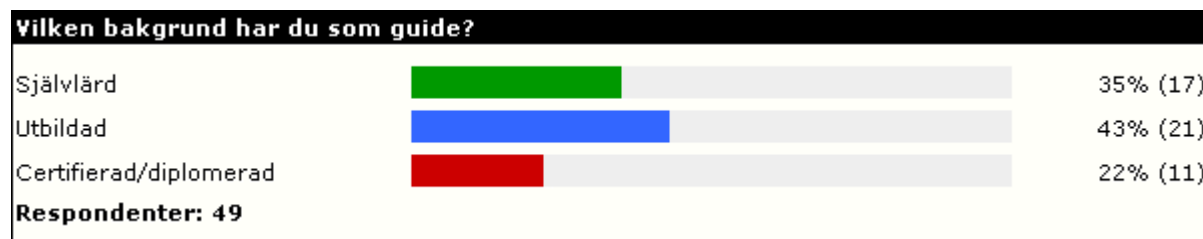
Av totalt 78 svarande önskade 31 (40%) att vara anonyma, och 47 (60%) uppgav namn och verksamhet (bilaga 2). Av dessa var 30 män (64%), 16 kvinnor (34%) och 1 (2%) uppgav enbart organisation.

Frågor till verksamma Guider

Av de 73 som besvarade frågan hur de guidar svarade 24(33%) att de guidade kommersiellt, 6 (8%) enbart ideellt och 19 (26%) både kommersiellt och ideellt. 24 (33%) svarade att de inte guidar.

Detta visar att enkäten täcker ca 1/3 kommersiella guider, 1/3 som guidar ideellt och 1/3 som inte guidar alls.

På frågan om guidens bakgrund svarade 49 där 35% är självlärda, 43% utbildade och 22% certifierade på något sätt.

På frågan vilken inriktning guiden har svarade totalt 46. Av dessa fick vi in 123 olika svar, dvs. varje guide svarade i snitt på 2,7 alternativ, Dessa var:

KATEGORISERADE SVAR

22	Naturguide
17	Närnaturguide
10	Aktivitetsguide
10	Kulturguide
9	Floraguide
7	Fågelguide
6	Jakt-fiskeguide
6	Landskapsguide
5	Reseledare
5	Äventyrsguide
5	Geologiguide
4	Faunaguide
3	Turistguide
2	Naturvård
2	Vildmarksguide
2	Svampguide
2	Skärgårdsguide
2	Nationalparksguide
2	Övrigt
1	Safariguide
1	Upplevelseguide

123

Svaren visar att enkäten nådde en stor bredd vad gäller olika guider. Vidare kan man ur materialet utläsa att bland endast 46 guider hittar vi minst 22 olika guidebegrepp med anknytning till naturturism.

Frågor till verksamma organisationer/företag inom natur och turism

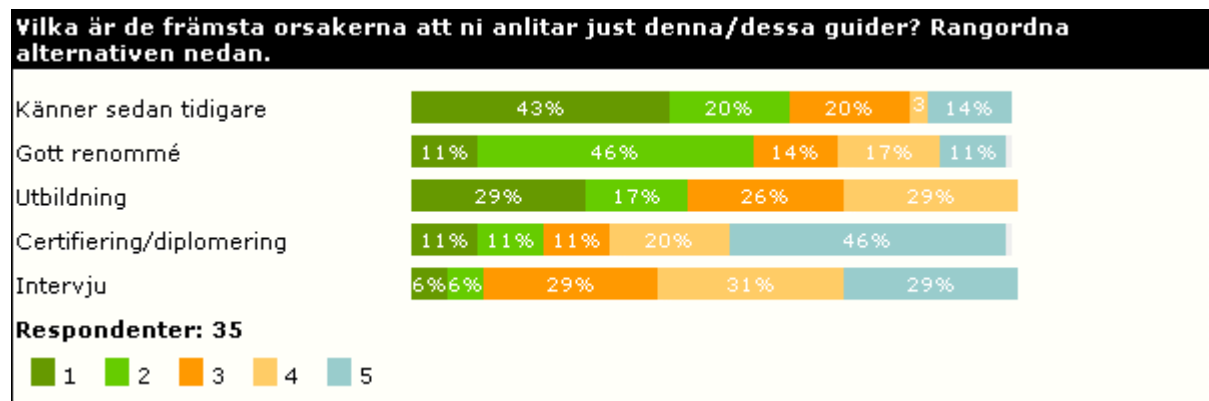
Av 70 svarande som representerade 59 en organisation eller företag och av dessa anlitar 38 (64%) naturguider i verksamheten och 21 (36% använder ej guider).

På frågan vilken typ av guider som organisationen/företaget använder svarade 36. Av dessa använder 72% (21) någon form av utbildad guide, 38% (8) självlärda guider och 24% (7) certifierade guider.

Av 36 svar var 29 svar relevanta för guidekategorisering och kunde kategoriseras till 11 olika "typer" av naturguider enl.

% av 29	Guidetyp
20,7	Självlärd
10,3	Internutbildning
6,9	Guideföretagare
6,9	Ledarutbildning
10,3	Turistutbildning
10,3	Friluftsutbildning
41,4	Guideutbildning
6,9	Cert Närnaturguide
24,1	Certifierad Guide
34,5	Akademisk utbildning
6,9	SveGuide

På frågan om på vilka orsaker att dessa guider anlitas svarade 35 enligt:

Av grafen ser vi att viktigaste orsaken att anställa en guide är att personen i fråga är känd sedan tidigare (43% av förstahandsrankade) och därefter kommer utbildning (29%). God renommé och certifiering/diplomering kommer på samma plats av förstahandsvalen. Totalt sett verkar personlig kännedom ha störst betydelse, följt av god renommé och utbildning. Certifiering verkar ha någon större betydelse än Intervju. Slutsatsen är att bland de tillfrågade verkar certifiering/diplomering ha en mindre central betydelse för anställning än t ex utbildning och renommé.

På frågan om verksamheten skulle tjäna på att anlita/anställa certifierade naturguider svarade totalt 55 respondenter varav 60% (33) svarade ja och 40% (22) svarade nej. Bland ja svaren angav följande orsaker:

48%	16	Kvalitetssäkring
33%	11	Kunskapshöjande
3%	1	Trygghet
6%	2	Höjer status
9%	3	Annat

Bland nej –svaren angavs följande skäl:

56%	10	Annan verksamhet
6%	1	Krävs personlighet
17%	3	Naturguide för snävt
6%	1	Använder experter
6%	1	Efterfrågas ej av kunder
6%	1	Sänker värdet på guider
6%	1	Vi har kunskaperna själva

Gemensamma frågor till samtliga:

På frågan "Behövs certifiering av naturguider" svarade totalt 65 respondenter varav 86% (56) svarade JA och 14% (9) svarade NEJ.

Av JA svaren kunde följande kategorier identifieras:

67%	32	Kvalitetssäkring, kvalitetshöjning
19%	9	<i>Statushöjning</i>
2%	1	Få fler guider
2%	1	Få fler naturintresserade
2%	1	Trovärdighet till branschen
2%	1	Locka turister
6%	3	Övrigt

Av NEJ svaren kunde följande kategorier identifieras:

57%	4	Vet ej
14%	1	Bristande efterfråga
14%	1	Krävs personlig duglighet
14%	1	Olika bakgrund

Av svaren framgår att det är den kvalitetshöjande och statushöjande aspekten som majoriteten (86%) av JA svararna anger som skäl för en certifiering. Bland nej svaren utkristalliserades ingen kvar motivering.

På Frågan vilken "Naturkompetens" som kan krävas av en certifierad naturguide svarade 56 respondenter. Svaren utföll i flera olika kategorier såsom utbildning, guidekunskap, personkompetens och entreprenörskap förutom ren naturkunskap enl:

%	Antal	Utbildning:
30,4	17	Fakta, Kunskap, grundläggande kunskaper
21,4	12	Akademisk examen
8,9	5	lång erfarenhet
1,8	1	Praktik
		Naturkunskap:
26,8	15	Fauna
23,2	13	Flora
21,4	12	Ekologi, humanekologi, systemekologi
14,7	8	Geologi
12,5	7	Naturgeografi, landskapsformer
12,5	7	Platskunskap, Lokalkännedom
12,5	7	Kultur, Kulturgeografi, historia, folktrons väsen
12,5	7	Biologi, Natur
8,9	5	Störning, slitage, Miljövård, Allemansrätten, Regelverk
7,1	4	Artkunskap
5,3	3	Klimat. Väder
3,6	2	Biotopkunskap
		Guidekunskap:
12,5	7	Presentationsteknik, förmedla, pedagogik, Vägledning
7,1	4	Guidekunskap, Guideskola
3,6	2	Kundbemötande
3,6	2	Språkkunskaper
3,6	2	Första hjälpen
1,8	1	Ledarskap
1,8	1	Värdskap
		Personkompetens:
12,5	7	Social kompetens, gruppdynamik
5,3	3	Engagemang, genuint intresse, positiv syn
		Entreprenörskap:
1,8	1	Entreprenörskap
1,8	1	Marknadsföring
1,8	1	f-skattebevis
		Övrigt:
12,5	7	Beror på
5,3	3	Vet ej
3,6	2	Ring mig, se www.naturguide.se
1,8	1	Kvalitet

På frågan vilken guidekunskap som kan krävas av en certifierad naturguide svarade 54 respondenter och även här utföll svaren i fler kategorier såsom utbildning, guidekunskap, personkompetens, entreprenörskap och övrigt enligt:

%	Antal	Utbildning:
14,8	8	Att behärska det man säger sig kunna, Kunnig, Kunskap, ämneskunskap
7,4	4	Guidecertifiering
1,8	1	Kultur
1,8	1	Auskultation
		Guidekunskap:
29,6	16	Pedagogik, förmedla kunskap, presentationsteknik
29,6	16	Gruppsykologi, Leda grupp, grupphantering, Ledarskap
		Röst, hur syns och hörs, bra talare, God berättare, framförandeteknik, Uttrycka sig
25,9	14	skriftligt och verbalt, Informationsteknik
25,9	14	Säkerhet, Sjukvård, Första hjälpen, ta ansvar vid händelse
11,1	6	Teknik, metodik, planera guidning, Organisatorisk förmåga, Planera mat, fika etc
9,2	5	Entusiasmera, Skapa intresse, fånga besökarens intresse, Engagera gruppen
5,6	3	Guideteknik
3,7	2	Områdeskunskap
3,7	2	Hantera folk, "ta folk"
1,8	1	Lagstiftning
1,8	1	Språkkunskaper
		Personkompetens:
	10	Serviceinriktad, respektera gästen, Social kompetens, Intresse av människor
7,4	4	Inlevelse, brinna för det man gör, Engagerad, Entusiasm
5,6	3	Personlig kvalitet, Ödmjuk, Trevligt uppträdande
5,6	3	flexibel, ändra rutt om något händer
1,8	1	Nyfiken
1,8	1	Humor
		Entreprenörskap:
3,7	2	Marknad, förstå marknadens villkor
1,8	1	Ekonomi, redovisning
		Övrigt:
25,9	14	Se förra svaret
1,8	1	Se www.naturguide.se

På frågan om det behövs en central organisation för utbildade naturguider svarade 64 varav 78% (50) JA och 22% (14) NEJ. Av dessa motiverade 56 sina svar av vilka 6 svarade "vet ej" och 2 hänvisade till tidigare svar.

Av resterande kunde följande kategorier bildas:

JA	
15	Staten, Naturvårdsverket,
16	Förening, Ideell organisation
18	Fristående organisation
2	Nätverk
1	Arbetsgivare
NEJ, VET EJ	
16	Nej, ej uppifrån, vet ej

Av svaren framgår att ungefär lika många önskar en ideell förening som en central myndighet som organisation för certifiering.

Bland NEJ svaren angavs följande motiveringar:

Det går inte att organisera guideuppgifterna uppifrån. Unga naturvetare måste ges chansen att jobba och några kommer att vara bra och få fortsatta engagemang andra kommer att få ägna sig åt andra arbetsuppgifter
Huvudbristen ligger nog i efterfrågan på och betalningsviljan för naturguidning. Den organiseras nog inte fram. Kanske en organisation kunde fungera som lobbyorganisation men någon annan nytta ser jag nog inte.

Det finns redan flera org. som kan ta hand om dem.

Vi håller på och organiserar den - www.naturguider.se. Det är bra med nätverksform. Årliga fortbildningar och träffar för att utveckla olika teman. Hemsida som håller ihop folket. Kunna lämna rapporter om sina guidningar, mest för att fortsätta reflektera över vad som gick bra och mindre bra i egen guidning. Regionala guideprojekt är där själva verksamheten och guideförmedlingen bör ske.

Denna förening skulle bli för spretig för att innehålla alla typer av naturguider.

Nej! Bygg inte upp en organisation för detta. Kompetens finns i landet lägg ut detta på lokala kvalitetssäkrade aktörer.

Är osäker om den behövs, men som jag ser det skulle man som organiserad få en tillhörighet och en kanal för marknadsföring, information, försäljning av tjänster och produkter och ett nätverk som kan inspirera. Höja statusen på guiden och guidens roll i ett turistiskt och pedagogiskt syfte.

Bland JA svaren för en central myndighet/organisation angavs följande motiveringar:

Styrdokumentet kan hanteras centralt men när det kommer till certifiering skall aktuella geografiska förutsättningar samt guideområde tas i beaktning. Med andra ord skall det finnas noder i varje län.

Någon form av central certifieringsorganisation som har tydliga regler för vad det är för något som ingår i certifieringen.

Någon måste ju utforma utbildning och certifiering. En statlig variant vore ju bra.

Viktigt även här att kvaliteten håller en viss lägsta nivå och då bör en central organisation ombesörja kvalitetsgranskningen.

Det kan jag inte riktigt se, men tror att det bör vara en organisation delegerad från t ex naturvårdsverket eller motsvarande för att ge legitimitet och sammanhållning. Det är lätt att det kommer att florerat olika diplomerings- /certifieringssystem som skapar förvirring om vad olika organisationer står för.

Se försrättning. En statlig myndighet eller verk.

Statligt överhuvud, turismministerium

Utbildningar kan ske på många olika håll och olika sätt. Certifieringen bör ske av en central organisation men inte innehålla någon utbildning. Så att den blir långsiktig. Gärna via naturvårdsverket och nya centret. Framförallt bör den samordna och erbjuda vidareutbildningar för medlemmarna.

Certifieringen bör vara på central nivå för att skapa ett enhetligt begrepp och hålla statusen på en hög nivå.

Tror på det som håller på att växa fram från centralt håll. Viktigt med stöd, både ekonomiskt och kunskapsmässigt till de mindre organisationerna ute i landet. Sedan hoppas jag naturguideprojektet kan kopplas till regeringens jordbruksprogram 2007-2013. Speciellt för oss i Västerbotten behöver vi hitta meningsfulla aktiviteter och ta vara på de förutsättningar som finns i turismnäringen för att få folk att stanna kvar och kunna leva i inlandet.

Kan tänka mig att stöd och riktlinjer utarbetas centralt för landet, men att certifiering och att åtminstone delar av utbildning sker regionalt eftersom förutsättningarna är så olika i vårt avlånga land.

Bland JA svaren för en ideell förening angavs följande motiveringar:

Jag tror att Naturens Bästa - ekoturismföreningen utgör en bra mall för detta. Ställer höga och tydliga krav på entreprenören. Utveckla detta att gälla entreprenörerna, inte bara produkten.

Det finns en guideorg. redan och där kan väl alla guider samsas.

Förening.

Ja, det behövs. En ideell organisation, gärna med ett startstöd från ett antal parter: ideella föreningar (SNF, UOF m fl) och statliga (SNV, flera?). Föreningen bör dock ha ett bredare syfte än enbart guidning - den skall samla ALLA som jobbar med naturvägledning, och främja hela spektrumet av metoder!

Det finns så många olika föreningar. Guider generellt bör kunna sorteras in i SveGuide

Kanske inom den guideorganisation som redan finns.

Vet ej. Ekoturismföreningen kan vara en tanke, men där (Naturens Bästa) är kanske alltför löst hållet ännu, med enskilda som gör sig en egen PR och inkomst på att det blir fler certifierade. Det ger ju tveklöst mer auktoritet och trovärdighet om den ligger t ex under någonting etablerat, icke-länsbundet, med kunnighet inom området turism och hållbarhetsfrågor – såsom Etour?

En intresseförening. De är också hjärtligt välkomna i Ekoturismföreningen. Kanske som en egen sektion?

Som en förening. Jag tror det är bra att ge guiderna stöttning och en instans att vända sig till med frågor etc.

Via SNV och länsstyrelserna.

Det bör gärna vara en central branschorganisation eller intresseorganisation som organiserar detta. Ett möjligt organ skulle kunna vara Svenska Ekoturismföreningen (SEF), alternativt SveGuide, givetvis i samarbete med de skolor som utbildar naturguider.

Bland övriga JA svaren som kategoriserades till en organisation fanns följande motiveringar:

Inom någon slags fristående organisation

ett nätverk vore bra, men det finns så många organisationer redan. I såfall bör det ingå i någon befintlig org.

Den bör ingå/eller ha kontakt med en bredare gruppering som har med "interpretation" att göra både natur, historia osv viktigt att den representeras av såväl arbetslivet som utbildningsanordnare. Vem är tänkt att finansiera utbildningen? Är det eleven eller är det via skattepengar? I så fall bör även lämpliga representanter från utbildningssystemet finnas med så att den uppfyller samhällets krav på utbildningsnivå. Detta senare har med kompatibilitet i utbildningssystemet att göra och är ett problem för dagens svenska utbildningssystem.

Ett yrkesråd och en ny yrkeskår bör utvecklas. Dock ej av friluftsförbundet eller någon annan ideell organisation.

Av organisation med rikstäckning, som fastställer krav

Det bör finnas gemensamma kriterier för vad en naturguide skall kunna förmedla. Någon/några skall kunna garantera att de som kallar sig naturguider har de kunskaper som satts upp som mål.

Ordnande av en certifieringlista som enkelt går att nå på webben Organisationen skulle kunna anslutas till naturvårdsverket eller naturskyddsföreningen

Den bör organiseras så att den är oberoende av andra organisationer och företag men har en förankring hos de som är aktörer idag och i framtiden. Organisationen bör redan i uppstarten begränsas så att den inte blir för stor och "tung". Liten och smidig med stora öron passar mig bra.

En branschorganisation med certifieringsansvar.

I samlande organisation

Borde kunna rymmas inom annan organisation elt. att man helt enkel bara skapar ett nätverk so i och för sig skulle kunna kallas "organisation". ingen tung administration dock.

4Naturguide är ett brett arbetsområde och många kommer att arbeta endast enstaka dagar. Det är arbetsgivarna/arrangörerna som bör skapa någon form av samarbete. Så att kunderna kan få olika arrangemang ,men kanske behålla samma guide under sin vistelse.

Fjällsäkerhetsrådet kan vara en väg.

Ska man ha certifiering av naturguider så måste det finnas en organisation som ser till att utveckla utbildningarna så att de följer "omgivningens" krav, även se till att det är samma krav på utbildningarna i Malmö som i Kiruna

ooojojoj, titta på andra liknande org och lös problemet.

Jag tror att just kvalitets- och säkerhetsfrågor väl kan adresseras genom en egen organisation. Hur organisationen bör se ut bör nog de tilltänkta medlemmarna svara på.

Decentralisera så mycket som möjligt. Kan bli för "fyrkantigt". "tungrovt", "trögt". Skall anpassas efter det som "marknaden" efterfrågar - snabbt och effektivt.

Bland VET EJ angavs följande motiveringar:

Se tidigare svar. Det är viktigt att vi på nationell nivå kan stötta varandra i arbetet. Det kan också innebära fördelar i marknadsföring och utbyte av tjänster. Vi kan nyttja varandras kompetenser på ett bättre sätt.

Vet inte riktigt men man bör kunna vända sig till ett ställe inte flera olika för att få tag på någon

Svår fråga att svara snabbt på, måste få återkomma med ett svar

Bilaga 6: Lexikal analys av certifieringsbegrepp:

Källa: Nationalencyklopedin: (www.ne.se)

ackreditering

(av fr. *accréditer* 'rekommendera', av lat. *accre'do* 'vara böjd att tro') bemyndigande, utfärdande av fullmakt. Inom diplomatin innebär ackreditering att ett sändebud (ambassadör eller envoyé) befullmäktigas hos ett annat lands statschef eller regering. Sändebudet erhåller ett kreditivbrev att överlämnas till mottagande lands statschef. Före ackreditering skall godkännande av sändebudet, agremang, sökas i det mottagande landet.

Teknisk ackreditering, i tekniska sammanhang förfarande då ett behörigt opartiskt organ, ackrediteringsorgan, formellt bekräftar att en organisation eller ett företag besitter erforderlig kompetens för en specificerad, teknisk uppgift. I Sverige är SWEDAC det centrala ackrediteringsorganet, som utför ackreditering av svenska certifieringsorgan, provningslaboratorier och besiktningsorgan. Ackreditering föregås av en bedömning av organets förmåga att genomföra specificerade provningar, kalibreringar, mätningar, certifieringar och kontroller.

auktorisera

(auktorisande, auktorisering; auktorisation)

• ge fullmakt eller godkännande åt person el. förfarande {[bemyndiga](#), [berättiga](#)}: *åtgärden har auktoriserats på högre ort; en auktoriserad översättning* BET.NYANS: spec. i titlar (i perf. part.) legitimerad: *akuktoriserad revisor* Exempel: STF auktoriserar gästhamnar och vandrarhem, IMF auktoriserar förbundsläkare som har gått igenom utbildning enligt fastställd plan.

certifiering

(av medeltidslatin *certi'fico* 'bekräfta'), åtgärd genom tredje part - vanligtvis certifieringsorgan - som visar att tillräcklig tilltro har erhållits att en produkt, process eller tjänst är i överensstämmelse med standard eller annat regelgivande dokument. Certifiering skall genomföras i enlighet med ett certifieringssystem med bestämda regler och ledning för verksamheten. Det centrala organet som förvaltar och administrerar ett certifieringssystem kan decentralisera arbetet med rätten att utföra certifiering av överensstämmelse. Ett certifieringsorgan kan således driva egen provnings- och kontrollverksamhet eller låta denna verksamhet utföras av andra organ.

certifikat (medeltidslatin *certifica'tum*, av *certi'fico* 'försäkra', 'intyga', 'bekräfta'), skriftligt intyg, ofta utfärdat av myndighet, som medger att innehavaren bedriver viss verksamhet, t.ex. flygning. Certifikat kan även vara rättshandling, t.ex. äktenskapscertifikat för giftermål att förete inför utländsk myndighet. Utlåtande om föremål, t.ex. äkthet, kan likaså kallas certifikat.

Skriftligt intyg om viss uppnådd ställning eller kompetens spec. sådan som ger rätt att utöva viss verksamhet: flygcertifikat; äktenskapscertifikat HIST.: sedan 1756; bildn. till medeltidslatin *certificare* 'göra säker', till lat. *certus* 'säker'. Inom hundsport är certifikat, förkortat cert, en kvalitetsutmärkelse som kan tilldelas hund på officiella utställningar eller prov i Sverige, dvs. utställningar eller prov arrangerade av Svenska Kennelklubben eller dess länskennelklubbar samt av associerade specialklubbar. Certifikat ingår som merit för erhållande av championat. handling som verifierar (ngt) {[intyg](#), [kvitto](#), [verifikation](#)}

www.iso.org

www.certification.nu/

diplomera (diplomerande, diplomerings)

(grekiska *di'plama*, eg. 'något dubbelt sammanvikt'), intyg, ofta dekorativt utformat, om en genomgången utbildning, en värdighet eller en belöning.

1: Intyg som utgör bevis på viss genomgången utbildning eller viss värdighet ofta med ngt slags dekorativ utformning och med karaktär av informellare belöning: hedersdiplom; magisterdiplom; alla kursdeltagare får ~; han fick förbundets förtjänsttecken och ~ Ge diplom: hon skrev in sig på målarskolan och ~des tre år senare; ~d landskapsarkitekt Diplom. I finlandssvenska som förled i flera yrkesbeteckningar: diplomekonom; diplomingenjör.

2 offentlig handling särsk. om vissa medeltida dokument, t.ex. överlåtelsehandlingar ([urkund](#)). HIST.: sedan 1758; av fra. *diplôme* med samma bet.; via lat. av grek. *diplama* 'brev', eg. 'ngt dubbelt sammanvikt', till *diploos* 'dubbel'

Diplomerad - examensbenämning (Handelshögskolan, Grafiska Institutet etc.)

legitimera (legitimerande, legitimering; legitimation) Erkänna som laglig: *den nye tronföljaren legitimerades*

a) spec. ge (utomäktenskapligt barn) samma rättsliga ställning som ett inomäktenskapligt barn [åld.]: *med sina mätresser hade kungen flera barn, som han dock inte legitimerade*

b) allmännare förklara behörig (att utöva viss verksamhet) [mest perf. part.]: *diplomerad läkare*

c) överfört till det moraliska planet utgöra godtagbar motivering för: *terrorn kan aldrig legitimeras av det ädla syftet*

HIST.: sedan 1560 (om utomäktenskapligt barn); av medeltidslat. legitimare med samma bet.; till [legitim](#)

Ex. legitimerad sjuksköterska

legitim (latin *legi'timus* 'laglig', 'lagenlig', 'rättmätig', 'behörig' av *lex*, genitiv *le'gis*, 'lag'), ord som används dels i betydelsen erkänt "laglig" eller "lagenlig", t.ex. legitim tronarvinge. Särskilt i äldre språkbruk kan det även betyda "född inom äktenskapet". I allmänt språkbruk har legitim ofta en mindre precis mening, t.ex. i uttryck som "ett legitimt krav".

legitimation (medeltidslatin *legitima'tio*, av *legi'timo* 'förklara för laglig'), i lag föreskrivet tillstånd att utöva visst yrke inom hälso- och sjukvård. Legitimation utfärdas av Socialstyrelsen och fordrar att man genomgått godkänd utbildning. F.n. (2002) är legitimationsyrkena apotekare, arbetsterapeut, barnmorska, kiropraktor, logoped, läkare, naprapat, optiker, psykolog, psykoterapeut, receptarie, röntgensköterska, sjukgymnast, sjukhusfysiker, sjuksköterska, tandhygienist och tandläkare. Med undantag av kiropraktor, naprapat och optiker är de angivna titlarna skyddade yrkestitlar, vilket innebär att de får användas endast av den som har legitimation eller genomgår föreskriven praktisk tjänstgöring. Dessutom är följande yrkestitlar skyddade: audionom, biomedicinsk analytiker, dietist och ortopedingenjör.

Legitimation innebär ett samhälleligt förtroende; den enskilde skall kunna lita på att den legitimerade har såväl ett kvalificerat yrkeskunnande grundat på vetenskap och beprövad erfarenhet som ett gott omdöme och förmåga att fatta etiskt grundade beslut.

Då det kan konstateras eller befaras att en legitimerad yrkesutövare inte längre har den för legitimation erforderliga kunskapsnivån kan yrkesutövaren delegitimeras; beslutet fattas av Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd.

Legitimationen är som regel odelbar och ger en generell behörighet att utöva ett visst yrke. Några undantag finns dock; en läkare kan t.ex. bli av med rätten att förskriva narkotika.

legitimation

1 dokument som bevisar att man är den person man uppger sig vara {SYN. [ID-kort](#), [identitetskort](#)}:

legitimationshandling; fotolegitimation; *legitimation krävs vanligen på banken; körkortet gäller som legitimation*

det att bevisa sin identitet HIST.: sedan 1842; till [legitim](#)

2 behörighet att utöva viss verksamhet av ansvarsfullt slag: *få legitimation som läkare*

examinera (examinerande, examinering; examination)

Underkasta examination: *det är vanligen professorn som examinerar doktoranderna*

a) allmänna undersöka: *hon examinerade noggrant sitt ansikte i spegeln*

b) spec. (undersöka och) artbestämma: *examinera växter*

HIST.: sedan yngre fornsvensk tid; fornsvenska examinera 'förhöra; rannsaka'; av lat. *examinare* 'undersöka'; jfr [examen](#)

examen (examina)

Avslutning av en utbildning varvid ibl. viss grad, titel e.d. uppnås; ofta föregången av prov och åtföljd av festligheter: examensarbete; examensdag; examensprov; studentexamen; *få en ny klänning till examen*

om den erhållna kompetensen: apotekarexamen; grundexamen; filosofie doktorsexamen; *ta examen i germanska språk; han har sin examen att falla tillbaka på*

HIST.: sedan 1612; av latatin *examen* 'vägning;

utexaminera (utexaminerande, utexaminering)

Formellt godkänna (studerande) såsom färdig med utbildningen vanl. bekräftat med dokument e.d.: *100 civilingenjörer utexaminerades från Teknis*

godkänd (godkänt)

Som bedöms uppfylla fastställda krav för att få anv. el. räknas till en viss kategori e.d.: *medicinskt godkända preparat; bilen är inte godkänd i Sverige; hoppet blev inte godkänt på grund av hårfint övertramp*

Spec. pedagog. om betyg som innebär att ngn inhämtat tillfredsställande kunskaper inom ett ämne [numera mest på högskolenivå]: *hon har fått godkänt på tentan; med utmärkt beröm godkänt*

HIST.: sedan 1901

licensiera (äv. licensera) (licens(i)erande, licens(i)ering)

Bevilja licens åt el. för

licentiera [-sen(t)sie'ra] (licentierande, licentiering)

Bedriva studier för licentiatexamen

HIST.: sedan 1920;

licentiat [lisen(t)sia't]

(titel för) person som tagit en högre akademisk examen som utgör ett steg på vägen till doktorsexamen; en tid mer el. mindre avskaffad men nu återinförd {[doktor 1](#), [doktorand](#)}; licentiatavhandling; *licentiatexamen*; *filosofie licentiat*; *medicine licentiat*

HIST.: sedan 1527; av medeltidslat. licentiatus, till licentiare 'meddela tillåtelse (att föreläsa vid universitetet)'; till [licens](#)

licens

Särskilt tillstånd till viss verksamhet som normalt inte (utan vidare) är tillåten; utfärdat av myndighet e.d.: *licensavgift*; *licenstvång*; *importlicens*; *jaktlicens*; *äktenskapslicens*; *man måste ha licens för att fiska i sjön*; *Fiat tillverkas på licens i Polen*

a) spec. (avgift för) rätt att ha och använda radio- eller TV-mottagare: *radiolicens*; *betala licensen*

b) om dokument som styrker sådant tillstånd

HIST.: sedan 1813; via franska av latin *licentia* 'frihet; tillåtelse'

Exempel: licensierade fotbollsspelare, tävlande, TV-mottagare, läkare, jägare, tidningar (i censurerade länder), varumärke licensieras,

Synonymanalys

Svensk synonymordbok. www.synonymer.se (inom parentes Microsoft Word Synonymordbok)

Auktoriserad = legitimerad, bemyndigad, berättigad, sanktionerad, befullmäktigad; godkänd (*legitimerad, stadfäst, bemyndigad, godkänd, berättigad, sanktionerad, befullmäktigad*)

Ackrediterad = 0 (*befullmäktigad*)

Licensierad = 0

Certifierad = 0

Legitimerad = 0 (*Befordrad, kompetent, bemyndigad, berättigad, sanktionerad, befullmäktad, godkänd*)

Diplomerad = 0

Examinerad = 0 (*prövad, undersökt, förhörd, tenterad*)

Godkänd = 0 (*accepterad, auktoriserad, legitimerad, godtagen, tillåten, gillad, bifallen, approberad*)

Bilaga 7 Näringens behov enl Turistdelegationen 2005

Ur: Turistdelegationen 2005. Guideutbildningar i Sverige 2004. Lokal-, natur- och kulturguider. Mars 2005.

Undersökningsresultat - näringens behov

TURISTORGANISATIONERNA

Stockholm Visitors Board

Guiderna certifieras av SVB men utbildas av Företagspoolen, som även rekryterar elever och marknadsför utbildningen. Utbildningen startar vartannat år, omfattar 140 timmar och bekostas av eleven (ca 15 000 kr). SVB undersöker via enkät till bl. a. resebyråer och incomingföretag vilka språkbehov som kan förutses. Utbildningen är krävande även om man bara har undervisning någon kväll i veckan samt regelbundna studiebesök. Det är mycket man behöver läsa in på egen hand för att få tillräcklig bredd.

En bra guide har:

- Breda kunskaper (historia, aktuellt samhällsliv, Stockholmskunskap)
- Språkkunskaper (stäms av med näringen)
- Vilja och förmåga att förmedla kunskaper (medfödd skådespelartalang)

Man ställer inga formella krav på förkunskaper, ålder, utseende eller kön. Efter skriftlig ansökan intervjuas man. Då avgörs även om man har förmåga att stå inför en grupp. Förutom faktakunskaper utbildas man i guiderollen (presentationsteknik, mikrofonteknik, timing, att guida i buss, hur man lägger upp ett program, övergångar i berättelsen mm). I utbildningen ingår även ”starta eget”, marknadsföring och nätverksbyggande. Avslutningsprovet är en bussguidning inför näringen. Kunskaperna, presentationstekniken och timingen ska hänga ihop.

Göteborg & Co

Guiderna certifieras av Göteborg & Co men utbildningen utförs av Vuxenskolan. Kursen genomförs under 160 timmar på kvällstid, kostar ca 10.000 SEK och bekostas av eleven. Under kursen gör man sitt eget examensarbete som guidas upp i buss och då även språkkunskaperna testas. Man har inga formella förkunskapskrav utöver goda (gärna udda) språkkunskaper, men många är akademiker. I utbildningen ingår ”starta eget företag” och F-skatteselektion.

Förutom det som kursen ger krävs följande av en god guide:

- Snabbt kunna läsa av en grupp
- Mikrofonteknik
- Aktuella språkkunskaper
- Personlig utstrålning
- Framställningsteknik

Malmö turistbyrå

Olika företag och kryssningsfartyg vänder sig till turistbyrån för att få guider till sina utflykter, som i sin tur bokar hos Skånes Guideförbund. Det är även Skånes Guideförbund som sköter auktorisationen av lokalguiderna. Det man efterfrågar är erfarna guider med språkkunskaper, Malmökunskap, kunskap i samhälle, arkitektur mm.

Fritidsresor

Fritidsresor har analyserat landets reguljära turismutbildningar för att undersöka vilka det är lämpligt att rekrytera reseledare ifrån. Man rekryterar ofta elever ifrån utbildningar på komvux-/KY-/folkhögskolenivå.

Fritidsresors krav på utbildningarna:

- Att guidning ingår i utbildningen
- Att engelska + helst ett ytterligare språk ingår i utbildningen
- Att eleverna antas efter antagningsintervju
- Att utlandspraktik kan erbjudas
- Fritidsresors krav på personen/eleven:
- Minimialder 21 år
- Körkort
- Engelska flytande samt ytterligare ett språk (gärna nordiska)

- Minst ett års sammanhängande arbetslivserfarenhet
- Erfarenhet från ett serviceyrke
- Gärna erfarenhet från branschen eller tidigare turismutbildning

Idag samarbetar Fritidsresor med följande utbildningssamordnare i sin rekrytering av reseledare:

- Löftadalens Folkhögskola
- Grimslövs Folkhögskola
- Högalid Folkhögskola
- Uddevalla komvux (som nu ombildas till KY)
- Örnsköldsviks komvux (KY)

I genomsnitt per år anställer Fritidsresor ca 15% av ovanstående utbildningars elever. Vilket motsvarar ca 15% av företagets svenska reseledaranställningar per år. Förutom servicereseledare anställs även aktivitetsledare, barnledare och underhållare. De två sistnämnda kategorierna rekryteras till viss del från pedagogiska och estetiska utbildningar. Man skulle gärna vilja rekrytera fler, men det skulle förutsätta att skolorna anpassar sin elevrekrytering till företagets krav på personliga egenskaper. På vissa resmål anlitar man svensktalande lokalt utbildade guider till utflyktsverksamheten. När det gäller guider till Temaresor använder man sig av frilansande natur- eller kulturvetare från sina respektive specialområden. Samtliga guider och reseledare genomgår Fritidsresors egna interna företagsutbildningar för att kunna leva upp till företagets servicekultur och vara väl insatt i driftsrutiner och beredskapsplaner.

Fritidsresor sitter i ledningsgruppen för den nya KY-utbildningen i Uddevalla och hoppas därmed få möjlighet att kunna anpassa utbildningen till företagets behov av utbildad personal. Fritidsresor ingår också i TRACs ledningsgrupp, vilket innebär att försäljningsavdelningen både deltar i resesäljarutbildningarna och kan vid behov rekrytera personal från TRAC utbildningarna i Sverige.

STF

Inom STF använder man begreppet färdledare istället för naturguide. En färdledare kan antingen vara säsongsanställd (som kurs- eller färdledare på anläggningar) eller freelansa för enstaka turer. I båda fallen krävs normalt STFs färdledarutbildning (varje platschef på anläggningarna avgör vilken kompetens som krävs därutöver). Den freelansande färdledaren är ideellt arbetande mot kost, logi, resa, traktamente och ett litet arvode. För att bli antagen till färdledareutbildningen ska man ha dokumenterad erfarenhet av att klara sig själv i naturen. Man söker människor med stort friluftskunnande och starkt intresse för människor. Två kurser per år arrangeras med 10-18 deltagare per gång i åldern 25-60 år. Cirka 1/3-del av kursdeltagarna gör sedan egna aspirantturer. STF genomför sin färdledarutbildning i samarbete med Birka Folkhögskola. Utbildningen genomförs som en långtur under 9 dygn. Varje kursdeltagare får axla ledarrollen under en dag då både väntade och oväntade saker inträffar. På kvällen diskuterar man dagens upplevelser, ledarskapet och deltagarnas erfarenheter. Utbildningen har en del beröringspunkter med Försvarets UGL-utbildning (Utveckling

Grupp Ledare) och syftar till att ge medvetenhet om att leda människor:

- Ödmjukhet gentemot gruppdeltagarna
- Förmåga att lyssna
- Förmåga att bedöma en grupp och en situation
- Situationsanpassning av ledarskapet
- Fjällsäkerhet
- STFs verksamhet, mål och riktlinjer och vad det innebär att representera organisationen

Efter fullgjord färdledarutbildning kan de som bedöms lämpliga medfölja ordinarie turer som aspiranter. Färdledaren är då också deras handledare. Efter framgångsrikt genomförda aspirantturer blir aspiranten godkänd som STF-färdledare och får inledningsvis enklare färdledaruppdrag. Uppdragen ökar i svårighetsgrad i takt med ökad erfarenhet.

En platschef på en STF fjällanläggning berättar att man får 100-150 ansökningar per år om uppdrag som naturguide utan att behöva annonsera. Praktikanter tar man från Malungs Folkhögskola (man nämner även Storumans, Birka, Hålland, Malmfälten och Årjängs Folkhögskola). De personliga egenskaperna är A och O hos en naturguide. Man upplever det som en överetablering av utbildningar. Det är svårt att se marknaden. Den svenska fjällvandrarerna tar inte med sig stora plånboken. Man kan ana en konflikt i att naturguide är ett machoyrke, medan fjällanläggningens gäster oftast är kvinnor som vill veta mer om växter och lokal kultur. Anläggningarna fungerar mer som motorer för små guideföretag än som arbetsgivare med fasta anställningar. Att leda en dagstur kräver social kompetens och ett genuint intresse av människor samt att man är en god pedagog. Temaveckorna kräver också tekniska färdigheter i t ex telemarkskidåkning, foto eller något annat område speciellt för det aktuella temat.

Vasamuseet

Museet rekryterar framför allt guider till den internationella turismen. Guidning sker f n på 12 olika språk. Inför varje kursstart intervjuar man och språktestar ca 50 personer.

De krav man ställer är:

- Språkkunskap (minst tre olika, helst fyra eller fler)
- Erfarenhet av att guida
- Historisk kunskap
- Maritim kunskap
- Personlighet (läggning och framtoning som passar inför en grupp)

Medelåldern på de som antas är knappt 25 år, men den höjs snarare än sänks. En guide måste utstråla självsäkerhet och kunskap. Vasamuseet genomför en egen utbildning som omfattar ca 50 timmar. Utbildningen är gratis. Förutom basutställningarna ger man praktisk guidekunskap:

- Röstträning
- Talpedagogik
- Framträdande
- Talteknik
- Praktisk handledning i att utarbeta den egna visningen

Utbildningen avslutas med skriftligt prov (faktakunskap) samt provguidning. Guiderna är timanställda. När man arbetat 200 timmar får man 1.000 kr i utbildningsbidrag. De allra flesta guiderna är studenter och ca 80% är kvinnor.

Naturens Bästa®

Naturens Bästa® är en kvalitetsmärkning av turistiska arrangemang som ska uppfylla sex baskrav för ekoturism (se www.naturensbasta.se). Just det sjätte kriteriet omfattar kvalitet och säkerhet. På vissa arrangemang ställs dessutom specialkrav t ex jaktarrangemang vars krav Jägarförbundet varit med om att ta fram liksom försränningskriterierna, som bygger på bland annat Sjöfartsverkets regler. Naturens Bästa® upplever inte att det råder någon brist på naturguideutbildningar varken på gymnasie- eller folkhögskolenivå, men man saknar en komplett bild av utbudet. Någon certifierande utbildning som naturguide finns inte. Exempel på bra utbildningar uppges vara de i Forshaga, Älvdalen och Leksand.

En naturguide bör ha följande kompetens:

- Lokal miljö, bred kunskap om natur och kultur
- Service och värdskap gruppdynamik
- Dimensionering av en grupp
- Logistik och att kunna lägga upp en intressant tur
- Specialintresse: Kajak, jakt, fiske, fågelskådning etc med insikt om att turisterna själva kan mycket
- Guidekunskap, språk och kommunikation, kunna levandegöra sin berättelse och inte vara hemmablind
- Säkerhet. Vad som krävs för respektive specialintresse, att kunna läsa av vad deltagarna orkar med samt att kunna laga och transportera mat i naturen.

Någon form av certifiering av naturguider kan vara önskvärd, inte minst för att kunna komma tillrätta med svartjobbare eller höja statusen på yrket och därmed öka möjligheterna att ta betalt. I nuläget kan dock inte Naturens Bästa® åta sig uppdraget att auktorisera naturguider. Naturens Bästa® kan granska och eventuellt certifiera guideföretag som anmäler arrangemang, det är så systemet fungerar.

Äventyrsresor AB

Verksamheten är global och bedrivs till ca 80 % utomlands där man anlitar lokala guider och svenska färdledare.

För den svenska verksamheten utgörs kunderna framförallt av företag, men man arrangerar även kajakturer för privatesenärer. Dessa arrangemang är märkta av Naturens Bästa® och uppfyller deras säkerhetskrav. Det man efterfrågar hos sina färdledare är ett gott ledarskap och fackkunskap. Ledarskapsutbildning, militära meriter eller erfarenhet som färdledare eller guide är meriterande. Ett arbete som naturguide eller färdledare har man bara några år på heltid, men kan vara ett första steg in i turistnäringen. Äventyrsresor vill utvidga guidebegreppet att även omfatta förståelse för hur försäljning på plats kan påverkas av service. Den svenska utbildningsfloran inom naturguideområdet upplever man mer som störande än hjälpande. Elever från utbildningarna i Kiruna/Malmfälten och Hemavan uppges man ha goda erfarenheter av.

En naturguideutbildning bör ske i två steg:

1. Grundläggande service och ledarskap inkl att föra fram ett budskap tydligt samt
2. Guideteknik (pedagogik, talteknik och framträdande).

En bra guide förstår dessutom kulturella skillnader mellan turister från olika länder.

En utbildning föreslås bygga på följande moment:

- Gästhantering, service och värdskap, koppling mellan service och försäljning, gruppdynamik, gruppindelning, pedagogik, talteknik
- Grundläggande säkerhet första hjälpen, hjärt/lungräddning, kamraträddning m m
- Fackpaket specialistkunskap samt säkerhet kopplad till aktiviteten

Ett certifieringssystem för svenska naturguider vore önskvärd. Man bör studera de krav som olika internationella förbund ställer t ex Frankrike, Österrike eller Schweiz så att utbildningen ger en internationellt gångbar examen. Utbildningen bör vara eftergymnasial och ge meriter till fortsatt utbildning. Utbildningen borde certifieras av ett branschråd som består av såväl näringen som utbildningssektorn. Initialt bör man utveckla gemensamma utbildningsmoduler för steg 1 och 2.

Äventyrsresor ansvarsförsäkrar sina färdledare, guiden/färdledaren har sin egen reseförsäkring och deltagarna måste ha en gällande försäkring, som kan köpas i anslutning till resan.

Referenser

Anna Sonesson, Naturvetareförbundet
Kristin Fredrick, Stockholm Visitors Board
Eva Holst, Företagspoolen AB
Kajsa Rylander, Malmö Turistbyrå
Sara Classon, SveGuide
Wivan Mellberg, Göteborgs Guide Club, SveGuide
Agneta Skoglund, Skånes Guideförbund
Margareta Björklund, Vuxenskolan Göteborg
Johan Wallander, Zoologiska institutionen, Göteborgs Universitet
Peter Söneby, STF
Putte Eby, Abisko Fjällstation
Gösta Westin, Äventyrsresor AB
Anders Szczepanski, Linköpings Universitet
Ewa Bergdahl, Riksantikvarieämbetet
Gunn Claesson, Örebro Universitet

Referenser

- ¹ Aronson M 2003. Lika Olika. Varberg: Argument
- ² NUTEK 2006. Fakta om svensk turism. Mars 2006.
- ³ Turistdelegationen 2005. Guideutbildningar i Sverige 2004. Lokal-, Natur- och kulturguider. Mars 2005.
- ⁴ Fernström, G. 2005. Upplevelser är vägen till framtidens rese- och turistnäring. Fernia Consulting AB;
Mossberg, L. 2003. Att skapa upplevelser från OK till WOW. Studentlitteratur.
O'Dell, T. & Billing, P.:2005 Experienscapes, Tourism, Culture and Economy. Coopenhagen Business School Press.
- ⁵ Vessberg, L. & Sander, P. 2005 Naturguide – en förstudie till certifieringssystem. Rapport 2005:1 NESTy
- ⁶ NEST Höga Kusten 2005. Dokumentation från seminariet om certifiering av naturguider, Nordingrå 6-7 september 2005
- ⁷ Nationalencyklopedins Internettjänst, www.NE.se
- ⁸ Oxford English Dictionary Online, <http://dictionary.oed.com>
- ⁹ Sveriges Guideförbund 2005. Riktlinjer för utbildning och Auktorisation, utbildningsplan
- ¹⁰ Pine, B.J. & Gilmore, J.H. 1999. The Experience Economy. Work Is Theatre & Every Business a Stage. Harvard Business School Press, Boston.
- ¹¹ www.upplevelseproduktion.com
- ¹² Pine, B.J. & Gilmore, J.H. 1999. The Experience Economy. Work Is Theatre & Every Business a Stage. Harvard Business School Press, Boston.
- ¹³ Gelter, H. 2006. Towards an understanding of experience production. In Kylämä, Mika (ed.): Articles on Experiences 4 - Digital Media & Games. Lapland Center of Expertise for the Experience Industry. Rovaniemi, pp. 28-50
- ¹⁴ Mossberg, L. 2003. Att skapa upplevelser från OK till WOW. Studentlitteratur.
- ¹⁵ Hultman, S.-G. 2004 Utveckling av naturumverksamheten, Upplandsstiftelsen
- ¹⁶ Pine, B.J. & Gilmore, J.H. 1999. The Experience Economy. Work Is Theatre & Every Business a Stage. Harvard Business School Press, Boston
- ¹⁷ Leopold, A. 1949. A Sand County Almanac. Oxford University Press
- ¹⁸ J. Muir, H.B. Kane and E.W. Teale, 2001. The Wilderness World of John Muir. Mariner Books
- ¹⁹ E.A. Mills, 1920. The adventures of a nature guide. NY: Doubleday Page & co.
- ²⁰ Tilden, Freeman 1957. Interpreting Our Heritage. The Univ of North Carolina Press.
- ²¹ National Association for Interpretation, NAI, www.interpnet.net
- ²² Interpretation Canada <http://www.interpcan.ca/new/>
- ²³ Interpretation Australia: <http://www.interpretationaustralia.asn.au/>
- ²⁴ Interpret Scotland www.interpretsotland.org.uk
- ²⁵ Scottish Interpretation Network SIN <http://www.scotinterpnet.org.uk/>
- ²⁶ Association for Heritage Interpretation, AHÍ <http://www.heritageinterpretation.org.uk/>
- ²⁷ Asociación para la Interpretación del Patrimonio <http://www.interpretaciondelpatrimonio.com/>
- ²⁸ Interpret Europé, <http://www.geographie.uni-freiburg.de/ipg/forschung/ap6/interpret-europe/index.html>
- ²⁹ Hansi Gelter
- ³⁰ Hultman, S.-G. 2004 Utveckling av naturumverksamheten, Upplandsstiftelsen
- ³¹ Mötesplats Upplevelseindustrin I Hällefors, www.hellefors.se/upplevelse/

- ³² Mötesplats Upplevelseindustrin i Piteå, <http://www.upplevpitea.nu/>
- ³³ Finnish University Network for Tourism Studies, FUNT www.tourismuninet.org/
- ³⁴ The rangers from over the Sea. Danish-British Ranger Seminar. 5-10 June, 1989. The national Forest and Nature Agency, Countryside Commission
- ³⁵ Hultman, S.-G. 2004 Utveckling av naturumverksamheten, Upplandsstiftelsen
- ³⁶ Kelvin Ekeland 1978-06-12 Naturtolkning – något om innebörd, behov och genomförande. PM, Naturvårdsbyrån, Statens Naturvårdsverk
- ³⁷ Isberg, R. 1995. Färd: möte – människa – natur. Sjöviks folkhögskola.
- ³⁸ Naturvägledning i Norden 1990. Nordiska ministerrådet. NORD 1990:52. ISBN 91 7996 233 5.14
- ³⁹ Naturvårdsverket 2005. Visa vägen till naturen. Utveckling av naturum och naturvägledning i Sverige. Rapport 5437, Mars 2005
- ⁴⁰ Naturvårdsverket 2004. Värna, Vårda, Visa. Ett program för bättre förvaltning och nyttjande av naturskyddade områden 2005-2015. Rapport 5410 oktober 2004
- ⁴¹ Fællessekretariatet for Naturvejlederordningen, *Studieordning Naturvejleder*. 2006 <http://www.sl.kvl.dk/Efteruddannelse/Naturvejlederuddannelsen.aspx>
- ⁴² Miljödepartementet i Danmark. 1985. *En dansk Naturvejlederordning?* <http://www.naturvejleder.dk/>
- ⁴³ De Grøne Guider <http://www.greenguides.net/>
- ⁴⁴ Svenska turistföreningen: www.svenskaturistforeningen.se
- ⁴⁵ Friluftsrämjandet: www.friluft.se
- ⁴⁶ Friuliftsrämjandet 1998. Att Guida Äventyr, Att främja Friluftsliv, Att vara ÄventyrsGuide. Instruktörshäfte
- ⁴⁷ Nordisk Instruktörslicens för havspaddling, NIL; www.instruktorslicens.se/
- ⁴⁸ Försföretagens Riksorganisation i Sverige, FoRS; www.itadventure.se/fors/fors/fors-f.html
- ⁴⁹ Svenska Bergsguideorganisationen SBO
- ⁵⁰ Guide de Montagne <http://www.ivbv.info/>
- ⁵¹ Utomhuspedagogik.se; www.utomhuspedagogik.se
- ⁵² Centrum för miljö- och utomhuspedagogik; www.liu.se/esi/cmu/
- ⁵³ Gelter, H. 2002 Har vi en pedagogik för Agenda 21? Sid 17-24 Biologen 4/2002
- ⁵⁴ Naturvaktarna: www.wwf.se/naturvaktarna/
- ⁵⁵ Naturskoleföreningen: "Att lära in ute" www.naturskola.se/
- ⁵⁶ Nordiskt nätverk för miljöpedagogik; www.vasa.abo.fi/users/ipalMBER/MiPeNatverk.htm
- ⁵⁷ European Institute Outdoor Adventure Education and Experiential Learning; www.eoe-network.org/home.htm
- ⁵⁸ Brügge, B., Glantz, M. & Sandell, Klas. 2002. Friluftslivets pedagogik. Liber ISBN 91-47-05130-2
- ⁵⁹ Project Wild: www.projectwild.org/; För det Vilda: Vatten, Land, Univex Umeå universitet.
- ⁶⁰ Turistdelegationen 2005. Guideutbildningar i Sverige 2004. Lokal-, Natur- och kulturguider. Mars 2005.
- ⁶¹ Riksantikvarieämbetet www.raa.se
- ⁶² Centrum för kulturforskning, Växjö Universitet. 2001. Kulturmiljöpedagogik – en kartläggning. <http://www.aronsson.st/raa2001.htm>
- ⁶³ Närnaturguiden: www.snf.se/snf/naturguider/projekt-narnaturguider.cfm
- ⁶⁴ Projekt Närnaturguider 2006: Nyfiken grön. Handbok för naturguider. SNF, SOF, Studieförbundet
- ⁶⁵ Melander, O. (2001). Preface. I Sahlberg, B. [Red] Going North, peripheral tourism in Canada and Sweden. ETOUR R 2001:6.

- Lagerqvist, S., Danielsson, M. & Säll, B. (2003). Miljöarbete i svensk turistnäring – en uppdaterad sammanställning framtagen av Etour på uppdrag av Turistdelegationen. Etour, U 2003:17.
- Gärtner Ask, A., Budeanu, A., Jiborn, P., Lagerkvist, S. & Säll, B. (2004). Perspektiv på hållbart turistiskt företagande. Turistdelegationen.
- ⁶⁶ Gärtner Ask, A., Budeanu, A., Jiborn, P., Lagerkvist, S. & Säll, B. (2004). Perspektiv på hållbart turistiskt företagande. Turistdelegationen.
- Åberg, U. 2004. Outdoor/Multiaktiviteter & Ekoturism, Sverigeturismens konkurrenskraft – ett Europaperspektiv. Turistdelegationen.
- ⁶⁷ Sandell, K. Sörlin, S. 2000. Friluftshistoria. Från ”Härdande Friluftsliv” till Ekoturism och Miljöpedagogik. Carlssons Bokförlag
- ⁶⁸ Fredman Peter, Hörnsten Lisa. Besök och besökare i Fulufjället, Etour 2003.
- ⁶⁹ Gärtner Ask, A., Budeanu, A., Jiborn, P., Lagerkvist, S. & Säll, B. (2004). Perspektiv på hållbart turistiskt företagande. Turistdelegationen.
- Turistdelegationen (2005). Innovationsprogrammet 2002 – 2005, Slutrapport. Turistdelegationen.
- ⁷⁰ Bertilsson, C. & Larsson, P. 2006. Nyfiken grön – handbok för naturguider. SNF.
- ⁷¹ Svenska Ekoturistföreningen, www.ekoturism.org
- ⁷² Boden, L., Liedholm, H., Gärtner, B., Rudqvist, L., Brandström, J., Jonsson, P., Teljer, T & Zettersten, G. 2001. Skogen och turismen – en gren av naturturismen. Skogsstyrelsen.
- Romlid, U. 2001. Turistens val, två studier av besökare och informationskanaler i Kramfors/Höga Kusten 1998/1999. ETOUR, P 2001:14.
- Åberg, U. 2004. Outdoor/Multiaktiviteter & Ekoturism, Sverigeturismens konkurrenskraft – ett Europaperspektiv. Turistdelegationen. Turistdelegationen, 2005
- ⁷³ Hellmark, M. 2004. Att maximera upplevelsen. I Hellmark, M. [Red] Rena semestern, om ekoturism i Sverige. SNF Årsbok, årgång 95.
- ⁷⁴ Åberg, U. 2004. Outdoor/Multiaktiviteter & Ekoturism, Sverigeturismens konkurrenskraft – ett Europaperspektiv. Turistdelegationen.
- ⁷⁵ Hellmark, M. 2004. Att maximera upplevelsen. I Hellmark, M. [Red] Rena semestern, om ekoturism i Sverige. SNF Årsbok, årgång 95.
- ⁷⁶ Sillanpää, P. 2002. Hur uppstår bilden av ett resmål? Om brittiska sportfiskare och –jägare i Jämtland och Tröndelag åren 1830-1914. ETOUR, P 2002:15.
- Sillanpää, P. 2005. Brittiska jägare och fiskare i Skandinavien 1830-1914. Kulturella konfrontationer på mikro- och makronivå. I Åkerberg, S. [Red] Viltvård, älgar och jaktturism, tvärvetenskapliga perspektiv på jakt och vilt i Sverige 1830-2000. Hållbarhetsrådet.
- ⁷⁷ Lagerqvist, S., Danielsson, M. & Säll, B. 2003. Miljöarbete i svensk turistnäring – en uppdaterad sammanställning framtagen av Etour på uppdrag av Turistdelegationen. Etour, U 2003:17.
- Gärtner Ask, A., Budeanu, A., Jiborn, P., Lagerkvist, S. & Säll, B. (2004). Perspektiv på hållbart turistiskt företagande. Turistdelegationen.
- ⁷⁸ Åberg, U. 2004. Outdoor/Multiaktiviteter & Ekoturism, Sverigeturismens konkurrenskraft – ett Europaperspektiv. Turistdelegationen.
- ⁷⁹ Gelter, H. 2000. *Friluftsliv: The Scandinavian Philosophy of Outdoor Life*. Pp. 77-92 Canadian J. of Environmental Education Vol 5 2000.
- ⁸⁰ Lindström, J. 2006. Turismtrender. FUNK Piteå
- ⁸¹ Visit Sweden <http://www.visitsweden.com/>

- ⁸² Lindström, J. 2006. Turismtrender. FUNK Piteå
- ⁸³ Holloway, C. 1981. The guided tour: A sociological approach. *Annals of Tourism Research* 8(3), 337-402.
- ⁸⁴ Mossberg, L. 1994. Servicemöten, och deras betydelse vid charterresor. BAS, Handelshögskolan, Göteborgs Universitet
- ⁸⁵ Ap, J. & Wong, K.K.F. 2001. Case study on tour guiding: professionalism, issues and problems. *Tourism Management* 22, 551-563.
- ⁸⁶ Sandell, K., Öhman, J. och Östman, L. 2003. Miljödidaktik, Naturen, Skolan och demokratin. Studentlitteratur
Palmberg 1998. Miljöpedagogik, Teori och praktik i miljöundervisning. Publ. Från Pedagogiska fak vid Åbo Akademi nr 28
- ⁸⁷ Newsome, D., Dowling, R. & Moore, S. 2005. Wildlife Tourism. *Aspects of Tourism* 24. Channel View Publication
- ⁸⁸ Page, S. J. & Dowling, R. K. 2002. Ecotourism, Prentice. Prentice Hall, sid 238
- ⁸⁹ Cooper, C., Fletcher, J. Gilbert, D. & Wanhill, S. 1998. Tourism, Principles and Practice. Prentice Hall
Woodside, A.G. Crouch, G.I., Mazanec, J.A., Oppermann, M. & Sajai, M.Y. 2000: Consumer psychology of tourism, hospitality and leisure, CABI Publication
Fernström, G. 2005. Upplevelser är vägen till framtidens rese- och turismindustri. Fernia Consulting AB
- ⁹⁰ Weaver, D. Ecotourism 2001. John Wiley & Sons
Wearing, S. & Neil, J. 2000. Ecotourism, Impacts, Potentials and Possibilities, BH, Oxford
Hall, C.M. & Boyd, S. 2005. Nature-based Tourism in Peripheral Areas. *Aspects of Tourism* 21, Channel View Publications
- Honey, M. 2002. Ecotourism & Certification. Setting Standards in Practice. Island Press.
- ⁹¹ Gössling, S. & Hultman, J. Ecotourism in Scandinavia. Lessons in Theory and Practice. Ecotourism series No. 4
- ⁹² Newsome, D. Moore, S.A. & Dowling, R.K. 2002. Natural Area Tourism. Ecology, Impacts and Management. *Aspects of Tourism* 4. Channel View Publication
Garrod, B & Wilson, J.C. 2003. Marine Ecotourism. Issues and Experiences. *Aspects of Tourism* 7. Channel View Publications
Wearing, S. & Neil, J. 2000. Ecotourism, Impacts, Potentials and Possibilities, BH, Oxford
Page, S. J. & Dowling, R. K. 2002. Ecotourism, Prentice. Prentice Hall.
Newsome, D., Dowling, R. & Moore, S. 2005. Wildlife Tourism. *Aspects of Tourism* 24. Channel View Publication
Weaver, D. 2001. Ecotourism. Wiley
- ⁹³ Honey, M. & Rome, A. 2001. "Mohonk Agreement" on Institution for Policy Studies, www.ips-dc.org
- ⁹⁴ Honey, M. 2002. Ecotourism & Certification. Setting Standards in Practice. Island Press
- ⁹⁵ Lagerqvist, S., Danielsson, M. & Säll, B. 2003. Miljöarbete i svensk turistnäring – en uppdaterad sammanställning framtagen av Etour på uppdrag av Turistdelegationen. Etour, U 2003:17.
- ⁹⁶ International Organization for Standardization ISO; www.iso.org
- ⁹⁷ Lundmark, K. 2005. Valideringsdelegationen Norrbotten 2005-01-03: Huvuddrag regional infrastruktur för validering i Norrbottens län
- ⁹⁸ Tydén och Andersson (2002)
- ⁹⁹ Svenska Ekoturismföreningens Naturens Bästa: www.naturesbasta.se
- ¹⁰⁰ Svenska hotell & Restaurangföreningen, SHR; <http://www.hotelsinsweden.com/>
- ¹⁰¹ Sveriges Guideförbund SveGuide; www.sveguide.com

- ¹⁰² Honey, M. 2002. *Ecotourism & Certification. Setting Standards in Practice*. Island Press
- ¹⁰³ Nordiska Ministerrådet 1990. *Naturvägledning i Norden*. (NORD 1990:52. ISBN 91 7996 233 5).
- ¹⁰⁴ Naturvårdsverkets Fjällsäkerhetsråd; <http://www.environ.se/fjallsakerhet/>
- ¹⁰⁵ Utbildningsstyrelsen, Finland 2001. *Grunder för fristående examen: Yrkesexamen Reseledare*. Föreskrift 46/011/2001
- ¹⁰⁶ Utbildningsstyrelsen, Finland 2003. *Grunder för fristående examen: Yrkesexamen för vildmarks- och Naturguide*. Föreskrift 37/011/2003
- ¹⁰⁷ Norges Guideforbund. *Utdanningsordning for lokalguider*. 1984
- ¹⁰⁸ Fællessekretariatet for Naturvejlederordningen, *Studieordning Naturvejleder*. 2006
<http://www.sl.kvl.dk/Efteruddannelse/Naturvejlederuddannelsen.aspx>
- ¹⁰⁹ EcoTourism Australia. *EcoGuide Australia Certification Program Second Edition*, 2003
- ¹¹⁰ Savanna Guides Australia <http://www.savannah-guides.com.au/>
- ¹¹¹ Thompson Rivers University Adventure Diploma;
<http://www.tru.ca/tourism/adventure/adventurediploma.html>
- ¹¹² Gunnarsson, J. & Blohm, O. 2002. *Det goda Värdskapet. Konsten att få människor att känna sig välkomna*. Dialogos Förlag
- Gunnarsson, J. & Blohm, O. 2004. *Den tjänande ledaren. Konsten att skapa välkomnande företag och platser*. Dialogos Förlag